

To: [REDACTED]@ gelderland.nl]
From: [REDACTED]
Sent: Tue 4/13/2021 9:09:52 AM
Subject: [REDACTED]
Received: Tue 4/13/2021 9:09:53 AM

Dag [REDACTED]

Net een half uurtje met [REDACTED] gesproken. Alle onderwerpen wel doorgesproken, ook voor mezelf even staccato samengevat.

Onvrede over aanwijzing, gebrek aan gevalideerde waarnemingen. Wantrouwen daarover en het recht in eigen hand nemen. Gevolgen voor aanwijzing N2000 en dan agrarische bestemming verliezen, onwaarschijnlijk. Vergoeding niet hoog genoeg, landelijk overleg daarover. Inzet wolffencing via [REDACTED] en onvrede daarover. Wolven komen niet uit Duitsland, onbekendheid met rol DNA en inzicht daarin, advies aan ons daarover meer te communiceren. Gemeente Putten die hem geen vergunning gaat verlenen voor een 1,20 raster als de burens bezwaar maken en dat zou ook zo zijn in de gemeenten Nijkerk, Hardewijk, Nunspeet, Oldebroek. Zien hoe dat gaat, andere gemeenten gaan er anders mee om. Hij ziet veel in een wolvenapp om de wolven snel te kunnen volgen en actie nemen, praktisch niet haalbaar maar in onderzoek.

Groet, [REDACTED]

[03-08-2021 16:55:46] [REDACTED]: Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.

[03-08-2021 16:55:46] [REDACTED]: <https://www.destentor.nl/apeldoorn/wolf-binnen-de-hekken-van-de-hoge-veluwe-ik-heb-hem-gezien-meerdere-moeflons-gedood~a05f2cf5/>

[05-08-2021 08:42:35] [REDACTED]: Beste [REDACTED], het spel is op de wagen ten aanzien van de moeflons en de wolf. Het heeft nu nationale aandacht. Als je tijd hebt gelijk na jouw vakantie even koppen bij elkaar steken. Groet, [REDACTED]

[05-08-2021 09:20:55] [REDACTED]: Ik kom volgende week wel even bij je langs. Maandag?

[05-08-2021 09:48:45] [REDACTED]: Maandag voor 1000 uur of tussen 1200 en 1500 heb ik ruimte.

[05-08-2021 10:13:11] [REDACTED]: Zie ik je om 10:00 uur

[05-08-2021 10:34:29] [REDACTED]: Moet voor 1000 omdat ik om 1000 een overleg heb

[05-08-2021 11:34:58] [REDACTED]: 9:00?

[05-08-2021 11:36:50] [REDACTED]: Staat genoteerd

[05-08-2021 11:41:57] [REDACTED]: ♦

[09-08-2021 12:59:45] [REDACTED]: Net gebeld door Omroep Gelderland. Hoe wij toezicht hielden op of jullie de wolf mat rust lieten. Waren doorgestuurd door de provincie. Heb ze dus maar weer terug gestuurd naar de provincie maar wel gezegd dat ik het een beetje stemmingmakerij vind omdat jullie altijd jullie verantwoordelijkheid nemen.

[09-08-2021 13:00:28] [REDACTED]: [REDACTED]

[26-08-2021 13:26:57] [REDACTED]: Ha heb jij de contactgegevens van [REDACTED]

[26-08-2021 13:51:34] [REDACTED]: Visitekaartje weggelaten

[03-09-2021 11:06:50] [REDACTED]: <https://www.vpro.nl/argos/lees/onderwerpen/de-wolf/2021/moeflon-wolf>

[07-09-2021 14:03:00] [REDACTED]: Statenvragen Moeflon Wolf vandaag door GS vastgesteld, gaat zo naar PS en dan stuur ik jou een afschrift

[07-09-2021 14:33:36] [REDACTED]: ♦

[09-10-2021 09:51:48] [REDACTED]: <https://www.gld.nl/nieuws/7399669/hoofd-bij-park-hoge-veluwe-lijn-recht-tegenover-ecoloog-die-wil-dat-we-leven-met-de-wolf>

[09-10-2021 10:21:36] [REDACTED]: De 'onafhankelijk' wetenschapper [REDACTED] geeft onomwonden aan in kamp wolf te zitten. En daar wordt beleid op gemaakt? Geldt overigens hetzelfde voor [REDACTED] Zit in kamp wolf. Sterker nog, neemt deel aan large carnivore initiatief in Europa ter bescherming van grote predatoren.

[17-11-2021 12:34:45] [REDACTED]: Net nog even nagevraagd bij Bij12, we verwachten komende weken ook individu bepaling wolvin op het Park als onderdeel kwartaalrapportage medio december.

[17-11-2021 12:47:51] [REDACTED]: Zou fijn zijn als ze ons eerst informeren alvorens het wereldkundig wordt gemaakt

[17-11-2021 12:49:59] [REDACTED]: Uiteraard

[07-08-2021 12:04:18] [REDACTED]: Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.

[01-10-2021 13:08:21] [REDACTED]: Wolf doodgereden & geborgen Stroe. Gr [REDACTED]

[01-10-2021 13:49:48] [REDACTED]: Dank voor het bericht. Wolf is onderweg naar Utrecht.

[01-10-2021 13:51:01] [REDACTED]: Er is gemor over en weer over de protocollen. Goed moment om er eens met elkaar over te spreken binnenkort. Ik wil jou en [REDACTED] daarvoor ook graag uitnodigen.

[01-10-2021 14:20:21] [REDACTED]: afbeelding weggelaten

[01-10-2021 14:20:21] [REDACTED]: afbeelding weggelaten

[01-10-2021 14:20:21] [REDACTED]: video weggelaten

[01-10-2021 14:20:21] [REDACTED]: afbeelding weggelaten

[01-10-2021 14:20:21] [REDACTED]: afbeelding weggelaten

[01-10-2021 14:25:33] [REDACTED]: video weggelaten

[01-10-2021 14:26:42] [REDACTED]: Kreeg ik via [REDACTED]. Viel me op dat ze zeggen dat treinen rustig hebben gereden. Zal er niets mee te maken hebben toch?

[01-10-2021 14:27:10] [REDACTED]: Is jou duidelijk waarom de dierenambulance er ook was?

[01-10-2021 14:27:42] [REDACTED]: Nee lijkt me niet maar zoek het nog uit

[01-10-2021 14:29:15] [REDACTED]: DA reageerde op signalen. Ook dat zoek ik uit. lig niet via politie

[01-10-2021 14:29:26] [REDACTED]:

[02-10-2021 17:26:49] [REDACTED]: Als toegezegd korte terugkoppeling vragen incident wolf. Deze is gemeld bij DA (hond) en die hebben ter plaatse gezien dat het een wolf betrof. Zij hebben (volgens protocol) politie gebeld en die hebben piket SWN ingeschakeld.

[02-10-2021 17:30:53] [REDACTED]: Dan re oorzaak: contact gehad met meldkamer prorail. Betreffende baanvak is nr 67.6 thv vindplaats. Geen meldingen bekend do middag tot vrij middag. Ook geen treinen onder last. Ga prudent met info om. Is meldkamer informatie

[02-10-2021 17:33:23] [REDACTED]: Voor de zekerheid nog een inspectie baanvak en wegdek uitgevoerd. Absoluut geen sporen en indicaties op spoor aangetroffen. Ruim nagezocht. Wel duidelijke sporen op wegdek aangetroffen.

[02-10-2021 17:34:14] [REDACTED]: Met nagenoeg grenzende zekerheid een aanrijding op de weg. Gr [REDACTED]

[02-10-2021 17:34:52] [REDACTED]: PS uiteraard hebben we voldoende beeldmateriaal.

[02-10-2021 17:47:37] [REDACTED]:

[05-10-2021 09:54:37] [REDACTED]: 11 oktober kan jij niet maar lijkt voorkeur datum. Kan je nog schuiven of vervanging regelen? Anders moet ik een nieuwe datum prikken veel verder in de tijd. Overigens moet [REDACTED] ook nog beschikbaarheid aangeven.

[05-10-2021 10:05:46] [REDACTED]: Ik zal mijn afspraken op 11 okt verzetten. Oké?

[05-10-2021 10:17:12] [REDACTED]: Dat is super, wacht even af of [REDACTED] ook kan, hem heb ik een reminder gestuurd.

[05-10-2021 10:18:05] [REDACTED]: is niet zo snel

[19-10-2021 10:04:25] [REDACTED]: [REDACTED] vertelt me net dat jij zou hebben ingestemd met een bericht aan de krant dat de wolf bij Stroe niet zou zijn doodgeschoten.

[19-10-2021 11:28:55] [REDACTED]: Pfff, vermoeiend. Ligt anders. Bel maar zodra gelegen.

[21-10-2021 12:32:51] [REDACTED]: [REDACTED] zojuist belde [REDACTED]. Geen directe vragen over wolf Stroe. Ging over actie Faunabescherming over oproep aan provincie om te stoppen met afschot vanwege leefgebied wolf. Relatie incidenten? Heb dat genuanceerd. Ze zijn bezig met een belondje. Lijkt er op dat hij niet durft te vragen naar wolf Stroe. Vroeg er zijdelings naar en heb dat gelijk de kop ingedrukt.

[21-10-2021 12:36:28] [REDACTED]: [REDACTED] is die journalist vd Gelderlander waar [REDACTED] mee loopt te stoken.

[21-10-2021 12:52:06] [REDACTED]: Ok dank. Wij hebben inderdaad een hh verzoek binnen over stoppen Faunabeheer tbv wolf.

[13-05-2021 06:49:21] Gebiedscommissie Wolven: Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.

[26-05-2021 16:36:45] [REDACTED] <https://www.destentor.nl/epe/mogelijk-nieuwe-wolvenwelpen-en-drie-dode-schapen-op-de-noord-veluwe-is-er-een-verband~a0785fc3/>

[31-05-2021 15:57:43] [REDACTED] Veluws wolvenpaar krijgt weer welpen https://www.telegraaf.nl/lifestyle/1542944895/veluws-wolvenpaar-krijgt-weer-welpen/?utm_source=whatsapp&utm_medium=referral&utm_campaign=whatsapp

[02-06-2021 09:04:02] [REDACTED] De Volkskrant 20210602.pdf • 6 pagina's <bijgevoegd: 00000004-De Volkskrant 20210602.pdf>

[02-06-2021 09:16:56] [REDACTED] Dit is een goed verhaal. Kunnen we die regeling vinden waarover gesproken wordt?

[03-06-2021 10:24:48] [REDACTED] <https://www.vee-en-gewas.nl/artikel/405413-leefgebied-wolf-wordt-geen-natura2000-gebied/>

[15-06-2021 12:17:30] [REDACTED] <https://www.bij12.nl/nieuws/ruim-600-meldingen-van-wolvensporen-in-afgelopen-kwartaal/>

[16-06-2021 13:06:52] [REDACTED] Voor de goede orde, we zien elkaar weer digitaal op 1 juli. Als er al zaken zijn voor de agenda dan hoor ik het graag.

[19-06-2021 19:24:17] [REDACTED] https://vlt.be/nl/nieuws/vlaanderen-verwelkomt-vier-nieuwe-welpen?utm_campaign=Nieuwsbrief

[21-06-2021 22:09:17] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000010-PHOTO-2021-06-21-22-09-17.jpg>

[21-06-2021 22:25:37] [REDACTED] ♦

[22-06-2021 07:54:55] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000012-PHOTO-2021-06-22-07-54-55.jpg>

[01-07-2021 19:33:26] [REDACTED] Klopt het dat de vergadering nog niet begonnen is?

[01-07-2021 19:34:43] [REDACTED] Jawel hoor! Link zit in mail van 13 april

[01-07-2021 19:35:20] [REDACTED] Ik heb een andere link

[01-07-2021 19:35:21] [REDACTED] Ok thanks, heb ik zeker een oudere link!

[02-07-2021 20:06:32] [REDACTED] Bosbewoner [REDACTED] luidt alarmbel voor (roof)vogels: 'Natuur is in handen gekomen van geldaanbidders' <https://www.trouw.nl/ws-bfc9fd>

[08-07-2021 11:13:47] [REDACTED] Hoi, ik heb nu in mn agenda 14 én 21 september staan voor ons volgende overleg. Welke is het ook alweer geworden?

[08-07-2021 11:15:11] [REDACTED] De 14e, locatie volgt

[08-07-2021 11:16:31] [REDACTED] Ik dacht de 21ste!

[08-07-2021 11:17:22] [REDACTED] Hmm, ik ben niet de enige in verwarring zie ik ♦

[08-07-2021 11:18:38] [REDACTED] Was niet de 14e al geprikt, en hadden we die toen tijdens ons overleg verschoven naar de 21e? Of andersom? ♦

[08-07-2021 11:22:27] [REDACTED] Sorry, klopt helemaal. Het is uiteindelijk de 21e geworden!

[08-07-2021 11:22:42] [REDACTED] ♦

[08-07-2021 11:58:41] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000025-PHOTO-2021-07-08-11-58-41.jpg>

[12-07-2021 21:28:09] [REDACTED] <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2021/07/12/maatwerk-nodig-voor-bescherming-vee-tegen-wolf-groote-heide>

[12-07-2021 21:37:03] [REDACTED] <https://www.gelderlander.nl/rheden/geen-geld-voor-afrastering-omdat-rhedense-schaapskooi-net-buiten-leefgebied-wolf-staat~ad505c1e/>

[12-07-2021 21:50:11] [REDACTED] Volgens mij moeten we even contact opnemen. Die 100 euro per schaap is niet standaard en men kan eventueel later toch nog een tegemoetkoming krijgen als het gebied alsnog aan het leefgebied wordt toegevoegd. Wie neemt contact op?

[12-07-2021 22:08:25] [REDACTED] Onze wolvencommissie had geadviseerd om de uitbreiding van het leefgebied ruim te nemen. Dit advies is niet overgenomen. Nu krijg je dit.

[16-07-2021 20:00:29] [REDACTED] <https://www.destentor.nl/veluwe/boer-gerrit-doet-gruwelijke-vondst-in-weiland-in-elspeet-ik-schrok-mij-een-ongeluk~a317b37a/>

[03-08-2021 16:34:12] [REDACTED] <https://www.destentor.nl/apeldoorn/wolf-binnen-de-hekken-van-de-hoge-veluwe-ik-heb-hem-gezien-meerdere-moeffons-gedood~a05f2cf5/>

[03-08-2021 16:42:51] [REDACTED] Zou je het hele artikel willen mailen, want ik heb geen abonnement op het ad, alvast bedankt

[03-08-2021 17:12:17] [REDACTED] 210803_Wolf binnen de hekken van De Hoge Veluwe.docx <bijgevoegd: 00000033-210803_Wolf binnen de hekken van De Hoge Veluwe.docx>

[03-08-2021 17:17:09] [REDACTED] Interessante ontwikkeling. Dan kan het leefgebied worden uitgebreid. Dit is voor de wolf een festivalterrein.

[03-08-2021 17:24:05] [REDACTED] Het zou zonde zijn als ook hier alle moeffons worden opgegeten.

[03-08-2021 17:24:49] [REDACTED] We weten dit al een maand ongeveer en nog langer terug kreeg ik beelden binnen van de bewakingscamera van een wolf die aan de hoofdpoot in Otterlo snuffelde!

[03-08-2021 17:25:35] [REDACTED] Dit is de reactie van [REDACTED] Hij doet monitoring.

[03-08-2021 22:33:57] [REDACTED] Wel schapen en geen moeffons?

[05-08-2021 08:52:15] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000039-PHOTO-2021-08-05-08-52-15.jpg>

[05-08-2021 08:52:15] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000040-PHOTO-2021-08-05-08-52-15.jpg>

[05-08-2021 08:53:17] [REDACTED] De Hoge Veluwe mag wolf niet zomaar buiten het hek zetten.docx <bijgevoegd: 00000041-De Hoge Veluwe mag wolf niet zomaar buiten het hek zetten.docx>

[05-08-2021 08:53:20] [REDACTED] <https://www.destentor.nl/regio/de-hoge-veluwe-mag-wolf-niet-zomaar-buiten-het-hek-zetten-park-heeft-een-lastig-verhaal~a1a99132/>

[09-08-2021 18:49:59] [REDACTED] <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2021/08/09/belgen-houden-koeien-binnen-om-wolf>

Kijk naar de laatste alinea. Dat is waar ik voortdurend bang voor ben: dat men het heft in eigen handen neemt

[09-08-2021 18:51:11] [REDACTED] Die koe is al in mei doodgebeten en kennelijk heeft men in de tussentijd niet het vertrouwen gewonnen van de veehouders.

0000001720

[13-08-2021 23:53:38] [REDACTED] https://www.destentor.nl/regio/cda-gelderland-na-dode-moeflons-maak-van-nationaal-park-de-hoge-veluwe-wolvenvrije-zone~a1513646/?fbclid=IwAR3C_FiZaj7taPJEGe83XvRDPLFoEITi_oWThv_ch7BA5HwWwtBEbo30nU&referrer=http%3A%2F%2Fm.facebook.com%2F

De wereld op zijn kop: hoge veluwe wolven vrije zone om de moeflons te beschermen. Wie beschermt de schapen?

[20-08-2021 09:03:41] [REDACTED] <https://www.destentor.nl/apeldoorn/moeflon-inheems-verklaren-zoals-de-hoge-veluwe-wil-dat-kan-helemaal-niet~a9e115a51/>

[23-08-2021 17:47:41] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000047-PHOTO-2021-08-23-17-47-41.jpg>

[26-08-2021 12:11:26] [REDACTED] <https://twitter.com/nieuweoogstnl/status/1430575311238926336?s=08>

[03-09-2021 09:30:50] [REDACTED] Beste mensen, zoals besproken in ons vorige overleg is per 1 september [REDACTED] gestart als onze wolvenconsulent.

[REDACTED] gaat de publiciteit daarover afstemmen.

[03-09-2021 10:09:03] [REDACTED] ♦

[03-09-2021 10:11:15] [REDACTED] Fijn!

[03-09-2021 10:36:21] [REDACTED] Een paar weken terug heeft [REDACTED] mij gebeld. Het lijkt ons een goed idee als hij bij de volgende vergadering aanschuift.

[03-09-2021 19:54:55] [REDACTED] Dit is een mooie stap! Hopelijk gaat dit een stimulans geven aan het nemen van beschermde maatregelen.

[04-09-2021 10:13:38] [REDACTED] ♦

[09-09-2021 22:17:22] [REDACTED] 210909_Bericht wolvenconsulent_De Boerderij.docx <bijgevoegd: 00000055-210909_Bericht wolvenconsulent_De Boerderij.docx>

[09-09-2021 22:17:35] [REDACTED] Dit is wat we de Boerderij gestuurd hebben...

[09-09-2021 22:17:38] [REDACTED] <https://www.boerderij.nl/wolvenconsulent-helpt-veehouders-met-weren-wolf>

[09-09-2021 22:17:54] [REDACTED] En dit is er van gemaakt...

[21-09-2021 19:22:31] [REDACTED] Moet omrijden

[21-09-2021 19:22:40] [REDACTED] Ben later

[22-09-2021 11:01:28] [REDACTED] <https://www.hln.be/binnenland/recente-incidenten-met-wolven-zorgt-voor-piek-in-aanvragen-voor-wolfwerende-omheiningen~a0b30d85/>

[22-09-2021 11:02:38] [REDACTED] Veel schadegevallen = veel aanvragen. In korte tijd 170 aanvragen!

[22-09-2021 11:03:36] [REDACTED] Waar? In drenthe?

[22-09-2021 11:04:16] [REDACTED] Vlaanderen.

[22-09-2021 11:07:22] [REDACTED] Bewijst onze theorie van gisteravond: er moet urgentie zijn

[25-09-2021 19:51:48] [REDACTED] <https://www.ad.nl/video/productie/spectaculaire-beelden-van-wolf-in-gevecht-met-edelhert-251855>

[01-10-2021 15:37:11] [REDACTED] <https://www.bij12.nl/nieuws/dode-wolf-gevonden-in-stroe/>

[06-10-2021 12:11:22] [REDACTED] De Factfinding study en het juridisch kader is vanochtend live gegaan via BIJ12.nl: ♦ <https://www.bij12.nl/nieuws/samenleven-met-de-wolf-in-nederland/>

Nieuwsbericht van WENR over de FFS: ♦ <https://www.wur.nl/nl/Onderzoek-Resultaten/Onderzoeksinstituten/Environmental-Research/show-wenr/We-moeten-leren-samenleven-met-de-wolf.htm>

En via NatureToday: ♦ https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=28273&utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter&utm_campaign=web-rss-nb

[06-10-2021 12:12:09] [REDACTED] Helaas wel

[07-10-2021 21:02:09] [REDACTED] U hebt [REDACTED] toegevoegd

[07-10-2021 21:02:45] [REDACTED] Vandaag is er helaas weer een confrontatie geweest tussen wolf en schaapskudde op de Noordveluwe. We proberen de details zsm op een rijtje te krijgen.

[07-10-2021 21:10:48] [REDACTED] Ik hoorde het al via de tamtam...

[08-10-2021 08:06:06] [REDACTED] Dit weekend staat bij Omroep Gelderland in het teken van de wolf. Hou ook NRC in de gaten, in de wetenschapsbijlage wordt waarschijnlijk ook wat aandacht besteed aan onze wolvencommissie.

<https://www.gld.nl/nieuws/7398349/hekken-plaatsen-en-snelheid-omlaag-moeten-aanrijding-met-wolf-voorkomen>

[08-10-2021 08:27:16] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000074-PHOTO-2021-10-08-08-27-16.jpg>

[09-10-2021 08:03:08] [REDACTED] Elspeet op klaar lichte dag word er gezegd??

[09-10-2021 08:06:19] [REDACTED] Dit bericht kreeg ik van [REDACTED]. Er gaan dus geruchten rond. Hij zei ook bij [REDACTED] een aanvalspoging overdag zou zijn gedaan maar dat hij de wolf weg had kunnen krijgen. [REDACTED] vraagt nu of herders wapens mogen dragen en zegt dat het een keer mis zal gaan.

[09-10-2021 08:07:13] [REDACTED] Ik denk dat het moment gekomen is dat er een bericht naar buiten moet gaan.

[09-10-2021 08:44:06] [REDACTED] [REDACTED] kan jij jouw rapport hierover al delen

[09-10-2021 15:59:51] [REDACTED] <https://www.rtvnunspeet.nl/nieuws/7400487-ik-schreeuwde-maar-het-hielp-niet-met-zijn-bebloede-beking-hij-verder-met-eten>

[09-10-2021 16:24:09] [REDACTED] In het radio interview vertelt de herder nauwkeurig wat er gebeurde.

[09-10-2021 20:28:58] [REDACTED] <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/10/08/wennen-aan-wolven-a4061191>

[10-10-2021 16:06:24] [REDACTED] <https://www.bnnvara.nl/vroegevogels/artikelen/nederland-wolvenland>

[10-10-2021 16:07:25] [REDACTED] <https://www.gld.nl/nieuws/7399669/hoofd-bij-park-hoge-veluwe-lijnrecht-tegenover-ecoloog-die-wil-dat-we-leven-met-de-wolf>

[10-10-2021 16:08:03] [REDACTED] <https://www.gld.nl/nieuws/7400796/zo-denkt-gelderland-over-de-wolf-de-helft-wil-het-dier-niet-hier-hebben>

0000001721

[10-10-2021 16:10:47] Overload aan aandacht. Uitkomst van de poll is 49:51; zoals we weten geen overduidelijke meerderheid voor- of tegen, wel overduidelijk verdeeldheid.

[10-10-2021 16:11:58] Ja de wolvenknuffelaars weten uitstekend de media te bespelen

[10-10-2021 16:13:01] De niet wolvenliefhebbers zijn overvallen door de publicatie van het rapport van maar deze campagne is tot in detail voorbereid

[10-10-2021 17:06:34] De factfindingstudy is een redelijk neutrale opsomming van feiten. De pers leest dit niet maar gaat alleen af op de juichende persberichten van de WUR, waarin de keerzijde van de komst van de wolf onbenoemd blijft. Dit manco heeft de wolf op de Veluwe afgelopen week zelf aangevuld.

[12-10-2021 18:35:25] Wolf uit de buurt houden van schapen? Neem een waakhond
<https://www.gld.nl/nieuws/7402508/wolf-uit-de-buurt-houden-van-schapen-neem-een-waakhond>

[13-10-2021 16:55:20] <https://www.gelderland.nl/Nieuwsoverzicht/Dood-gevonden-wolf-bij-Stroe-blijkt-doodgeschoten>

[13-10-2021 17:13:53] Dat is niet goed

[13-10-2021 17:14:17] Uit de roedel afkomstig?

[13-10-2021 17:18:17] Zuidwest was nog geen roedel

[13-10-2021 17:21:54] Dus daar is vestiging voorkomen?

[13-10-2021 17:22:43] Subsidie blijft daar overeind

[13-10-2021 17:22:48] Dus beide dieren van dat paartje zuidwest-Veluwe zijn nu dood?

[13-10-2021 17:24:04] Klopt

[13-10-2021 17:33:37]

[15-10-2021 23:05:02] <https://www.tvl.be/nieuws/internationale-experts-overleggen-over-de-wolf-127376>

[15-10-2021 23:06:11] In Vlaanderen geweest en weer wat wijzer geworden, o.a. over de deminimus. Zal het volgende keer terugkoppelen.

[18-10-2021 17:51:35] Zojuist bericht gehad van dat vanmorgen 11:00 weer 2 wolven de kudde benaderden. Op dat moment was iemand met aangeliijnde kuddebewakingshonden

[18-10-2021 17:51:59] Aanwezig en wolven zijn weer vertrokken

[18-10-2021 17:52:36]

[18-10-2021 17:53:00] verdiept zich er binnenkort in. Eerste actie nu is dat de herder een alarmpistool gaat meedragen.

[18-10-2021 19:33:07] <https://www.gld.nl/lokaal/7414789/schaapherders-nemen-maatregelen-nadat-wolf-schaap-doodbeet>

[18-10-2021 20:16:12] <https://www.destentor.nl/regio/zorgen-over-oprukkende-wolf-na-dodelijke-aanval-op-schaapskudde-in-elspeet-maar-noem-mij-geen-wolvenhater~aa447e73/>

[18-10-2021 20:51:33] Er is zojuist een persbericht verstuurd over de herders en de wolf:
<http://www.vgsn-schaapskudden.nl/persbericht-herders-hebben-grote-zorgen-over-oprukkende-wolf/>

We zijn benieuwd of morgenochtend platgebeld wordt!

[18-10-2021 20:51:46] Ook hebben we een uitgebreider standpunt geformuleerd: <http://www.vgsn-schaapskudden.nl/standpunt-herdersvereniging-vgsn-t-a-v-wolf-en-wolvenbeleid/>

[18-10-2021 20:52:34] Wij hebben gisteren een persbericht en standpunt naar de media gestuurd. Daar is artikel Stentor gevolg van. Morgen komt er ook een mooi stuk in Trouw.

[18-10-2021 23:15:20] Trouw? Heb je dat teruggelaten? hoort bij de wolvenknuffelaars

[19-10-2021 07:45:43] Ik vind het best een genuanceerd stuk.

[19-10-2021 08:27:44] Schaapherders zijn niet tegen de wolf, maar wel bezorgd <https://www.trouw.nl/ws-bb199cff>

[19-10-2021 08:27:58] Goed artikel!

[26-10-2021 21:33:26] <https://www.destentor.nl/veluwe/veehouders-moeten-zich-voorbereiden-op-komst-van-de-wolf-schadevergoeding-op-de-schop~a8061778b/>

[27-10-2021 08:57:04] Waar komt dit vandaan? Want er staan dingen in die niet kloppen of nog geen vastgesteld beleid zijn. Wie is hier aan het woord?

[27-10-2021 09:01:35] Ik ben het bericht in meerdere media tegengekomen, ook in het clubblad van de LTO. Er staat zelfs wartaal in. Zo staat er dat je met een lichtsensor een wolf kan verjagen. Sensor is de technische term voor een apparaat dat iets waarneemt.

[27-10-2021 09:05:28] Het is een verhaspeld persbericht van BIJ12.
<https://www.bij12.nl/nieuws/tegemoetkomingsregeling-schade-door-wolf-verlengd/>

[28-10-2021 08:34:16] <bijgevoegd: 00000118-PHOTO-2021-10-28-08-34-16.jpg>

[28-10-2021 08:34:23] Vandaag in Trouw

[03-11-2021 12:22:57] <https://www.destentor.nl/apeldoorn/faunabescherming-sleept-provincie-gelderland-voor-de-rechter-om-jacht-op-de-veluwe-te-stoppen~adef1657/>

[03-11-2021 13:39:44] Dat was te verwachten. Die gasten grijpen echt alles aan om de jacht te frustreren.

[04-11-2021 14:23:28] wij vragen Inv ook dringend om met de landen van de West-Europese wolvenpopulatie tot afstemming te komen over beheer.

https://twitter.com/Boerenbusiness/status/1455882352576671754?t=xcWSftv_fi8TRh9qoglggQQ&s=08

[12-11-2021 07:55:41] <https://www.hartvannederland.nl/nieuws/dieren/schapen-van-gelderse-boer-doelwit-van-wolf>

[12-11-2021 07:56:46] Via taxateur is een noodset aangeboden.

[12-11-2021 07:59:58] Bij Nijmegen?

[12-11-2021 08:18:34] Klopt

[12-11-2021 18:53:04] Wolf slaat toe bij Nijmegen, met prooi vastgelegd op camera

<https://www.ed.nl/binnenland/wolf-slaat-toe-bij-nijmegen-met-prooi-vastgelegd-op-camera~a16eddbb1/>

[16-11-2021 19:21:54] <https://www.politie.nl/nieuws/2021/november/16/00opsporing-verzocht-16-november> 0000001722

[17-11-2021 10:34:18] <https://www.gelderlander.nl/nijmegen-e-o/de-wolf-valt-vrijwel-nooit-een-mens-aan-maar-zorgen-zijn-er-wel-hele-nacht-in-de-auto-bij-het-vee-geslapen~a3c23fde/>

[17-11-2021 10:34:32] Hier zit een verwijt in van pas op zaterdag noodset. Beetje flauw, hebben meteen aangeboden en pas vrijdag eind vd middag verzoek gehad voor leveren noodsets. Zelfs geholpen met plaatsen dus niet blij met beeldvorming.

[18-11-2021 10:28:57] <bijgevoegd: 00000131-PHOTO-2021-11-18-10-28-57.jpg>

[18-11-2021 10:54:39] Goed dat je de hoogte weer noemt. Dat kan niet vaak genoeg herhaald worden.

[18-11-2021 13:26:40] En De Boerderij en de Veluwe Courant komen er qua publiciteit ook nog aan. De wolvenconsulent is nieuwswaardig!

[18-11-2021 14:47:20] Dat is mooi!

[18-11-2021 14:58:27] <bijgevoegd: 00000135-PHOTO-2021-11-18-14-58-27.jpg>

[18-11-2021 16:51:26] Het zou goed nieuws zijn als de wolf een wat lagere beschermingsstatus krijgt. Dan kunnen we als partijen wellicht ook dichterbij elkaar komen en een compromis vinden. Nu worden de discussies vaak doodgeslagen met het argument dat 'die hoge beschermingsstatus er nu eenmaal is'. Als er beheerd mag worden zal dat het draagvlak voor een bepaald aantal wolven zeker vergroten.

[18-11-2021 17:21:00] Klopt. Volgens dat juridisch onderzoek loopt de escalatieladder eindeloos door zolang er maar geen mensen betrokken zijn. Die springer in Brabant ondermijnt overal de bereidheid om wolfwerende maatregelen te nemen. Dat bleek weer bij een info bijeenkomst in Drenthe.

[18-11-2021 17:34:19] Eens. Wat ook helpt is om een gezamenlijk beeld te hebben van de schade/kosten die we met zijn allen accepteren. Nu gaat vaak al snel over hoeveel wolven acceptabel zijn.

[18-11-2021 18:07:04] Nieuwe wolvenaanval Heusden: vijftien dode schapen én heel veel oud zeer
<https://www.omroepbrabant.nl/nieuws/3991517/nieuwe-wolvenaanval-heusden-vijftien-dode-schapen-en-heel-veel-oud-zeer>

[19-11-2021 19:19:18] <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/11/19/antwoorden-op-kamervragen-over-gedode-wolf-stroe>

[19-11-2021 20:14:59] Het is goed dat de minister niet alle vragen beantwoordt, want de vragen zijn wel heel beschuldigend

[20-11-2021 20:24:37] <https://www.rtdrenthe.nl/media/71005/Verplaatsbaar-hek-moet-schapenhouders-helpen-in-strijd-tegen-wolf>

[20-11-2021 20:27:11] Vanmiddag autowinder demo gehouden. 50 bezoekers. Er is bekend gemaakt dat in het gebied middels foto een wolvenpaar is vastgesteld. Prooi is voor een groot deel schaaap. Sinds een maand iedere 1,2 of 3 dagen een aanval.

[20-11-2021 20:35:33] https://www.telegraaf.nl/nieuws/1332061123/wolvenpaar-gespot-in-drents-friese-wold-jongen-kwestie-van-tijd?utm_source=whatsapp&utm_medium=referral&utm_campaign=whatsapp

[22-11-2021 10:58:31] <bijgevoegd: 00000145-PHOTO-2021-11-22-10-58-31.jpg>

[22-11-2021 11:03:11] Leeuwarder Courant vandaag 22-11-2021 pag. 2 regionieuws

[22-11-2021 17:14:12] Provincies en LNV hebben weer een WOB verzoek ontvangen, ditmaal van een particulier.

[05-09-2021 10:16:19] ██████████ Whatsapp: Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.

[05-09-2021 10:16:19] ██████████ : Deze chat is met een bedrijfsaccount.

[05-09-2021 10:16:19] ██████████ : <https://twitter.com/██████████/status/1434089294336045057?s=24>

[05-09-2021 10:17:24] ██████████ : Misschien heb je er wat aan. Beelden zeggen meer dan woorden. Zowat iedere boom is door de vogels bezocht.

[10-09-2021 11:30:21] ██████████ Whatsapp: Ben iets te laat

[10-09-2021 11:40:38] ██████████ Whatsapp: Ik ben bij de portier.

[10-09-2021 11:40:44] ██████████ : Ik kom er nu aan

[10-09-2021 11:43:37] ██████████ Whatsapp: ♦

[18-10-2021 21:21:56] ██████████ Whatsapp: ██████████ de gedeputeerde heeft vorige week in de commissievergadering gemeld dat de wolf van Stroe doodgeschoten zou zijn. Echter, onderzoek leert dat deze conclusie aan alle kanten rammelt. Bel je mij morgen even? Hij kan de Statenleden beter zelf een update geven dan dat ze dat uit de media gaan vernemen.....

[05-07-2021 20:25:25] Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.

[05-07-2021 20:25:25] Nieuw geval: deze keer op de Veluwe.

1 dood schaap.

Foto's volgen, maar beschrijving sluit wolf niet uit. Graag taxeren.

[05-07-2021 20:27:06] Beste [REDACTED] dezeman wil flexnet lenen en wellicht meer... dus kan jij zorgen dat met hem contact wordt opgenomen! Geval van vandaag, vanavond dit verzoek ontvangen. Grtn [REDACTED]

[05-07-2021 20:27:31] Ok ik ga er achteraan

[05-07-2021 20:27:55] Taxateur is vanmiddag aldaar geweest en gaf verzoek aan mij door.

[05-07-2021 20:28:04] ♦

[05-07-2021 20:34:36] Helaas kan ik nu niemand bereiken. Vraag staat wel uit.

[05-07-2021 20:38:35] Prima hoor, zou wel goed zijn morgen contact te leggen.

[05-07-2021 20:43:23] Verwacht hij niet meteen een reactie dan of loopt alles vannacht binnen?

[05-07-2021 21:23:36] Dat weet ik niet, [REDACTED] is er geweest...

[05-07-2021 21:24:36] Bericht kwam

Over als graag info etc

Maar zonder een per direct O i D

[05-07-2021 21:52:32] [REDACTED] neemt morgen contact op met dierhouder

[05-07-2021 22:36:34] ♦

[21-07-2021 13:28:32] Je zit in FFS document: let op check even: gevolgen voor hek hoge veluwe, moeflons, relatie jager/ jacht - wolf. Bel je nog wel

Na dit overleg met [REDACTED] nu ♦

[09-08-2021 13:38:51] Ter informatie (tijdens jouw vakantie) : hoge Veluwe heeft zich gemeld voor veldopname taxateurs. Zijn er vandaag naar toe. Details kan ik je mondeling wel geven.

Moet ik

lemand anders benaderen bij prov geld?

[09-08-2021 15:48:23] Nee als er bijzonderheden zijn dan lees ik het wel.

[09-08-2021 17:35:02] Prima, er is vooralsnog geen bijzonderheid.

[18-08-2021 10:18:09] Ha [REDACTED] graag even contact over de uitspraak mbt landelijke vrijstelling. Grtn [REDACTED]

[06-09-2021 10:53:06] Om de tussenbalans wolf op te maken ga ik de teksten van de verschillende provincies samenvoegen en bewerken. Heb jij die individuele documenten of moeten we eerst een oproep doen?

[06-09-2021 12:24:15] ♦Alle documenten zijn eerder in WWG verspreid. Zou je moeten hebben. Nu ff vrij en niet achter pc maar kan je ze vanavond mailen als je wilt

[06-09-2021 12:27:19] Ok zoek ik eerst zelf even terug maar dan is het niet heel recent

[06-09-2021 12:57:00] Iets anders is er niet...

[10-09-2021 09:37:01] <https://www.boerderij.nl/wolvenconsulent-helpt-veehouders-met-weren-wolf>

[10-09-2021 09:37:32] Hé is dit niet ook nieuws om in de TR op te nemen?

[10-09-2021 10:02:11] Nu wel

[10-09-2021 10:12:42] ♦

[04-10-2021 14:11:06] Ha [REDACTED] welke reden voor onrust is er over verspreiding wolf docs? Jouw gedeputeerde, [REDACTED]?

[04-10-2021 14:11:40] Niet bij ons

[04-10-2021 14:16:43] Oké heb je nieuwtje over Stroe al gehoord... [REDACTED] gebeld?

[04-10-2021 14:17:02] [REDACTED] kwam met verrassend nieuws...

[04-10-2021 14:29:23] Gemist groepsgesprek

[04-10-2021 17:29:15] Heb jij al de links naar de digitale vindplaatsen van de ffs en JA?

[04-10-2021 17:38:47] Nee nog niet, vorige week wel naar gevraagd / op gewezen...

[05-10-2021 01:58:47] Gedeputeerde /communicatie dode wolf al geïnformeerd?

[05-10-2021 06:45:26] Ja, hij wil GS leden vandaag ook informeren. Communicatie vandaag verder oplijnen.

[05-10-2021 07:59:21] Oké ik zal [REDACTED] ook inzien

[05-10-2021 08:19:49] [REDACTED] 07

[05-10-2021 08:44:00] Lijkt te kloppen, ook al

07

[07-10-2021 20:55:40] Is vandaag de schade opgenomen bij de wolven in de kudde op de Veluwe?

[07-10-2021 21:19:31] Weet jij trouwens of het nog gelukt is om dna bij Senckenberg te brengen

[07-10-2021 21:45:53] Nee geen reactie daarop, nog eens navragen..

[09-10-2021 18:52:29] O ja... wenr doet zelf dna en stuurt extract of zo naar senckenberg... dat gaat makkelijk en toegestaan de grens over...

[09-10-2021 18:54:23] Dat vraag ik mij sterk af.. zag krantenberichten....Elspeet verhaal...

[09-10-2021 18:55:35] Denk het wel was al van do dag...

[09-10-2021 19:48:11] [REDACTED] heeft getaxeerd

[09-10-2021 19:48:42] Yes I know

[14-10-2021 18:41:00] <bijgevoegd: 00000047-PHOTO-2021-10-14-18-41-00.jpg>

[14-10-2021 18:41:14] <bijgevoegd: 00000048-PHOTO-2021-10-14-18-41-14.jpg>

[18-10-2021 12:24:35] Ha [REDACTED] wil jij mij verontschuldigen vanmiddag. Verschoven afspraak cursusdag. Moest daarvoor wel kiezen. Helaas had er graag bijgewerkt. Succes, uitkomst verneem ik nog wel.

[18-10-2021 12:27:38] Ok

[18-10-2021 12:46:15] ♦

0000001903

[19-10-2021 18:01:34] Ha [REDACTED]: zie mail en bel [REDACTED]... dan ben je weer bij. Zeer slechte onbegrijpelijke actie van KNJV... laat dat maar eens aankomen via gedeputeerde aan [REDACTED] KNJV Persoonlijke suggestie...

[19-10-2021 18:03:05] [REDACTED] Ja, zelf [REDACTED] ook gesproken. Echt knjv ding. Peter Denth weet van deze blunder

[19-10-2021 18:03:17] [REDACTED] ♦

[26-10-2021 10:53:31] [REDACTED] Ha [REDACTED] 'aanval Hond' van gisteren is niet in Gelderland maar in Overijssel... grtn [REDACTED]

[26-10-2021 11:09:43] [REDACTED] Ok

[11-11-2021 08:54:44] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000057-PHOTO-2021-11-11-08-54-44.jpg>

[11-11-2021 08:54:44] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000058-PHOTO-2021-11-11-08-54-44.jpg>

[11-11-2021 08:54:44] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000059-PHOTO-2021-11-11-08-54-44.jpg>

[11-11-2021 08:54:44] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000060-PHOTO-2021-11-11-08-54-44.jpg>

[11-11-2021 08:55:09] [REDACTED] Vanmorgen vroeg aanval

In Ooij, taxateur is op weg.

[11-11-2021 09:06:28] [REDACTED] Ok

[11-11-2021 09:31:58] [REDACTED] Laat svp vragen of er behoefte is aan een noodset

[11-11-2021 09:36:11] [REDACTED] [REDACTED] vraagt dit na

[11-11-2021 09:46:25] [REDACTED] Vorige keer in Ooij was het goudjakhals bij [REDACTED]

[11-11-2021 09:53:19] [REDACTED] Ja klopt hij belde mij vanmorgen vroeg ook rechtstreeks...we gaan

Het wel zien wat het is..

[12-11-2021 11:20:19] [REDACTED] Vandaag weer raak zelfde plek zelfde schapenhouder...

[12-11-2021 11:20:32] [REDACTED] In de ooyolder

[12-11-2021 11:26:44] [REDACTED] <https://www.hartvannederland.nl/nieuws/dieren/schapen-van-gelderse-boer-doelwit-van-wolf>

[12-11-2021 11:28:41] [REDACTED] Kan je me even bellen want daar moeten we (Wolvencommissie) wat mee.

[12-11-2021 11:28:51] [REDACTED] Yes

[12-11-2021 11:34:02] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000072-[REDACTED].vcf>

[12-11-2021 13:40:09] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000073-PHOTO-2021-11-12-13-40-09.jpg>

[12-11-2021 13:40:09] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000074-VIDEO-2021-11-12-13-40-09.mp4>

[12-11-2021 13:40:10] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000075-VIDEO-2021-11-12-13-40-10.mp4>

[12-11-2021 13:40:10] [REDACTED] Vannacht een camera gezet bij een schaap wat gister avond om 18u gedood is door wolf

[12-11-2021 13:41:20] [REDACTED] [REDACTED] er is belangstelling bij andere schapenhouders voor lenen van netten.. dus je wolvenconsulent kan goed werk verrichten

[12-11-2021 13:45:34] [REDACTED] Ok [REDACTED] weet er van, heeft alleen contact met getroffen houder. Hoe bereiken we de anderen?

[12-11-2021 13:54:50] [REDACTED] Dat moet dan via via maar de veehouder weet wel hoe die lijntjes dan lopen

[12-11-2021 13:55:30] [REDACTED] [REDACTED] dan centrale persoon ..

[12-11-2021 17:10:00] [REDACTED] Die gaat jou nu vast wel bellen...

[12-11-2021 17:12:43] [REDACTED] Heeft hij gedaan. Dank

[12-11-2021 17:29:43] [REDACTED] Ja hij zit er boven op .

[12-11-2021 17:30:08] [REDACTED] Nauw netwerk aldaar, is ook voordeel voor handelen

[12-11-2021 17:30:49] [REDACTED] Beelden staan alweer in de pers.. het zij Zo, hoort er bij

[17-11-2021 12:03:38] [REDACTED] Hoge Veluwe stelt dat van moeflon geen dna individu komt, klopt dat?

[17-11-2021 12:09:25] [REDACTED] Nee, is alleen nu nog niet bekend. Dus volgt zodra individu uitslagen er zijn... even geduld!

[17-11-2021 12:10:05] [REDACTED] ♦

[22-10-2021 11:09:56] ██████████: â€ŽBerichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.

[22-10-2021 11:09:56] ██████████: Hoi ██████████. Long time no see, jammer eigenlijk. Hoe is het? Ik vind het altijd erg leuk en nuttig om elkaar live te kunnen zien en ik vroeg me af of er al weer eens iets wordt georganiseerd waar er gepraat kan worden over de invloed van de wolf in Gelderland. Ik spreek veel herders, oa de herders waar de aanvallen waren, en die maken zich zorgen. Is er al iets meer bekend over subsidies voor KBH bijvoorbeeld voor herders op de Veluwe, zodat ze de heide op kunnen zonder zorgen? Groet, ██████████

[25-10-2021 08:54:53] ██████████: Dag ██████████. Hier alles goed. De wolven houden me aardig bezig. Dinsdag is er een sessie met de schaapherders op de Veluwe waar ook de Wolvencommissie is vertegenwoordigd. ██████████ is er bij als wolvenconsulent. Wellicht iets om bij te zijn maar wij zijn geen organisator. Je zou ██████████ eens kunnen bellen

[25-10-2021 08:54:59] ██████████: ██████████

[25-10-2021 09:36:23] ██████████: Goedemorgen ██████████. Ja, die wolven houden ons allemaal behoorlijk bezig. Ik kan me voorstellen dat je niet overal bij kunt zijn. Fijn dat ██████████ er bij kan zijn. Ik kreeg toevallig in het weekend een uitnodiging van ██████████. Heb mijn afspraken kunnen verzetten, dus ik kan er bij zijn. Bedankt dat je het even doorgeeft.

[25-10-2021 09:56:15] ██████████: ðŸ‘

[01-10-2021 11:52:55] Dode wolf stroeseweg: Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.

[01-10-2021 11:52:55] [REDACTED] heeft de groep "Dode wokf stroeseweg" aangemaakt

[01-10-2021 11:52:55] [REDACTED] heeft u toegevoegd

[01-10-2021 11:53:13] [REDACTED] heeft het onderwerp gewijzigd naar "Dode wolf stroeseweg"

[01-10-2021 12:00:37] [REDACTED] heeft [REDACTED] toegevoegd

[01-10-2021 11:53:40] [REDACTED] Klopt bij 12 geïnformeerd [REDACTED] ook wat is de exacte locatie

[01-10-2021 11:54:04] [REDACTED] Zojuist melding via sbb [REDACTED] van dode wolf stroeseweg. Dierenambu zou er zijn. Eea nog niet bevestigd.

[01-10-2021 11:54:06] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000008-PHOTO-2021-10-01-11-54-06.jpg>

[01-10-2021 11:54:06] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000009-PHOTO-2021-10-01-11-54-06.jpg>

[01-10-2021 11:54:06] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000010-PHOTO-2021-10-01-11-54-06.jpg>

[01-10-2021 11:54:06] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000011-PHOTO-2021-10-01-11-54-06.jpg>

[01-10-2021 11:54:07] [REDACTED] Stroerschoolweg

[01-10-2021 11:55:43] [REDACTED] kan wil jij erop af gaan....!?

[01-10-2021 11:56:26] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000014-PHOTO-2021-10-01-11-56-26.jpg>

[01-10-2021 11:58:24] [REDACTED] Valwildpiket haalt hem op en brengt de wolf naar Wageningen. Dit in overleg. Wolf dus veilig gesteld

[01-10-2021 12:01:44] [REDACTED] Naar wur is goed, echter er moet ook ff op locatie eea onderzocht: foto's e. Is het reeel dat het dier daar is doodgereden? Lijktstijf of vers? Iemand gemeld die het dier heeft aangereden etc....

[01-10-2021 12:01:54] [REDACTED] : Waar is dat precies

[01-10-2021 12:02:18] [REDACTED] Ik zit tot ca 15:00 vast, kan dus pas daarna. Voorstel: sbb dit laten doen.

[01-10-2021 12:12:17] [REDACTED] Alles geregeld de wolf is onderweg naar Wageningen droevendaalseweg

[01-10-2021 12:12:49] [REDACTED] ♦

[01-10-2021 12:13:35] [REDACTED] : Doorrijden maar [REDACTED] pathologie?

[01-10-2021 12:13:45] [REDACTED] : Contact gehad met [REDACTED] Het ging even mis maar protocol wordt nu exact gevolgd

[01-10-2021 12:16:44] [REDACTED] I och fijn als dier vanmiddag nog gedaan kan worden

[01-10-2021 12:17:00] [REDACTED] Moet hij hier heen

[01-10-2021 12:17:04] [REDACTED] ♦

[01-10-2021 12:20:36] [REDACTED] : Wie heeft sporenonderzoek gedaan

[01-10-2021 12:21:23] [REDACTED] Uiteindelijk wordt hier de sectie gedaan

Hoe eerder hoe beter ivm autolyse

[01-10-2021 12:21:43] [REDACTED] : Dus ja ♦

[01-10-2021 12:22:25] [REDACTED] : [REDACTED]

[01-10-2021 12:23:08] [REDACTED] : Was toch weer naar [REDACTED] gegaan in de koeling. [REDACTED] zijn instructie

[01-10-2021 12:24:14] [REDACTED] : Graag nu even duidelijkheid waar moet hij heen valwild man wacht

[01-10-2021 12:24:28] [REDACTED] : Utrecht

[01-10-2021 12:24:35] [REDACTED] : Oké

[01-10-2021 12:24:50] [REDACTED] : Vermoeiend die swm...

[01-10-2021 12:24:57] [REDACTED] : Is sporenonderzoek gedaan en zoja door wie?

[01-10-2021 12:25:16] [REDACTED] : Nee, gevraagd aan sbb. Ik weetnog niets.

[01-10-2021 12:25:36] [REDACTED] : Ook

[01-10-2021 12:25:40] [REDACTED] : Ik kan na 1500, maar ewa is al overruled, helaas...

[01-10-2021 12:26:02] [REDACTED] : [REDACTED] kan direct er heen, woont in [REDACTED] 13

[01-10-2021 12:26:10] [REDACTED] : Hier geeft [REDACTED] aan dat "hun" dat gedaan hebben

[01-10-2021 12:26:25] [REDACTED] : Dank, in stuur [REDACTED] er heen

[01-10-2021 12:27:07] [REDACTED] : Hoe niet de wolf is nu voir de koeling bij [REDACTED]

[01-10-2021 12:28:22] [REDACTED] : [REDACTED] of andere koeling?

[01-10-2021 12:29:20] [REDACTED] : [REDACTED] kan evt locatie bekijken en dier naar wur brengen. Lijkt me voiralsnog de meest handige weg.

Dan morgen sectie met

[01-10-2021 12:30:37] [REDACTED] : [REDACTED]. Maar heb de valwild man het adres doorgegeven in Utrecht

[01-10-2021 12:31:19] [REDACTED] : Gaat om sporenonderzoek naar toedracht. Aanrijding ligt voor de hand, maar plaatsen van illegaal gedode wolf moet nog uitgesloten worden. Daarbij kan sporenonderzoek van belang zijn wanneer sectie en andere onderzoeken serieuze vraagtekens opleveren

[01-10-2021 12:31:54] [REDACTED] : [REDACTED] gaat naar locatie en kan, indien gewenst, wolf ophalen en doorrijden naar Utrecht

[01-10-2021 12:32:25] [REDACTED] : Heel lastig dat swm het protocol schijnbaar niet kent

[01-10-2021 12:32:53] [REDACTED] : Swm is meermaals afgelopen jaren op de hoogte gebracht van hoe het rondom wolf werkt...

[01-10-2021 12:42:05] [REDACTED] : Tja vervelend. Wolf is in de koeling bij [REDACTED] Met [REDACTED] afgesproken dat jhenjaam ophaald en naar Utrecht brengt

[01-10-2021 12:42:08] [REDACTED] : Pppfff

[01-10-2021 12:42:39] [REDACTED] : [REDACTED] is inderdaad nu onderweg.

[01-10-2021 12:42:49] [REDACTED] : <bijgevoegd: 00000053-[REDACTED].vcf>

[01-10-2021 12:43:12] [REDACTED] : @316 [REDACTED] wil jij [REDACTED] bellen ivm tijdstip aankomst Utrecht en overdracht?

[01-10-2021 12:43:17] [REDACTED] : Klopt ik heb [REDACTED] gebeld en dit afgesproken

[01-10-2021 12:43:28] [REDACTED] : Ga ik doen

[01-10-2021 12:45:31] [REDACTED] : Dank! Sporenonderzoek wordt dus nog niet verricht. Ik ga even intern kijken of [REDACTED] dit later nog wil doen, of dat iemand anders gaat.

[01-10-2021 12:46:01] [REDACTED] : Wokf komt naar wur, morgen sectie, of maandag. Vandaag kan niemand van ons, helaas. Hier dus in de koeling.

0000001906

[01-10-2021 13:12:45] De wolf is opgehaald moet nu goed gaan ♦
[01-10-2021 13:13:02] Door
[01-10-2021 13:26:28] Ik heb zojuist gevraagd de wolf rechtstreeks naar Utrecht te brengen. In een ideale situatie was er tijd om eerst langs Wageningen te gaan, nu helaas niet.
[01-10-2021 13:27:11] Dus geen ecologische sectie, maar alleen veterinaire? Vreemd.
[01-10-2021 13:31:04] Wat nader in verdiept
Hoor dat er 2 protocollen zijn
1 aanrijding met wolf is altijd gevaarzetting. Lijn is dan: politie, swv, Wageningen
[01-10-2021 13:32:18] Wolf dood in het bos gevonden geen gevaarzetting lijn is dan meldpunt wolven in Nederland
[01-10-2021 13:33:43] Graag bevestiging dat dit de juiste interpretatie is. Zo niet graag de juiste lijn.
[01-10-2021 13:34:43] Laten we op later moment evalueren, ook met SWV.
[01-10-2021 13:43:07] Wacht ik dat af
[01-10-2021 13:48:35] Ik laat een datumprikker rondgaan voor evaluatie
[01-10-2021 13:58:47] ♦
[01-10-2021 14:31:58] Geheel mee eens... ben inmiddels weer goed bereikbaar, mochten er nog vragen zijn. Grtn
[01-10-2021 14:34:51] Wij kijken nu waarom hij dood is
We doen het cosmetisch
Dus alles kan nog gemeten worden
Ik bewaar alles
Maandag röntgenfoto
En kunnen dan nog alles doen
[01-10-2021 14:35:48] +31 6 Ok, Lijkt me een prima optie
[01-10-2021 15:05:45] Vraag: kan iemand bevestigen waar de wolf naar toe is gebracht? Utrecht? Of toch Wageningen?
[01-10-2021 15:06:33] : Is in in Utrecht
[01-10-2021 15:06:47] Excuus de wolf is in Utrecht... te snel... ik zag net(vorige) bericht
[01-10-2021 15:07:07] Ja was te snel had het kunnen weten ♦
[01-10-2021 15:37:07] Ik heb net een bericht online gezet over de dode wolf. <https://www.bij12.nl>

Als je iets naar beneden scrollt dan zie je het.

[01-10-2021 15:38:16] i.o.m. Provincie heeft De afdeling communicatie dit bericht opgesteld.
[01-10-2021 17:33:49] : @ morgenmiddag geen sectie. Maandag na xray afstemming met dwhc hoe verder. Tkn
[01-10-2021 18:10:08] ♦

[03-08-2021 15:35:49] [REDACTED]: Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.

[03-08-2021 15:35:49] [REDACTED]: https://open.spotify.com/episode/0zIFtSMICLOFqF7dAY423x?si=-YYfHXs7QKegj-XbPbRAAtQ&utm_source=whatsapp&dl_branch=1

[03-08-2021 15:35:49] [REDACTED]: Alle dilemma's op de Veluwe komen voorbij [REDACTED] en Freek Rebel ps lid CU en oud collega.

[03-08-2021 15:36:06] [REDACTED]: Hoi bij deze [REDACTED]

[03-08-2021 16:50:27] [REDACTED]: <https://www.destentor.nl/apeldoorn/wolf-binnen-de-hekken-van-de-hoge-veluwe-ik-heb-hem-gezien-meerdere-moeflons-gedood~a05f2cf5/>

[03-08-2021 16:50:39] [REDACTED]: Niet tegen te houden

[03-08-2021 21:55:05] [REDACTED]: Mooie podcast [REDACTED]

[03-08-2021 22:06:03] [REDACTED]: ♦

[01-10-2021 14:18:48] [REDACTED]: afbeelding weggelaten

[01-10-2021 14:18:48] [REDACTED]: afbeelding weggelaten

[01-10-2021 14:18:48] [REDACTED]: afbeelding weggelaten

[01-10-2021 14:18:48] [REDACTED]: video weggelaten

[01-10-2021 14:18:48] [REDACTED]: afbeelding weggelaten

[01-10-2021 14:18:48] [REDACTED]: afbeelding weggelaten

[01-10-2021 14:18:48] [REDACTED]: video weggelaten

[01-10-2021 14:18:48] [REDACTED]: video weggelaten

[01-10-2021 14:18:48] [REDACTED]: afbeelding weggelaten

[01-10-2021 14:18:48] [REDACTED]: afbeelding weggelaten

[01-10-2021 14:18:49] [REDACTED]: afbeelding weggelaten

[01-10-2021 14:18:49] [REDACTED]: afbeelding weggelaten

[01-10-2021 14:18:49] [REDACTED]: afbeelding weggelaten

[01-10-2021 14:18:49] [REDACTED]: afbeelding weggelaten

[01-10-2021 14:18:49] [REDACTED]: afbeelding weggelaten

[01-10-2021 14:19:26] [REDACTED]: Goede zaak evaluatie dit moet niet kunnen. Heldere afspraken maken

[01-10-2021 14:23:04] [REDACTED]: Dank, net met [REDACTED] over gesproken en pakken we volgende week op

[01-10-2021 14:23:38] [REDACTED]: ♦. goéd weekend

[07-10-2021 20:18:56] [REDACTED]: Hoi [REDACTED] misschien al gehoord maar er is een kudde schapen aangevallen door 2 wolven staverden gemeente Nunspeet. Kunnen we morgen even bellen om te kijken wat er mogelijk is om dit te voorkomen (zoveel mogelijk)

[07-10-2021 20:21:46] [REDACTED]: Ter info, vanochtend is de schaapskudde van de Stakenberg aangevallen door 2 wolven

[07-10-2021 20:21:47] [REDACTED]: Ja, in de ochtend. 1stuk gedood. En 1 wolf bleef door vreten tot de herder op 25m was genaderd

[07-10-2021 20:45:50] [REDACTED]: Ok, bel je mij morgenvroeg

[07-10-2021 20:46:48] [REDACTED]: Prima ik zit om 9.30 in overleg. Daarvoor bereikbaar.

[07-10-2021 20:54:47] [REDACTED]: Ok, bel ik jou

[07-10-2021 21:00:20] [REDACTED]: ♦

[08-10-2021 09:18:12] [REDACTED]: Ter info reactie zojuist van [REDACTED]. Het was bij onze kudde, maar de kudde van [REDACTED] loopt op het zelfde heideveld. Zij zal er vanmiddag ook bij zijn op haar verzoek.

[08-10-2021 19:16:28] [REDACTED]: Ik heb je wat info gestuurd m.b.t weren van wolven met geluid e.d. Als er iets uitgezocht moet worden m.b.t gebruik alarmpistool of painbal buks kunnen wij ook wel iets doen. In Ermelo gebruiken ze het alarmpistool om wilde zwijnen te ver jagen .

[08-10-2021 20:05:32] [REDACTED]: Ok dank, ik ga het bekijken. Ze hebben misthoorn bussen aangeschaft

[08-10-2021 20:08:23] [REDACTED]: Oké prima, ga er nodig denk ik .

[08-10-2021 20:09:33] [REDACTED]: Hard nodig ♦

[11-10-2021 20:43:51] [REDACTED]: Hoi [REDACTED] ik heb nog aanvullende info over de wolf " dood" bij stroe. Ben op de hoogte en zet mijn info op de mail.

[11-10-2021 21:00:30] [REDACTED]: Ok

[07-07-2021 14:08:15] Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.

[07-07-2021 14:08:15] Dag , kunnen we morgen even bellen? Ben aan het verkennen voor inschakelen wolvenconsulent gericht op advies en hulp aanvragers subsidie preventieve maatregelen.

[07-07-2021 14:27:31] : Ja hoor, kan prima; ben hele dag bereikbaar

[07-07-2021 14:31:37] ♦

[08-09-2021 16:06:56] Lukt het om vandaag reactie te geven ivm haar vakantie en afspraken met de Boerderij?

[09-09-2021 12:42:28] Dag vanochtend een aanval wolf op een schaapskudde bij Vierhouten. Geen directe actie nodig van jou maar leek me goed dat je het weet.

[09-09-2021 12:58:29] Hallo

Fijn dat je me op de hoogte houdt, maar via de wolventaxatie-app ben ik hier ook van op de hoogte;

Wél graag blijven informeren, want als er geen DNA/afname hoeft te komen, komt er geen informatie

[09-09-2021 13:25:18] Melding gewond schaap op de Noorderheide is ter plaatse. Schaap gaat naar dierenarts en er zal dna worden afgenomen.

[09-09-2021 13:25:41] Ik neem aan dat dit dezelfde melding is?

[09-09-2021 14:37:46] opt, eerste overdag in een loslopende kudde met herder en honden....

[10-09-2021 11:20:33] <bijgevoegd: 00000011-PHOTO-2021-09-10-11-20-33.jpg>

[10-09-2021 11:20:33] <bijgevoegd: 00000012-PHOTO-2021-09-10-11-20-33.jpg>

[10-09-2021 11:20:33] <bijgevoegd: 00000013-PHOTO-2021-09-10-11-20-33.jpg>

[10-09-2021 11:20:33] <bijgevoegd: 00000014-PHOTO-2021-09-10-11-20-33.jpg>

[10-09-2021 11:20:33] <bijgevoegd: 00000015-PHOTO-2021-09-10-11-20-33.jpg>

[10-09-2021 11:20:34] <bijgevoegd: 00000016-PHOTO-2021-09-10-11-20-34.jpg>

[10-09-2021 11:20:34] Het missende element is natuurlijk: de wolf!♦♦

[10-09-2021 11:20:58] Dit bericht is verwijderd.

[10-09-2021 11:21:48] Hallo hierbij aantal foto's voor mijn rol als wolvenconsulent: op 1 na staan alle aspecten erin: schapen/geiten, kelpies, Kaukasische herdershond (KBH) én 'n 1.20 m. hoge verplaatsbare nachtkraal, met 'n gemeten voltage van 9.2 kVOLT.

[10-09-2021 11:39:37] Mooi, heeft het ook rechtstreeks?

[10-09-2021 11:40:09] Sprak net en hij wil toch graag even contact met jou

[10-09-2021 11:40:17] Jazeker, dit is copy-page van haar Whatsapp

[10-09-2021 11:40:21] <bijgevoegd: 00000023- vcf>

[10-09-2021 11:40:59] Zal vanmiddag of weekend even bellen!♦

[10-09-2021 11:41:07] Mooi

[15-09-2021 16:15:56] Dag was nog niet gebeld. Kom je er aan toe?

[15-09-2021 22:47:09] Ja hoor, morgenvroeg 2e poging♦

[16-09-2021 14:54:53] Tussen de middag ad telefoon gehad: ga dinsdagmiddag bij hem langs!

Krijg ik nog uitnodiging voor de vergadering dinsdagavond?

[16-09-2021 15:22:30] Mooi. Je krijgt de stukken waarschijnlijk vandaag

[04-10-2021 14:13:35] Wil je me bij gelegenheid even bellen

[04-10-2021 17:28:09] Dame van NRC te woord gestaan, zelf afgehandeld.

[05-10-2021 02:26:44] ♦

[07-10-2021 19:34:49] 1 schaap dood.. 1 wolf bleef gewoon vreten terwijl herder er 25 m vandaan stond te schreeuwen

[07-10-2021 19:36:11] Dag dit gaat rond. Ik ga morgen zelf ook even me op bezoek. Heb jij al iets op papier om te delen met de Wolvencommissie.

[21-10-2021 14:30:59] <bijgevoegd: 00000035- vcf>

[22-10-2021 13:43:40] Hallo

Heb jou zojuist gebeld met 2 zaken:

1): zou Prov./wolvencie. voor as. dinsdagochtend notulist kunnen leveren, zodat de deelnemers hun aandacht op de inhoud kunnen focussen; voordeel:Wolvencie. heeft verslag in/uit eerste hand.

2) heeft/zal jou benaderen over financiering 2 deskundigen op die dag

Hoor graag van je

[22-10-2021 13:51:53] Dag als tijd heeft dan prima. Anders wordt het leveren van een notulist niet wat. Moet je haar dus even vragen.

[22-10-2021 14:01:43] En evt. ?

[22-10-2021 14:02:48] Nee dat lijkt me niet

[22-10-2021 14:02:57] Oké

[22-10-2021 15:03:25] Hallo

Heb geen telnr. van

Gaat om 26-10 vm. Teehuis Ermelo. Vanaf 9.00 uur-12.00uur

[22-10-2021 17:06:59] <bijgevoegd: 00000042- vcf>

[25-10-2021 14:53:32] Dag bel je me nog even.

13

[05-11-2021 18:32:35] Wolf rent langs basisschoolkinderen in Drenthe https://www.telegraaf.nl/video/546706605/wolf-rent-langs-basisschoolkinderen-in-drenthe/?utm_source=whatsapp&utm_medium=referral&utm_campaign=whatsapp

[05-11-2021 18:32:55]

[05-11-2021 19:07:12] <bijgevoegd: 00000046-VIDEO-2021-11-05-19-07-12.mp4>

0000001914

[05-11-2021 19:07:58] [REDACTED]: Ja hoor [REDACTED]
[05-11-2021 19:10:28] [REDACTED]: <bijgevoegd: 00000048-PHOTO-2021-11-05-19-10-28.jpg>
[05-11-2021 19:10:28] [REDACTED]: Oké, deze is vééél duidelijker!
Maar wáár is deze genomen?
[05-11-2021 19:10:57] [REDACTED]: Doorgestuurd door [REDACTED]
[05-11-2021 19:20:08] [REDACTED]: Is dus óók in [REDACTED]
[05-11-2021 19:21:06] [REDACTED]: Dit is dus hond genoemd!
[05-11-2021 19:43:56] [REDACTED]: Bijzonder
[05-11-2021 19:45:25] [REDACTED]: Maar intussen wél opgenomen door alle media en dús de waarheid voor onze 17 miljoen
"deskundigen"♦♦♦
[12-11-2021 11:41:47] [REDACTED]: <bijgevoegd: 00000055-[REDACTED].vcf>
[12-11-2021 11:43:12] [REDACTED]: Dag [REDACTED] bij deze man is de wolf(waarschijnlijk wolf)gisteren 2x op bezoek geweest. Wil jij hem
namens de commissie eens bellen en vragen of hij hulp nodig heeft?
[12-11-2021 11:54:54] [REDACTED]: ♦
[12-11-2021 14:04:40] [REDACTED]: Andere schapenhouders daar in de buurt hebben mogelijk behoefte aan netten. Hoe bereiken we
die?
[12-11-2021 14:10:11] [REDACTED]: <bijgevoegd: 00000059-VIDEO-2021-11-12-14-10-10.mp4>
[12-11-2021 14:10:33] [REDACTED]: Vannacht een camera gezet bij een schaap wat gister avond om 18u gedood is door wolf
[12-11-2021 14:10:50] [REDACTED]: <bijgevoegd: 00000061-[REDACTED].vcf>
[12-11-2021 14:12:09] [REDACTED]: Dit filmpje is als ik het goed begrijp van [REDACTED] We hebben hem ondersteund destijds met de
eerste goudjakhals aanval.
[12-11-2021 14:12:27] [REDACTED]: Hij staat waarschijnlijk centraal
[12-11-2021 17:01:40] [REDACTED]: <bijgevoegd: 00000064-[REDACTED].vcf>
[12-11-2021 17:01:40] [REDACTED]: <bijgevoegd: 00000065-[REDACTED].vcf>
[12-11-2021 17:02:21] [REDACTED]: Dit zijn volgens [REDACTED] 2 schapenhouders die hulp willen. Zullen we even bellen

naar beschrijving sluit wolf niet uit. Graag taxeren.

□ □ □ □ □

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

© 2006 The Authors

[20-05-2021 13:06:51] [REDACTED] Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.

[20-05-2021 13:06:51]

13

[20-05-2021 13:08:48]

13

[05-07-2021 14:43:53] [REDACTED] Dag [REDACTED] ik krijg van SSB Drenthe de vraag of ze het wolvenvoorlichting filmpje ook mogen gebruiken bij presentaties. De iets langere versie heeft de titel wolven in Nederland en daar is iedereen genoemd die meegewerkt heeft. De Gelderland versie heeft alleen logo provincie en Ede. Wat denk jij? Gr. [REDACTED]

[05-07-2021 15:29:13] [REDACTED] Op dit moment nog het gld filmpje wat mij betreft

[05-07-2021 15:29:49] [REDACTED] Oké

[06-10-2021 21:41:40] [REDACTED] Hoi [REDACTED], hoe loopt het met de wolvenvoorlichting film? Zie er weinig van voorbij komen. Groet [REDACTED]

[14-10-2021 22:20:50] [REDACTED] Dag [REDACTED] is het niet handig dat er meer gaat gebeuren met het wolvenvoorlichting filmpje. Bv op de website van Omroep Gelderland of veel meer delen via sociale media. Als ik alle reacties hoor over de dood geschoten wolf is er veel werk aan de winkel. Gr. [REDACTED]

[14-10-2021 23:30:31] [REDACTED] Ik kan het iedereen inderdaad aanraden. Heb het bij de communicatie collega's onder de aandacht gebracht

[14-10-2021 23:45:16] [REDACTED] Top [REDACTED]

[28-10-2021 08:49:32] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000011-PHOTO-2021-10-28-08-49-32.jpg>

[28-10-2021 08:49:33] [REDACTED] <bijgevoegd: 00000012-PHOTO-2021-10-28-08-49-33.jpg>

[28-10-2021 09:13:19] [REDACTED] Die ziet er doorvoed uit. Komen de waarnemingen ook bij het wolvenmeldpunt?

[28-10-2021 09:33:13] [REDACTED] Zeker!

[28-10-2021 09:33:29] [REDACTED] Heb [REDACTED] dit ook gestuurd

[28-10-2021 10:18:50] [REDACTED]

[09-09-2021 18:16:02] ████████ : Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.

[09-09-2021 18:16:02] ████████ : Rust al wat teruggekeerd? Ik heb je een mailtje gestuurd met wat vragen, hoop dat het uitkomt dat ik daar morgen nog even over bel.

[09-09-2021 19:34:19] ████████ : De adrenaline heeft plaats gemaakt voor 1001 vragen en zorgen. Ik ben morgen de hele dag bereikbaar.

[10-09-2021 11:41:30] ████████ : ████████ belt jou vanmiddag of morgen

[15-09-2021 15:18:32] ████████ : Geen incidenten meer gehad met de wolf? Schapen al weer wat rustiger?

[15-09-2021 15:36:41] ████████ : Geen incidenten meer gehad en de schapen zijn weer over gegaan tot de orde van de dag. Interessante tussen rapportage van bij12. Geeft weer een andere kijk op de zaak.

Nog geen ████████ gesproken, daar nog in afwachting van...

[15-09-2021 20:54:08] [REDACTED] Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.

[15-09-2021 20:54:08] [REDACTED]: <https://twitter.com/Faunabeheerder/status/1438076803592114178> Euhm, heeft [REDACTED] wel eens commentaar doorgegeven? Ik vind de rapportage juist heel informatief, maar zit dan ook midden in de wolven-bubbel ♦.

[15-09-2021 20:59:20] [REDACTED] Vandaag nog met [REDACTED] gesproken. Hij krijgt veel info uit de jagerswereld. Bijvoorbeeld dat er jongen zijn op de Midden Veluwe en dat er al maanden een wolf zou lopen Noord van de A28. Allemaal nieuw voor mij maar daar komt waarschijnlijk zijn opmerking vandaan.

[15-09-2021 21:49:21] [REDACTED] Hallo [REDACTED] met alle respect, daar zijn geen aanwijzingen voor. Ten noorden van A28 is nauwelijks geschikt habitat, al kunnen wolven zo nu en dan wel een uitstapje maken en er is geen schade in die hoek. En Midden Veluwe is de wolven van Kootwijk (GW960f). Als er één wolf is die goed in de gaten gehouden wordt (door [REDACTED]) is het wel die wolvín. Hmm. Is het akkoord om dit intern te delen?

[15-09-2021 22:09:29] [REDACTED] Ok

[15-09-2021 22:09:42] [REDACTED] Dank je.

[04-10-2021 15:09:43] ████████ â€ŽBerichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.

[05-10-2021 11:03:39] ████████ Is het voor jou werkbaar om voorlopig nog niet te communiceren?

[05-10-2021 11:45:11] ████████ Ja hoor

Daar was ik al van uit gegaan

[05-10-2021 15:38:40] ████████: Hoi

Mag ik ████████ op de hoogte van de bevindingen wolf brengen?

[05-10-2021 15:53:28] ████████ Idee nu is om het in ieder geval komende maandag in het overleg te delen. Probleem is dat als we ████████ informeren er ook weer anderen zijn die geïnformeerd hadden willen zijn. Daarom ben ik er nu geen voorstander van.

[05-10-2021 15:54:45] ████████ Oke

Hij vroeg het in een app

Ik zal zeggen dat hij maandag op de hoogte wordt gebracht

[11-08-2021 14:17:19] ██████████: â€ŽBerichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.

[11-08-2021 14:17:19] ██████████: Dag ██████████. We hebben voor 2 jaar subsidie gehad om wolfwerend materialen aan te schaffen. Eind dit jaar zijn die 2 jaar voorbij. Hoe gaat dat nu verder. T aantal wolven in mijn gebied is in die 2 jaar 2 of 3 keer zoveel geworden. Dus ik kan niet zonder die veel duurdere materialen. Hoegaat dat nu verder???. Vriendelijke groet ██████████

[11-08-2021 15:29:31] ██████████: Dag ██████████ ik weet even niet zo goed wat ook alweer jouw situatie was. Meegedaan met de pilot toch? De reguliere subsidie gaat met een bedrag per schaap. Ik kan er na mijn vakantie naar kijken maar dan zijn we 2 weken verder. Groet ██████████

[09-09-2021 20:40:52] ██████████: Dag ██████████. We zijn inmiddels ruim 2 wkn verder. Heb jij keer tijd om naar de situatie te kijken. Ik sta al jaren met een 700 tot 1000 (in de piek) schapen op ██████████. Wolven komen vaak ff buurten bij mijn kuddes. Mijn vraag was nu de 2 jaar vd subsidie voor wolfwerende maatregelen voorbij is wat t vervolg is... en of er ook rekening wordt gehouden met extra arbeid want t werk is nogal meer en zwaar met die wolven netten. Vriendelijke groet ██████████

[10-09-2021 08:42:14] ██████████: Dag ██████████ ik heb het zojuist nagekeken en zie dat we op 22 oktober 2020 het maximale bedrag van 20.000 hebben toegekend. Ik zie dus nu geen mogelijkheden voor aanvullende subsidie. Vergoeding van de factor arbeid is er nog niet. De vertegenwoordigers van de Schapenhouderij in de Wolvencommissie willen nog een voorstel daartoe uitwerken maar voorlopig blijft het dus hierbij. Groet ██████████

[10-09-2021 10:40:20] ██████████: Dag ██████████ Ik bedoel ook niet voor 2021. De subsidie was voor 2020 en 2021. Ik ben benieuwd watcer in 2022 en verder gebeurd. Kan toch niet zo zijn dat door de subsidie eea is afgekocht en ik nu strucureel met fors hogere materiaal kosten zit. ??

[10-09-2021 11:13:21] ██████████: Ok, 2022 en verder kan ik nu nog niets over zeggen, dat moet dit najaar duidelijk worden. Ik weet wel dat de 20.000 is gebaseerd op deminimus wat inhoudt dat dit ten minste gedurende 3 jaar niet overschreden kan worden.

[13-05-2021 06:49:21] WolfVeluweMonitoring: Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.

[07-07-2021 16:29:37] [REDACTED] heeft de groep verlaten

[25-07-2021 08:20:01] [REDACTED] 2 aug start de kwartaal dna analyse weer. Heb je nog monsters, zorg dat ze tijdig te wenr zijn♦♦

[23-08-2021 11:17:56] [REDACTED] Besten mensen,

Via deze mail wil ik jullie laten weten dat ik besloten heb te stoppen met mijn rol als [REDACTED] van het Wolvenmeldpunt van de noord-Veluwe. Sinds 2018 had ik de eer om de eerste [REDACTED] te worden in het gebied waar de wolven zich hebben gevestigd en mee te helpen bouwen aan de structuur en het netwerk. Ik heb dit met veel plezier en passie gedaan en vindt het nu een mooi moment om iemand anders de kans te geven aan deze rol invulling te geven. De Zoogdiervereniging staat hiervoor aan de lat en nee, er is nog geen vervanger voor mij gevonden. Tot die tijd neemt [REDACTED] van de Zoogdiervereniging mijn taken over en is hij daarmee ook aanspreekpunt voor de zaken die zich afspelen op de noord-Veluwe. Ik blijf vrijwilliger bij het Wolvenmeldpunt en ook binnen Natuurmonumenten blijf ik het wolvendossier als landelijke taak houden. Ik wil jullie vanuit mijn rol heel erg bedanken voor de tomeloze inzet, jullie vertrouwen en de fijne en hartelijke samenwerking die hiermee heeft kunnen plaatsvinden. De wolf is en blijft een onderwerp waar ik me voor zal blijven inzetten, alleen nu niet meer als [REDACTED]. De kans bestaat dat je me nu juist wat vaker buiten, op de eindeloze Veluwe, kunt tegenkomen! De komende 4 weken geniet ik van mijn vakantie.

Een hartelijke en warme groet,

[REDACTED]
[23-08-2021 12:19:57] [REDACTED] veel dank voor jouw gedreven inzet, je hebt ons enorm geholpen met dit pionierswerk.

[23-08-2021 12:20:13] [REDACTED] Bedankt [REDACTED] voor de periode dat je het [REDACTED] hebt gedaan en ik wens je veel werkplezier toe in alle dingen die je doet voor de natuur♦♦

[23-08-2021 13:05:08] [REDACTED] ook namens mij bedankt. Het was goed samenwerken met jou.

Hoop je nog eens tegen te komen.

Hartelijke groet [REDACTED]

[24-08-2021 09:36:44] [REDACTED] Hoi [REDACTED] nogmaals dank voor je grote inzet.♦

[01-10-2021 15:31:56] [REDACTED] <https://www.bij12.nl/nieuws/dode-wolf-gevonden-in-stroe/>

[01-10-2021 17:17:29] [REDACTED] Langs de weg of in het terrein gevonden?

[01-10-2021 17:19:00] [REDACTED] Nabij een weg in buitengebied. Meer info volgt nog na sectie.

[01-10-2021 17:19:12] +31 6 [REDACTED] Ja [REDACTED] was ook een vraag die mij al een tijd bezig houdt gr. [REDACTED]

[01-10-2021 18:34:21] [REDACTED] : Laten we hopen dat t een natuurlijke oorzaak heeft.

[13-10-2021 17:14:47] [REDACTED] Begin oktober bij Stroe gevonden wolf blijkt doodgeschoten

<https://www.nu.nl/binnenland/6162191/begin-oktober-bij-stroe-gevonden-wolf-blijkt-doodgeschoten.html> (via @NUnl)

[13-10-2021 17:14:47] [REDACTED]

<https://twitter.com/provgelderland/status/1448300814355816448?t=EMUZRLIfz2A0j5ofsJX27g&s=08>

[25-10-2021 20:49:20] [REDACTED] heeft +31 6 30004214 toegevoegd

[25-10-2021 20:49:53] [REDACTED] Welkom [REDACTED], Natuurmonumenten Veluwezoom.

[25-10-2021 20:56:29] [REDACTED] ♦♂

[25-10-2021 21:00:42] +31 6 [REDACTED] Dank je voor het toevoegen [REDACTED]

[25-10-2021 21:00:59] [REDACTED] Welkom [REDACTED]

[25-10-2021 21:05:38] +31 6 30004214: Dank je

[26-10-2021 16:59:52] [REDACTED] Hoi allen,

Het tweede kwartaal van wolvenjaar 2021-2022 zit er bijna op. Voor een zo soepel mogelijke verwerking van alle data vraag ik even aandacht voor het volgende:

- heb je nog beelden, drollen, of andere type meldingen die nog niet ingevoerd zijn, voer die graag uiterlijk 31-10 in via

www.wolveninnederland.nl/wolf-gezien/

- heb je nog DNA-monsters liggen, zorg dan dat deze uiterlijk op maandag 1-11 in Wageningen zijn. (Wageningen Environmental Research, p/a [REDACTED] vriezer DNA lab, Droevendaalsesteeg 3, 6708PB Wageningen). De monsters mogen normaliter gekoeld bewaard worden indien tussen monsternamen en aankomst in Wageningen ongeveer een week zit. Indien langere tijd tussen bemonstering en aankomst Wageningen, dan graag invriezen. Verzending altijd per pakket (de PostNL brievenwals en buisjes vol alcohol zijn slechte combi) en controleer dat een ingevuld veldformulier erbij zit waarvan je zelf een digitale kopie hebt. Stuur je iets op, mail dan ook even [REDACTED]@wur.nl.

Alvast bedankt!

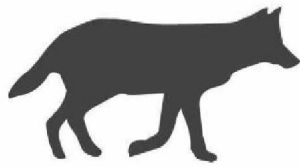
[27-10-2021 15:26:17] [REDACTED]: Hoi allen,

Zijn er sinds april nog drollen verzameld ten behoeve van dieetonderzoek verzameld die nog niet via pakketpost / vriendenpost naar de onderzoekers van Universiteit Leiden gegaan? Neem dan even contact met mij op. Alvast bedankt! ♦

[16-11-2021 18:59:53] [REDACTED] <https://www.politie.nl/nieuws/2021/november/16/00opsporing-verzocht-16-november-2021.html>

[16-11-2021 19:00:33] +31 6 [REDACTED] ♦♦♦

[19-11-2021 18:52:26] [REDACTED] <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/11/19/antwoorden-op-kamervragen-over-gedode-wolf-stroe>

IPO WOLVEN WERKGROEP

Datum: 10 november 2020

Tijd: 14.00 – 15.30 uur

Plaats: digitaal: achter de PC via MS Teams

Agenda IPO Wolven werkgroep

1. Welkom en opening

2. Vaststelling agenda en mededelingen

- Indien bekend korte terugmelding DNA soort-uitslag van afgelopen maand/individu uitslag kwartaal.
- Terugmelding voortgang Landelijk Overleg Wolven (LOW).

3. Inhoudelijke onderwerpen

Dit overleg in ieder geval stilstaan bij stukken die door moeten naar de BAC VP van 17 dec.:

- A. Notitie actualisering Wolvenplan inclusief kostenplaatje -> t.b.v. besluitvorming BAC
- B. Notitie handelingsperspectief wolf die bovenmatige schade veroorzaakt -> t.b.v. besluitvorming BAC
- C. Franse omgang met wolf (onderdeel van vorige notitie) -> uitleg van die situatie - ter informatie t.b.v. BAC VP
- D. Goudjakhals (GJH) -> ter kennisname/t.b.v. besluitvorming BAC
- E. Onder voorbehoud: Notitie Ruimtelijk beleid Friesland
- F. Openstaande punten actiepunten lijst

4. Datum volgende vergadering en planning

- Het voorstel is om dit jaar nog één keer bijeen te komen: 24 november 14.30-16.00 u
- Ter informatie:
 - 25 november startbijeenkomst LOW
 - 1 december is een kwartaaloverleg gepland m.b.t. de kwartaalrapportage.

5. Rondvraag en sluiting

met vriendelijke groeten,

Bijlagen:

A. Actualisering WP

B. Notitie volgt separaat

C. idem

D 1. Procesverloop

D 2. Communicatie GJH

D 3. Algemene info GJH

E. indien beschikbaar wordt deze nagezonden.

F. actiepunten lijst

**Agenda van de werkgroep Natuurwetgeving
op donderdag 2 september 2021**

Met annotatie [REDACTED]

aanvang : 13.00 uur
einde : 15:00 uur
plaats : **MS Teams** [Klik hier om deel te nemen aan de vergadering](#) (digitale inloop vanaf 12:30 uur)

Provincies : [REDACTED] Noord-Holland, AAC VP-lid en voorzitter

Groningen
Fryslân
Drenthe
Overijssel
Gelderland
Flevoland
Utrecht
Noord-Holland
Noord-Holland
Zuid Holland
Zeeland
Noord-Brabant
Limburg

BIJ12/IPO [REDACTED]
BIJ12
BIJ12
BIJ12
IPO, secretaris

verhinderd

Agendapunt	Onderwerp	Voorstel	Afspraken en bespreking
------------	-----------	----------	-------------------------

1.

Opening

Opening en vaststellen agenda

2.

3.

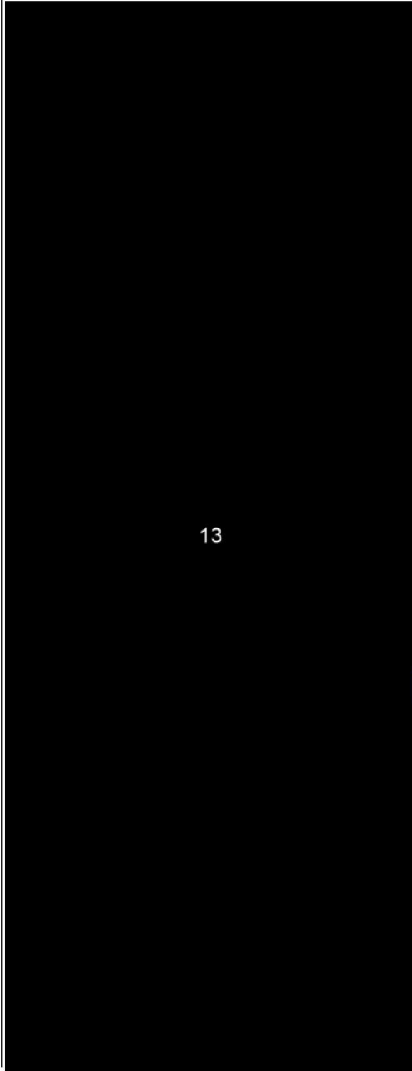
a.

13

13

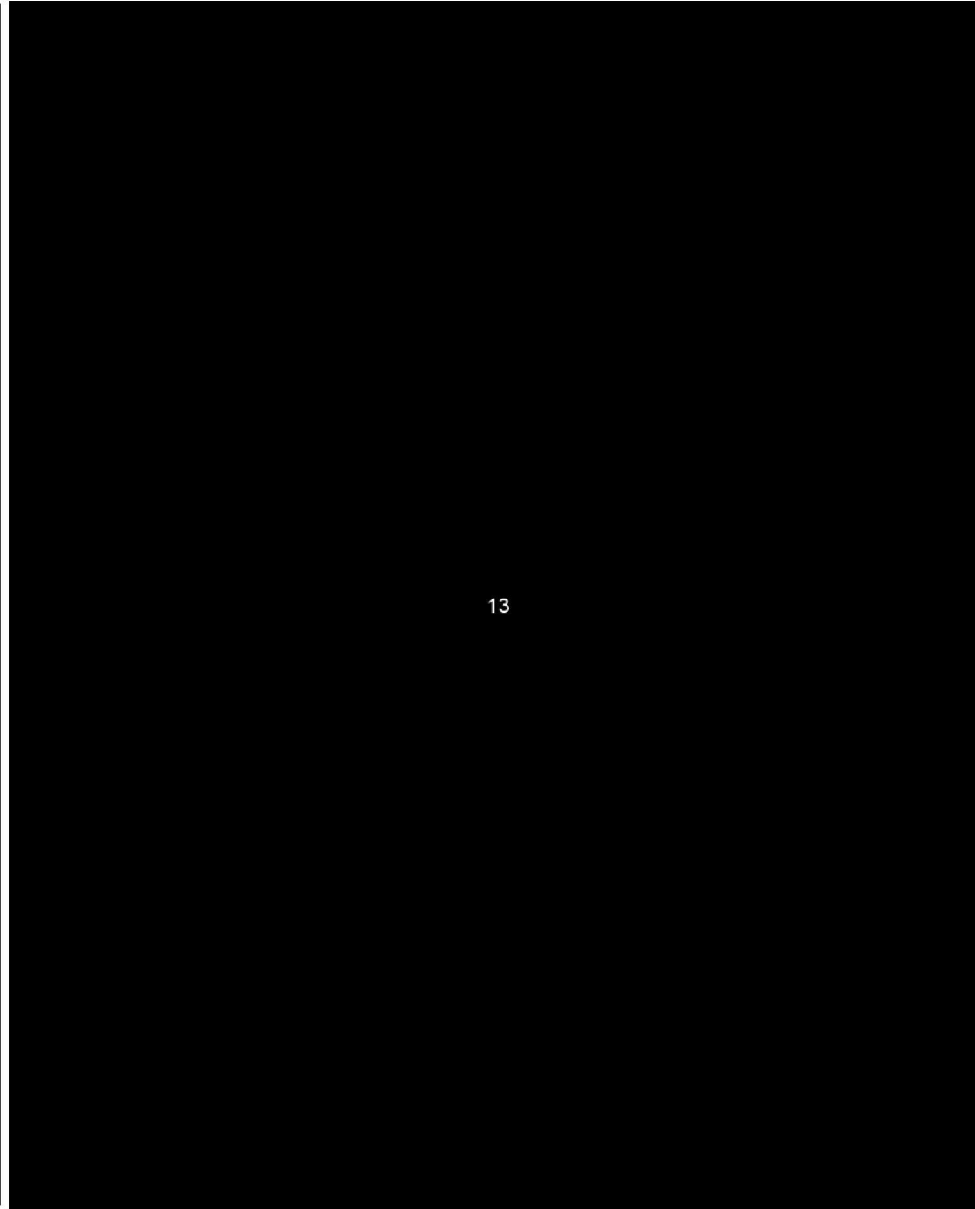
Agendapunt	Onderwerp	Voorstel	Afspraken en bespreking
------------	-----------	----------	-------------------------

b.

13

c.

13

Agendapunt	Onderwerp	Voorstel	Afspraken en bespreking
------------	-----------	----------	-------------------------

13

11

11

11

11

Agendapunt	Onderwerp	Voorstel	Afspraken en bespreking
------------	-----------	----------	-------------------------

d.

Wolf: prima, kan niet anders om even te overbruggen naar nieuwe wolvenplan. Afspraak was dat dit begin 2022 zou worden vastgesteld, ik lees nu in de loop van 22, ik hoop niet dat dat klopt. Overigens heeft de Gelderse wolvencommissie een advies voorbereid met nuancering hoe verder te gaan, dit verdient straks een plek in het nieuwe wolvenplan.

Voorstel continueren tegemoetkomingsregeling wolf na 1 januari 2022, toelichting

Doel van bespreking: : vaststellen adviesmemo aan BAC VP

Document: 3.d 210923 BAC VP Adviesmemo tegemoetkomingsregeling wolf (bijlagen in document)

Helaas het is dus wel medio 2022. Desiré diende me van repliek door aan te geven dat dit al in de wolvencommissie was besproken.

e.

13

13

f.

13

13

Agendapunt	Onderwerp	Voorstel	Afspraken en bespreking
	13		
4.			
a.			
b.			
c.			
	13		13
d.			
e.	13		

Agendapunt	Onderwerp	Voorstel	Afspraken en bespreking
------------	-----------	----------	-------------------------

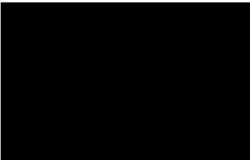
5. Rondvraag en sluiting

**Agenda van de werkgroep Natuurwetgeving
op donderdag 10 juni 2021**

aanvang : 15.00 uur
einde : 17:00 uur
plaats : **MS Teams** [Klik hier om deel te nemen aan de vergadering](#) (digitale inloop vanaf 14:30 uur)

Provincies : Noord-Holland, AAC VP-lid en voorzitter

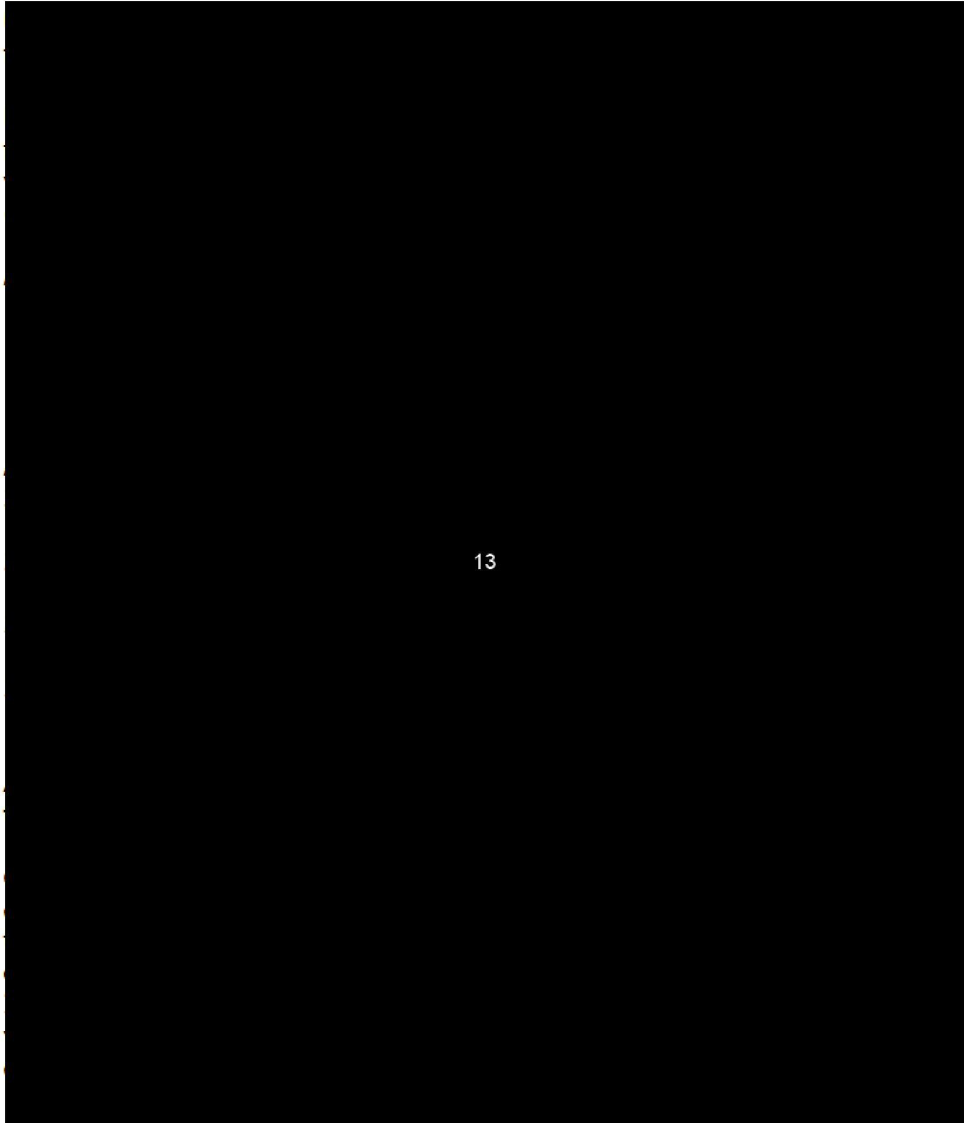

Groningen
Fryslân
Drenthe
Overijssel
Gelderland
Flevoland
Utrecht
Noord-Holland
Zuid Holland
Zeeland
Noord-Brabant
Limburg

BIJ12/IPO BIJ12
BIJ12
BIJ12
BIJ12
IPO, secretaris

verhinderd

Agendapunt	Onderwerp	Voorstel	Afspraken en bespreking
------------	-----------	----------	-------------------------

1. **Opening**
2. **Mededelingen**
 - a. Gedragcodes
 - b. Derogaties
 - c. Rode Lijsten
3. **Bespreekpunten**
 - a. Adviesraad

Agendapunt	Onderwerp	Voorstel	Afspraken en bespreking
b.	Faunaschade		
c.	Schademeldingen		

Agendapunt	Onderwerp	Voorstel	Afspraken en bespreking
------------	-----------	----------	-------------------------

d.	Knollebollekes		
----	----------------	--	--

e.	Stroomversnelling		
----	-------------------	--	--

f.	NIEWHOL		
----	---------	--	--

Agendapunt	Onderwerp	Voorstel	Afspraken en bespreking
4.	Ter kennisneming		
a.	Verslag 1 april 2021	<i>Document: 4.a. Actiepuntenverslag 1 april 2021</i>	
b.	BIJ12 Faunazaken	<p>1. Stand van zaken wolf <i>Document: 4.b Schriftelijke mededelingen BIJ12 (wolf)</i></p> <p>2. Schadecijfers 2020 <i>Documenten: verstuurd door [REDACTED] op 28 mei en 2 juni 2021 (mails infographics)</i></p>	
5.	Rondvraag en sluiting	Aangekondigd: [REDACTED]	

Agenda IPO Wolven Werkgroep

Van [REDACTED]
Aan Deelnemers IPO wolven werkgroep
Datum 14 april 2021

IPO Wolven werkgroep
Datum: 14 april 2021
Tijd: 10.00 – 12.00 uur
Plaats: digitaal: achter de PC via MS Teams

Agenda IPO Wolven werkgroep

1. Welkom en opening
2. Vaststelling agenda en mededelingen
3. Afronding aanpassingen BAC VP notitie
Bijlagen: 3.1 opleg notitie; plus bijlage 1 en 2 beide in becommentarieerde versie en schone versie.
4. LIFE wolf aanvraag
Doel: bespreking van het voorstel en nagaan of provincies hieraan willen bijdragen.
Toelichting: Zoogdiervereniging is benieuwd naar de reacties op het voorstel.
(bijlage notitie van: Zoogdiervereniging: zie agendapunt 3. 16/03)
5. Verslag 16 maart 2021
6. Rondvraag en sluiting

met vriendelijke groeten,

[REDACTED]

Agenda IPO Wolven Werkgroep

Van [REDACTED]
Aan Deelnemers IPO wolven werkgroep
Datum 8 juni 2021

IPO Wolven werkgroep
Datum: 15 juni 2021
Tijd: 13.30 – 15.30 uur
Plaats: digitaal: achter de PC via MS Teams

Agenda IPO Wolven werkgroep

1. Welkom en opening

2. Stand van zaken

Via de Universiteit Utrecht is [REDACTED] bezig met een onderzoek onder schapenhouders en hun opvattingen en ervaringen met 'de wolf'. Een onderzoeksvoorstel is eerder in de maart bijeenkomst besproken. Vandaag wil hij ons een tussenstand meegeven.

Doel: kennis nemen van de stand van zaken en meegeven reacties

Vervolg van de bijeenkomst:

3. Vaststelling agenda en mededelingen

- 3.1 Terugmelding WiN bijeenkomst o.a. website. ([REDACTED])
- 3.2 Voortgang actualisatie wolvenplan ([REDACTED])

4. Openbaarheid wolvendata (schade en monitoring)

Mede nav LTO verzoek en de provinciale wensen om transparant te zijn is een notitie opgesteld. Deze is al besproken in het kwartaaloverleg. Een herziene versie hiervan wordt nagezonden.

([REDACTED]).

5. Uitwerking draaiboek handelingsperspectief (nazending)

De verwachting is een eerste voorbeeld uitwerking, een lijst van feitelijke situaties en evt. PvA voor te leggen,

- Mondelinge toelichting ter vergadering ([REDACTED])

6. Tussenbalans van eerste ervaringen met gevestigde wolven

Bijgaand een notitie (wordt nazending)

- Ter bespreking, zo mogelijk vervolg afspraken hierover maken, bijv. om evaluerende punten te verwerken in actualisatie.

7. Mogelijkheden Europese cofinanciering (LIFE/GLB)

- Mondelinge toelichting stand van zaken. ([REDACTED] c.s.)

7. Nieuws uit de provinciale wolvencommissies

- Gelderland
- Drenthe
- Noord-Brabant
- Limburg
- Friesland
- Overijssel

***Doel:** ter kennisneming en uitwisseling stand van zaken.*

8. Verslag 18 mei (NB: 20 mei per mail toegestuurd)

***Doel:** ter vaststelling, nalopen afspraken.*

9. Rondvraag en sluiting

10. Datum volgende vergadering

Voorstel is om op **dinsdag 6 juli 13.30 uur** als Wolvenwerkgroep bijeen te komen.

Dan verwachten we een volle agenda met de eerste producten vanuit de opdrachten.

met vriendelijke groeten,

Agenda IPO Wolven Werkgroep

Van [REDACTED]
Aan Deelnemers IPO wolven werkgroep
Datum 9 maart 2021

IPO Wolven werkgroep
Datum: 16 maart 2021
Tijd: 10.00 – 12.00 uur
Plaats: digitaal: achter de PC via MS Teams

Agenda IPO Wolven werkgroep

1. Welkom en opening

deel 1: overleg met externen:

2. Master thesis UU – ‘Samenleven wolf en mens in Nederland’

Doel: ter kennisneming en bespreking, zie eerder voorstel vorige bijeenkomst.

Toelichting: [REDACTED] zal zijn onderzoeksvoorstel kort toelichten (wordt nagezonden)

3. Ingekomen stuk: LIFE wolf aanvraag (notitie van: Zoogdiervereniging)

Doel: bespreking van het voorstel en nagaan of provincies hieraan willen bijdragen.

Toelichting: [REDACTED] geeft korte toelichting

deel 2 voortzetting vergadering:

4. Vaststelling agenda en mededelingen

- Terugmeldingen: BAC VP notities handelingsperspectief en actualisatie door [REDACTED]

5. Voorstel uitwerking handelingsprotocol

Doel: ter bespreking, voorlopig vaststellen en agendering in het LOW bepalen.

Toelichting: de uitwerking hiervan ligt eveneens in handen van de nieuwe communicatie medewerker. De basis van dit stuk is ook nog door [REDACTED] opgezet en zal worden opgepakt door de nieuwe communicatiemedewerker. Daarnaast de vraag of dit al rijp genoeg is voor agendering in LOW, of dat het bewuste keuze is om het juist nog ‘groen’ aan LOW voor te leggen. En het LOW mee te nemen in de beoogde werkwijze.

6. Aanpak communicatie activiteiten wolf

Doel: ter bespreking, voorlopig vaststellen en agendering in het LOW bepalen.

Toelichting: nog voor zijn vertrek heeft [REDACTED] een versie van het ‘communicatieplan’ achter gelaten. Dit ligt nu voor ter bespreking. Voorzien is in opvolging van deze functie. Het voorstel is om ook de nieuwe communicatiemedewerker in de gelegenheid te stellen zich dit op te pakken en het ‘haar eigen te laten maken’.

7. Notitie Monitoren probleem wolf

Doel: ter bespreking en bepalen van vervolgacties

Toelichting: [REDACTED] geeft korte toelichting; bedoeld als verkennende discussie notitie vanuit Gelderland ingebracht.

8. Ingekomen stuk: Notitie Vergoeding preventiemaatregelen overige dieren

(notitie van: FPG; [REDACTED])

Doel: ter bespreking, besluiten hoe hierop ('wel/niet uitbreiding diersoorten') te reageren.

9. Landelijk Overleg Wolf (LOW)

Doel: Ter voorbereiding van de LOW agenda

Voorgesteld wordt om uitwerking handelingsperspectief en Master Thesis en 'Notitie Vergoeding preventiemaatregelen overige dieren' (deze laatste is al LOW afspraak) aldaar te bespreken.

9.1 Samenstelling van het LOW is een discussiepunt. Is de huidige samenstelling voldoende? Heeft u suggesties of juist bezwaren voor/tegen andere partijen.

10. Jaarplanning

Doel: vaststellen planning en vergaderdata.

Zie bijlage met voorgestelde data en indicatie onderwerpen

11. Nieuws uit de provincies (provinciale wolvencie's)

Doel: kennisdeling op de hoogte zijn van wat er zoals speelt

Oproep: Gelet op volle agenda is er de voorkeur dat elke provincie een korte update per mail doorgeeft aan de werkgroep.

Mochten er nog vragen zijn, kan dat ter vergadering nog mondeling.

- Gelderland
- Drenthe
- Noord-Brabant
- Limburg
- Friesland
- Overijssel

12. Overige bijlagen ter kennisname

Naar aanleiding van de besluitvorming hierover in deze werkgroep en bespreking hiervan in het LOW zijn voor een tweetal bouwstenen voor de actualisatie offertes aangevraagd.

Bijgaand ontvangt u deze ter kennisname.

- Offerteaanvraag juridische analyse wolf
- Meervoudige ondershandse offerteaanvraag Fact Finding Study
- verslag
- notitie kennisnetwerk

13. Rondvraag en sluiting

met vriendelijke groeten,

[REDACTED]

Bijlagen 16 03 21:

- Master thesis UU – ‘Samenleven wolf en mens in Nederland’ (nazending)
- LIFE wolf aanvraag
- Voorstel uitwerking handelingsprotocol (nazending)
- Aanpak communicatie activiteiten wolf
- Notitie Monitoren probleem wolf
- Notitie Vergoeding preventiemaatregelen overige dieren
- Voorstel Jaarplanning
- Verslag d.d.19-01-21
- Offerteaanvraag juridische analyse wolf
- Meervoudige ondershandse offerteaanvraag Fact Finding Study (nazending)
- Mail [REDACTED]: Aankondiging Praktijknetwerk preventie wolvenschade

Ter informatie:

Agenda:

- 9 maart kwartaalrapportage overleg
- 30 maart LOW
- 8 juni kwartaaloverleg wolf

Agenda IPO Wolven Werkgroep

Van [REDACTED]
Aan Deelnemers IPO wolven werkgroep
Datum 11 mei 2021

IPO Wolven werkgroep
Datum: 18 mei 2021
Tijd: 13.30 – 15.30 uur
Plaats: digitaal: achter de PC via MS Teams

Agenda IPO Wolven werkgroep

1. Welkom en opening

2. [REDACTED]

13

Vervolg van de bijeenkomst:

3. Vaststelling agenda en mededelingen

- 3.1 Afhandeling BAC VP notitie n.a.v. opmerkingen Overijssel ([REDACTED])
- 3.3 LIFE aanvraag ZV ([REDACTED])
- 3.4 Jaarverslag Wolf ([REDACTED])
- 3.5 Openbaarheid wolvendata mede nav LTO verzoek ([REDACTED]).
- 3.6 Voorstellen onderzoeksagenda BIJ12/ wolf/GJH onderzoek?

4. Transboudery wolfmeeting status 2020 - dd 20 mei a.s.

- Doel:** 4.1 bespreking deelname en inzet/presentatie ([REDACTED])
4.2 bespreking inzet evt. deelname in Memorandum of Understanding

5. Communicatieplan

Bijgaand een aangepast voorstel ([REDACTED]).
-Ter bespreking en vaststelling, zo mogelijk vervolg afspraken hierover maken.

6. Voortgang actualisatie wolvenplan 2021

6.1 Fact finding-study wolf

Offerte procedure is afgerond: WEnR gaat dit uitvoeren. Startgesprek 11 mei a.s.
6 juli bespreking concept FFS in deze werkgroep.
- Mondelinge toelichting ter vergadering ([REDACTED])

6.2 Analyse juridisch kader

Offerte procedure is afgerond: [REDACTED] gaat dit uitvoeren. Startgesprek 10 mei a.s.
6 juli bespreking concept FFS in deze werkgroep.

- Mondelinge toelichting ter vergadering ([REDACTED])

6.3 Uitwerking draaiboek handelingsperspectief

Lopend proces, nog geen nieuw output. maandag startoverleg

- Mondelinge toelichting ter vergadering ([REDACTED])

6.5 Tussenbalans van eerste ervaringen met gevestigde wolven

Bijgaand een notitie (*Onder voorbehoud nazending* [REDACTED])

-Ter bespreking, zo mogelijk vervolg afspraken hierover maken, bijv. om evaluerende punten te verwerken in actualisatie.

7. Nieuws uit de provinciale wolvencie's

- Gelderland
- Drenthe
- Noord-Brabant
- Limburg

Doel: ter kennisneming en uitwisseling stand van zaken.

8. Verslag 16 maart

Doel: ter vaststelling, nalopen afspraken.

9. Rondvraag en sluiting

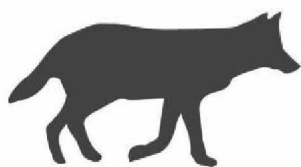
10. Datum volgende vergadering

Voorstel is om op **dinsdag 15 juni 13.30 uur** als Wolvenwerkgroep bijeen te komen.

In de tussentijd zal gewerkt moeten worden aan de uitbestedingen en aan de nog ontbrekende notities van de actiepunten 'actualisatie wolvenplan' !

met vriendelijke groeten,

[REDACTED]

IPO WOLVEN WERKGROEP

Datum: 19 januari 2021

Tijd: 14.00 – 16.00 uur

Plaats: digitaal: achter de PC via MS Teams

Agenda IPO Wolven werkgroep

1. Welkom en opening

2. Vaststelling agenda en mededelingen

- Terugmeldingen: BAC VP 17 december 2020; IPO werkgroep 14 januari 2021

3. Aanpak actualisatie wolvenplan 2021 : ter bespreking/vaststelling

Doel: vaststellen en agendering in het LOW bepalen.

NB: nummering volgens besluitenlijst november 2020

1,2,4: Opdrachtoomschrijving t.b.v. uitbesteding.

1. Fact finding-study wolf – voorstel zie bijlage
2. Analyse juridisch kader – voorstel zie bijlage
3. Uitwerking draaiboek handelingsperspectief – voorstel zie bijlage
6. Voortzetting tegemoetkomingsregeling voorstel opties – voorstel zie bijlage
8. Mogelijkheid meenemen goudjakhals in actualisatie – mondeling - LNV/IPO
9. Communicatie plan – voorstel zie bijlage (intern, géén LOW)

Niet ter bespreking, wél nader af te spreken wanneer de uitkomsten hiervan te verwachten zijn.

4. Advies waardering faunaschade/diersoorten
5. Balans opmaken van eerste ervaringen met gevestigde wolven (*evt. nazending*)
7. Internationaal soortmanagementplan wolf aanpak

4. Ingekomen stukken

Doel: Voorspreken voor behandeling in LOW, zodat een **provinciaal standpunt** desgewenst kan worden terug gegeven.

4.a Brief LTO

Doel: Ter bespreking, advies formuleren t.b.v. bespreking in het LOW.

Wens om actuele verspreiding zwervende wolven te delen met landbouworganisaties en te komen tot early warning system.

Zie bijlagen: de LTO brief en discussienotitie.

4.b Notitie Kennisinstituut Preventie Wolvenschade

Doel: Ter bespreking, advies formuleren t.b.v. bespreking in het LOW:

Bespreking aan de hand van de algemene vraag: Wat vinden wij hier van?

Voorgestelde insteek: interessant initiatief kan nuttige aanvulling zijn. Maar verwacht geen (financiële) bijdrage vanuit de provincies. BIJ12 vervult deze rol zoals hier vanuit overheidswege naar gekeken wordt.

Zie bijlage.

4.c Startnotitie RDA

Doel: *Ter bespreking, advies formuleren t.b.v. standpunt provincies/bespreking in het LOW*

Startnotitie t.b.v. maatschappelijk debat over de positie van de wolf in Nederland

Bespreking aan de hand van de algemene vragen: Hoe gaan wij hier mee om? Hoe verhoudt zich dit tot IPO/BIJ12/LNV en LOW? Moeten wij een rol vervullen of juist niet?

Voorgestelde insteek: Voor kennisgeving aannemen. Het is een gegeven feit, dat dit gaat lopen.

Zie bijlage of <https://www.rda.nl/publicaties/publicaties/2020/11/18/startdocument-positie-van-de-wolf>

4.d Master thesis UU

Doel: *ter bespreking, is het gewenst dat provincies/BIJ12 hieraan medewerking gaat verlenen?*

Zie bijlage: voortel vanuit de student [REDACTED]

5. Landelijk Overleg Wolf (LOW)

Doel: *Ter voorbereiding van de LOW agenda*

5.a Vooruitblik LOW

Op 4 februari is het volgende LOW voorzien.

Zijn er nog (andere) punten die we daar mee moeten geven voor agendering?

5.b Verhouding WiN t.o.v. LOW

N.a.v. de instelling van het LOW is binnen Wolven in Nederland een notitie verschenen, die 21/01 zal worden besproken in WiN verband. Ook hier: Graag uw reactie hierop.

Voorgestelde insteek: er is verschil zit tussen LOW en WiN, deze beide kunnen naast elkaar blijven bestaan. Wat het WiN hiermee doet wordt wel vernomen in de LOW vergadering van februari.

Maar dit zal mogelijk kunnen leiden tot discussie over:

Zie bijlage: notitie vanuit WiN

5.c Samenstelling van het LOW kan ook een discussiepunt aldaar worden. Is de huidige samenstelling voldoende? Heeft u suggesties of juist bezwaren voor/tegen andere partijen.

6. Nieuws uit de provinciale wolvencie's

- Gelderland
- Drenthe
- Noord-Brabant
- Limburg

Gelet op volle agenda is er de voorkeur dat elke provincie een korte update per mail doorgeeft aan de werkgroep. Mochten er nog vragen zijn, kan dat nog mondeling.

7. Datum volgende vergadering en planning

Voorstel is om op **dinsdag 16 maart 14.00 uur** als Wolvenwerkgroep bijeen te komen.

In de tussentijd zal gewerkt moeten worden aan de uitbestedingen en aan de nog ontbrekende notities van de actiepunten 'actualisatie wolvenplan'

Ter informatie: korte termijn planning wolven overleg:

- 19 januari IPO wolven werkgroep
- 21 januari - WiN overleg
- 4 februari LOW
- 2 maart kwartaalrapportage overleg

Jaarplanning

Tegelijkertijd is het goed is als wij de lange termijn planning ook helder maken.

Dus een aantal data afspreken voor volgende overleggen dit jaar. Een voorstel wordt nagestuurd.

5. Rondvraag en sluiting**6. Overige bijlage ter kennisname**

- 6.1 Besluiten lijst 24 november 2020 -> agenda punt 3
- 6.2 Uitspraak rechtbank in 'wolvenschade zaak'
- 6.3 Protocol Vlaanderen

met vriendelijke groeten,

[Redacted signature]

Bijlagen 19 01 21:

Notities agendapunt 3:

1. Fact finding-study wolf
2. Analyse juridisch kader
6. Voortzetting tegemoetkomingsregeling voorstel opties

4a. LTO brief

discussienotitie t.b.v. reactie

4b. Naar een Kennisinstituut Preventie Wolvenschade

4c. Startnotitie RDA

5b. Notitie WiN-LOW

Nazending nog verwacht van:

3. Uitwerking draaiboek handelingsperspectief
9. Communicatie plan
5. Balans opmaken van eerste ervaringen met gevestigde wolven

Agenda IPO Wolven Werkgroep

Van [REDACTED]
Aan Deelnemers IPO wolven werkgroep
Datum 13 september 2021

IPO Wolven werkgroep**Datum: 21 september 2021****Tijd: 13.30 – 15.30 uur****Plaats: digitaal: achter de PC via MS Teams**

Agenda IPO Wolven werkgroep

Een overvolle agenda maar mede daarom het voorstel om de 'oudere' afspraken eerst te bespreken.

Daarna in eerste algemene ronde stil te staan bij FFS en JA. In een volgende (extra) WWG kunnen we hier meer in detail bij stil staan en de beleidskeuzes hieruit benoemen.

1. Welkom en opening**2. Vaststelling agenda en mededelingen****3. Handelingprotocollen**

Doel: Ter besluitvorming en ter bepaling welke notities, ter sondering, door mogen naar het LOW.

3.1 Discussienotitie 'inzet wolven expertise'

3.2 Overzicht van situaties waarvoor een handelingsprotocol dient te worden opgesteld.

3.3. Voorbeeld uitwerking Handelingsprotocol 'gevonden dier, mogelijk wolf' (aangereden wolf).

Toelichting door: [REDACTED]

4. Tussenbalans van eerste ervaringen met gevestigde wolven

Doel: Ter vaststelling en bepalen of deze notitie ter bespreking door kan naar het LOW.

Toelichting door: [REDACTED]

5. Mogelijkheden Europese cofinanciering (LIFE/GLB)

Doel: Ter bespreking, evt. vaststelling, besluiten over vervolgacties. LOW?

Toelichting door: [REDACTED]

6. Opzet inhoudsopgave en planning actualisatie Wolvenplan

Doel: Ter bespreking: eerste verkenning van mogelijke inhoud.

Vaststellen wie waaraan kan gaan schrijven.

Ook door te sturen naar het LOW?

Toelichting door: [REDACTED]

7. Rapportage Fact Finding Study (FFS)

Doel: Ter kennisname, zie memo (FFS per mail dd 08-09-21)

Nu: inventariseren bespreekpunten/beleidskeuzes

8. Rapportage Juridische Analyse Wolf (JA)

Doel: Ter kennisname, zie memo (JA per mail dd 10-09-21)

Nu: inventariseren bespreekpunten/beleidskeuzes

9. Mogelijkheid engelstalige vertaling JA en FFS.

Doel: vaststellen of er door LNV een vertaling kan worden gemaakt.

■■■■■

10. Onderzoeksagenda voor de wolf/voorstel innovatieve rasters

Doel: inventariseren wensen, niet ter bespreking; zie separate mail.

Wie heeft suggesties, welke wensen zijn er? : zie mail 2 september jl.

11. Wolfmeeting Vlaanderen 14-15 oktober a.s.

Doel: inventariseren wensen, niet ter bespreking, zie separate mail.

Wie gaat hier heen, welke bespreekpunten willen wij inbrengen?

12. Verslag vorige bijeenkomst

Doel: ter vaststelling, nalopen afspraken.

13. Agenda Landelijke Overleg Wolf LOW -> 5 oktober a.s.

Doel: Ter besluitvorming: vaststellen welke agendapunten voor het LOW kunnen worden geagendeerd.

14. Nieuws uit de provinciale wolvencommissies

15. Rondvraag en sluiting

16. Datum volgende vergadering

Afspraak is om op **19 oktober 13.30 uur** als Wolvenwerkgroep bijeen te komen.

Voor de voortgang is een extra vergadering gewenst. Deze bijeenkomst zal zich alleen richten op bespreking van beleidskeuzes die voortvloeien uit de FFS en de JA. En die derhalve een plek dienen te krijgen in het nieuwe wolvenplan 2022.

-> Voorstel is 4 oktober in de ochtend van 10.00-12.00 uur

De meeste ingekomen reacties gaven aan dat de ochtend mogelijk is.

Agenda:

4 oktober extra WWG om 10.00u

5 oktober LOW

19 oktober WWG

23 november WWG

7 december kwartaaloverleg

14 december LOW.

met vriendelijke groeten,

■■■■■

Bijlagen: pm -> nazending

Bijlage 3.1 : Handelingsprotocollen

Bijlage 3.2 : Handelingsprotocollen

Bijlage 3.3 : Handelingsprotocollen

Bijlage 4 : Notitie Tussenbalans

Bijlage 5 : Notitie EU financiering

Bijlage 6 : Concept inhoudsopgave

Bijlage 7.1 : Memo FFS en JA beleidskeuzes

Bijlage 7 : FFS (*FFS per mail dd 08-09-21*)

Bijlage 8 : JA (*JA per mail dd 10-09-21*)

Bijlage 9: Onderzoeksvoorstel (*per mail verzonden d.d. 2 september*).

Bijlage 11: *mail volgt dd 15-09-21*

Bijlage 12: verslag (*verzonden per mail 07-09-21*)

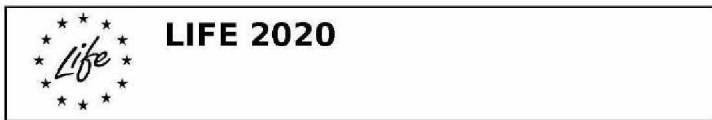
Bijlage 13: Ter informatie: Voorstel tegemoetkomingsregeling wolvenschade (besproken in IPO wg d.d. 2 september)

CONCEPT NOTE

LIFE Nature and Biodiversity

TECHNICAL APPLICATION FORMS

FOR ADMINISTRATION USE ONLY

LIFE20 NAT/NL/001068**LIFE Nature and Biodiversity project application****Language of the proposal:**

English (en)

Project title:

Improving social and cultural coexistence with wolves through livestock protection in the Netherlands

Project acronym:

LIFE WOLF NL

The project will be implemented in the following Member State(s) and Region(s) or other countries:

Netherlands All regions

Expected start date: 01/09/2021**Expected end date:** 31/08/2026**LIST OF BENEFICIARIES**Name of the **coordinating** beneficiary: Steunstichting Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming**SECTOR**

Nature

Coordinating Beneficiary Profile Information

Legal Name	Steunstichting Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming		
Short Name	DMS	Legal Status	
VAT No	NL 81.45.11.351.B01	Public body	☐
Legal Registration	KvK 09148054	Private commercial	☐
Registration Date		Private non- commercial	☒
Pic Number	904640722		
Legal entity is SME	☐		
Employee number			

Legal address of the Coordinating Beneficiary

Street Name and No	Toernooiveld 1		
Post Code	6525ED	PO Box	
Town / City	Nijmegen		
Member State	Netherlands		

Coordinating Beneficiary contact person information

Title		Function	
Surname			
First Name			
E-mail address	@zoogdiervereniging.nl		
Department /			
Street Name and No	Toernooiveld 1		
Post Code	6525ED	PO Box	
Town / City	Nijmegen		
Member State	Netherlands		
Telephone No		Fax No	

Website of the Coordinating Beneficiary

Website	www.zoogdiervereniging.nl
----------------	---------------------------

Brief description of the Coordinating Beneficiary's activities and experience in the area of the

The Dutch Mammal Society (DMS) was founded in 1952 as a platform for those interested in the study and protection of mammals. In time, it developed into a professional organisation that brings together people who actively protect mammals and their habitats in the Netherlands and abroad by developing and sharing new insights and knowledge. The Dutch Mammal Society focuses on the Netherlands, but regularly operates internationally.

DMS is one of the co-founders of the platform 'Wolven in Nederland' (Wolves in the Netherlands) with the aim to prepare the Dutch society for the re-emergence of wolves in the Netherlands and to lobby for policies that facilitate the coexistence between man and wolf in the Netherlands. Since 2007 this collaboration rapidly grew in numbers of partners of various origins, now the platform also including provinces, authorities, universities, two of the Dutch hunters associations and the largest private landowner (Natuurmonumenten), the State Forestry and the Ministry of Defence. The Dutch Mammal Society holds the secretariat and facilitates the partners.

In recent years the DMS was responsible for the nationwide monitoring of wolves. Passive monitoring was performed by validating over 1500 submissions of possible sightings of (tracks of) wolves. Active monitoring was performed by professionals and volunteers trained by and under the organisation's supervision. 100 professionals and volunteers were trained during week-long courses on the ecology and tracks of wolves, in cooperation with the wolf experts of the Wolfskompetenzzentrum Iden, part of

Landesamt für Umweltschutz Sachsen-Anhalt, Germany. The monitoring method of wolves in the Netherlands is mostly similar to Germany, making data interchangeable.

The DMS also advised authorities on the use of livestock protection measures, with intensified contact during potential cases of problem wolves.

SUMMARY DESCRIPTION OF THE PROJECT (To be completed in English)

Description of the conservation issue targeted and the pre-operational context

Human persecution in the late 19th and early 20th century lead to the local extinction of the European wolf *Canis lupus* (*) in many regions of Europe. The driving force behind its extirpation was the belief that wolves threatened the livelihood of farmers, by attacking their livestock. In the 19th century, people managed to completely remove the wolf from the Dutch territory, along with large parts of western Europe. Isolated populations managed to survive in remote areas of the Apennines and Dinaric Mountains, until the species became legally protected by the Washington Convention (CITES) in 1973. In the following decades, its protected status was confirmed in the Bern Convention (1979) and as a priority species in Annex II and IV of the Habitats Directive 92/43/EEC (1992). As a result of its strict protection, small wolf populations have rapidly grown and expanded their range. Wandering individuals are returning to the species' former distribution, including the Netherlands.

The first official observation of a wolf in the Netherlands was in 2015, followed by the first resident wolf in 2018 and first wolf pack (5 pups) in 2019. The latest data indicate that there are currently about ten adult wolves residing and wandering in the country, besides the wolf pack that has produced a second litter (4 pups) in spring 2020. The rapid developments concerning the return of the wolf to the Netherlands has caused excitement and concern. A recent survey indicates that 57% of the Dutch stand positive towards its return, yet 18% is against its return, mainly of the belief that there is too little room for wolves, that wolves prey on livestock, that there may be too many wolves and that they can cause nuisance and dangerous situations.

Wolves in the Netherlands are seen as part of the Central European Lowland Population, extending further across Poland, Germany, Denmark, Belgium and Luxembourg. This wolf population is recognised as a unique entity by the European Commission, and categorised as **endangered** according to the IUCN Red List (2018). In their latest Article 17 report (August 2019), the Netherlands reports on the wolf '**No Data**'. Scientific studies suggest there is room for as many as 20 to 40 wolfpacks in the Netherlands, indicating that the current situation is **not favourable** in the Netherlands. To improve the conservation status of the wolf, it is urgently needed to increase the public acceptance for its presence, by overcoming current human-wolf conflicts that fuel the hostile attitude towards the wolf.

As the European Commission confirmed in 2012 already, threats of high importance to wolf conservation are 'low acceptance, habitat (infrastructure), persecution, poor management structure, accidental mortality and lack of knowledge'. The main opposers are from the agricultural sector, claiming that wolves do not belong in the Netherlands, are dangerous and cannot be controlled, and that it is practically impossible to implement livestock protection measures to prevent depredations. Data shows that over the last five years 175 wolf depredations occurred, compensated with payments totalling to € 82,562.85. It leads to an increasing demand to legally cull wolves, and politicians are now already demanding wolf free zones. On the other hand, one province (Limburg) now has a working subsidy scheme and two other provinces are preparing subsidy schemes (Drenthe and Gelderland) to support those negatively impacted by the wolf.

Starting January 2022 farmers are obliged to have preventive measures installed in order to be compensated for damages sustained in areas where damages by wolves are to be expected. This project will use this obligation as a tool to convince livestock owners to implement effective livestock protection measures, and provide them with the necessary information on how to do so. For this, the partners will establish a Living Livestock Laboratory, in which they will collectively work with stakeholders on identifying challenges and improving livestock protection in dyke systems, natural areas, recreational areas and agricultural areas. This way, the project will proactively demonstrate best practice examples, tailored to the Dutch settings, that effective livestock protection is possible and a solution to achieve a long-term sustainable coexistence with the growing wolf population in the Netherlands. Involvement of representative organisations from different stakeholders ensures that common solutions and conservation actions implemented through peer-to-peer interaction contribute to a behavioural change amongst the Dutch that makes a long-term conservation of the wolves in the Netherlands and the Central European Lowland population possible.

The project will work closely together with international experts from regions undergoing similar human-wolf conflicts, and will adapt these to the target area covering the entire Netherlands.

Project objectives

LIFE WOLF NL will facilitate the transition to a Dutch society with minimal wolf-conflict by active training of livestock owners, testing of equipment and implementation of effective livestock protection measures. Over the course of 5 years, this project has the main objectives to **improve coexistence with wolves in the Netherlands**, including social and cultural viewpoints, by creating a high quality standard of effective livestock protection implementation across the country. The target area includes the entire Netherlands, with a focus on the provinces that are currently witnessing the active reappearance and recolonization of the wolf.

The project will engage a diversity of stakeholders as partners, associated partners and supporters to increase acceptance for the return of the wolf, by improving current livestock protection and demonstrating effective protection measures based on best practice examples. These best practices are collected within the EU and adapted to fit to local conditions in The Netherlands. Based on preparatory actions that will assess the current state of human-wolf conflict on various levels and existing tools to mitigate this, the project will develop a peer-to-peer training programme to improve existing livestock protection measures and implement effective livestock protection measures in the field. This training programme will be supported by a so-called 'Living Livestock Lab' concept that includes user-centred demonstration areas with livestock guarding dogs, equipment analyses, emergency protection kits for livestock owners, shepherd educational training, and various innovative public engagement tools.

The project aims to support local initiatives to contribute to the implementation of concrete conservation actions, such as to establish a country-wide network of volunteers to implement effective livestock protection measures and promote coexistence with the wolf. As a result, the project will contribute to the improvement of the conservation status of the wolf in the country and the long-term conservation of this species through optimized coexistence

Is at least 25% of the eligible project costs dedicated to concrete conservation actions? Yes ☒ No ☐
Or alternatively does your project fall under one of the exceptions to

Actions and means involved

Preparatory actions will consist of a review and impact analysis of relevant projects and an analysis of the existing social and cultural studies relevant to the project area. Based on these outcomes, a stakeholder analysis, lobby plan and stakeholder involvement roadmap will be made for the duration of the project. During the preparatory actions we will also analyse the current risks of wolf-livestock conflicts in the Dutch landscapes in relation to the legal, cultural and social setting. We will assess the existing livestock protection training, materials and the challenges of using the preventive measures in the Dutch landscapes. We will set up protocols on how to use and test livestock protections in cases where these are not yet available for the Netherlands, for instance on the breeding and certification of livestock guarding dogs and the usages of these dogs in recreational areas. Curricula will be developed for the training of livestock farmers, livestock protection consultants, shepherds and youth in how to coexist with wolves in the Netherlands.

C1 Livestock protection training

In the project we will focus on training the target groups of this project. These are livestock farmers, shepherds and private sheep owners. This concrete conservation action will contribute to capacity building of these target groups, using a conservation-oriented approach, to implement livestock protection. We will reach these target groups directly by training professional livestock protection consultants. We will also educate the youth and the community about livestock protection in the target areas (areas where wolves live).

C2 Livestock protection demonstration areas

In the target areas, we will improve the usage of livestock protection measures and showcase these projects to all relevant stakeholders. Using demonstration areas, the project will focus on livestock protection materials, shepherds and livestock guarding dogs. The project will demonstrate effective solutions that are tailored to local requirements, based on best practice examples from other countries and long-standing expertise of relevant stakeholders.

C3 Multi-perspective impact

With our stakeholders we will form a Living Livestock Lab in which thematic working groups for the duration of the project collectively work on identifying challenges and improving livestock protection in

dyke systems, natural areas, recreational areas and agricultural areas. These workings groups will be coordinated and guided by specialists in social dialogues between cultural and social groups.

C4 Living Livestock Labs

Lessons learned from the working groups will be showcased in one Living Livestock Lab demonstration area where all preventive measures are to be experienced by future users. This is a user-centric approach to test and evaluate solutions to mitigate human-wolf conflicts through implementation of livestock protection in the Netherlands.

C5 Public awareness and education

Here, the preventive measures are demonstrated to all and where people meet and discuss their ideas and concerns about the usage of livestock protection measures. Through a public exhibition, the project informs the general public and youth groups. Modular exhibition material will be presented on at least 10 different agricultural fairs and events to inform the target audience. A network of volunteers is established to provide practical support to livestock farmers. One tourism strategy is developed and shared with Destination Marketing Organisations, to incorporate measures and guidelines on how to deal with tourism in areas with wolf and livestock protection presences.

C6 Livestock Support Program

We will strengthen the outreach of the project further by the Livestock Support Program. In this program all information will be made online accessible, the existing volunteer networks will be improved and a network of Livestock Protection Ambassadors will be established. These ambassadors can advise livestock owners how best to apply the livestock protection measures at their site. We will raise the public awareness on livestock protection measures through coverage via our (online) media and mass media.

Has this proposal been submitted before? Yes ☐ No ☒

If you are resubmitting this proposal, please provide the references and acronym of the previous proposal in the form of reference acronym e.g. LIFE11 BIO/NL/001040 ACRONYM

Quantified expected results and impacts

The expected results and impact of the project:

1.000 participants with livestock farmer training, 50% will accept and implement livestock protection as concrete measures.

100 livestock protection consultants are trained and certified, consulting at least 500 farmers in project areas, of which at least 50% will implement livestock protection by the end of the project.

20 livestock protection demonstration areas established throughout the country where livestock protection equipment sets are deployed, sharing competences with at least 500 livestock farmers, of which 50% will acknowledge livestock protection as a solution to minimise wolf-livestock depredation.

1 Living Livestock Lab demonstration area established, sharing new insights on livestock protection with authorities and livestock protection consultants.

1 guideline for LGD breeding, 1 guideline for LGD certification, 1 protocol for the use of LGD in recreational areas developed and recommended to responsible entities in project areas.

4 Thematic Working Groups established to solve identified challenges, engaging at least 20 stakeholder representatives.

1 tourism communication strategy transferred to at least 25 DMOs, at least 35% expected to incorporate it.

20 lobbyists engaged, 20% changed to pro-livestock protection and/or pro-wolf conservation lobby.

Field analysis of 20 study sites where livestock protection measures were set up prior to the project.

Public exhibition visited by at least 30 youth groups and 30.000 visitors.

10 agricultural fairs and events visited with modular exhibition, reaching at least 10.000 livestock farmers.

Youth education workshops with at least 100 school classes, at least 75% increase knowledge about livestock protection and coexistence with wolves, measured with questionnaires.

1 project website supported with newsletters and social media with an average of 20.000 monthly outreach at project end.

Network of Livestock Protection Volunteers with at least 240 volunteers providing practical support to livestock farmers.

1 legislation harmonisation proposal for compensation, protection and financing of livestock protection on national and regional level

1 ex-ante and ex-post assessment with at least 100 representatives and 280 individuals from the public

250 media appearances and 5 press conferences in project areas

1 kick-off conference, 3 thematic conferences and 1 end-of-project conference with at least 750 participants in total

5.000 participants with all project activities, at least 75% increase knowledge on livestock protection and wolf conservation, 50% accept livestock protection as proper solution

5 third parties involved for transfer with at least 15% adoption of project results by relevant target groups outside project areas

Public acceptance for livestock protection and wolf conservation increases further with 15%

95% decrease in depredation where livestock protection is implemented

25% decrease in number of identified wolves that were assumed to be illegally killed

Sustainability of the Project Results

To ensure long-term sustainability of project results, a structured approach to support their continuation, transfer and replication is installed, particularly by continuing peer-to-peer training of livestock owners on how to implement effective livestock protection. Both agricultural and environmental organisations will continue and benefit from providing these trainings, which reduces the human-wolf conflicts. Not only does this fit well to their main interest and activities, it also makes it possible to continue these actions beyond the project duration without being dependent on external funding sources. Youth and public education curricula and materials will be integrated in beneficiaries' communication programmes, which allows them to diversify their offer and increase their topics of expertise.

Emergency equipment sets, deployed as a result of demonstration areas, will remain available at the participating provincial authorities to ensure that such sets are ready to assist livestock owners where necessary. Livestock protection centres will become integrated with local self-sustaining, mostly agricultural, businesses that can thereby continue to offer consultation and information on livestock protection in their region to local individuals.

The Livestock Guarding Dogs will remain with the livestock owners who participate in the project. A provision will be added to the contract to ensure the dogs to be returned to the breeder in case these livestock owners no longer wish to use Livestock Guarding Dogs.

Established and strengthened volunteer networks will be integrated into the existing network of third parties to continue their supporting activities.

Informative exhibition material will be integrated in educational visitor centres for natural areas where livestock protection is implemented and wolf occurrence is frequent or even permanent. Within 5 years

after the project, the content will be evaluated and updated with relevant information where needed, to inform the public on the state-of-the art measures and efforts that are being implemented to ensure a sustainable coexistence with the wolf in the Netherlands.

The proposal addresses the following project topic(s)

- Projects aimed at improving the conservation status of habitat types or species of Community Interest, provided, their status is not 'favourable/secure and not declining' or 'unknown' according to the most recent overall assessments that Member States have provided at the relevant geographic level according to Article 17 of the Habitats Directive or to the most recent assessments according to Article 12 Birds Directive and EU-level bird assessments.

Reasons why the proposal falls under the selected project topic(s)

The wolf, *Canis lupus*, is a priority species (*) in Annex II of the Habitats Directive (92/43/EEC). The wolves in the Netherlands belong to the Central European Lowland population, which is a unique entity, listed as **endangered** according to the IUCN Red List (2018). Furthermore, the Netherlands reported '**No Data**' on the wolf's conservation status in the latest Article 17 report (August 2019).

Studies suggest there is suitable habitat for 20 to 40 wolfpacks in the Netherlands. With its current number of one single officially confirmed wolf pack, the current situation is thus not **favourable**. To improve the status, it is urgently needed to increase the public acceptance for its presence, to overcome human-wolf conflicts that fuel the hostile attitude towards wolves.

The wolf population extends across many Natura 2000 sites, therefore the project also focuses on surrounding areas where wandering wolves are frequently present and strict protection is still valid, as recently confirmed by the EU Court of Justice (Press release No. 72/20, June 2020). In the project areas, the vision of Natura 2000 is promoted during this project, by identifying and demonstrating effective solutions to mitigate human-wolf conflicts in the Netherlands.

What are the Project Partnership details for the Project

There are 21 beneficiaries, of which 7 from the government, 3 from the agricultural sector, 7 from the nature conservation sector, 3 from the research sector and 1 from the education sector.

Coordinating beneficiary

1. Dutch Mammal Society

Private non-profit organisation that focuses on the study and protection of native mammals and their habitat in the Netherlands.

Project Steering Committee and Associated beneficiaries

2. Dutch Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality

3. Provincial government Drenthe

4. Provincial government Gelderland

5. BIJ12

Executive organisation for the 12 Dutch provinces, responsible for implementation of policies concerning wolves including the coordination of research and taxation/compensation of livestock damages.

6. European Wilderness Society

5+ years of livestock protection and human-wildlife conflict mitigation training and expertise, involved in LIFEstockProtect, leading communication in Interreg BEECH POWER and Centralparks

7. LTO

The Netherlands Agricultural and Horticultural Association represents over 35,000 agricultural entrepreneurs and employers.

8. Platform voor de Kleinschalige Schapen- en Geitenhouders (KSG)

A platform with 25 associations, representing 4,000 members, for small-scale sheep and goat owners.

9. Vereniging Gescheperde Schaapskudden Nederland (VGSN)

The association for Dutch shepherds, with more than 40 member organisations.

10. Radboud University

The mission of the Institute for Science in Society is to analyse, assess and improve the societal embedding of new developments in science and technology, through research, education and outreach.

Other associated beneficiaries

11. Provincial government Noord-Brabant

12. Provincial government Limburg

13. Provincial government Groningen

14. Helicon

Provides green education and provides the only professional training in becoming a shepherd in the Netherlands.

15. Wageningen University

The Wageningen University is the only university in the Netherlands to focus specifically on the theme 'living environment' by working closely together with governments and the business community.

16. University of Tilburg

Tilburg Law School provides highly valued education and research in the field of law and public administration.

17. Wolf Fencing Nederland

The volunteer network which aids livestock owners in the implementation of livestock protection measures by giving advice and setting up fencing in the field.

18. Canine Efficiency

Focuses on effective conflict prevention between man and predator through the use of good livestock guardian dogs (LGDs) in the right way.

19. ARK Nature

Focuses on rewilding via a bottom-up approach, based on natural processes and linked to regional economic and social development. ARK Nature is one of the founding partners of Rewilding Europe.

20. Eliante

Expertise in large carnivore conservation and conflict mitigation, involved in LIFE EUROLARGE CARNIVORES, LIFEstockProtect, and Italian Pasturs project.

Expected risks and constraints related to project implementation and mitigation strategy

1. Lack of trust in expertise of involved beneficiaries and external institutions

Mitigation strategy: Active and participatory involvement of different stakeholders and its representatives enable the project to use a multi-stakeholder approach to build trust, find 'common ownership' and a feeling of shared interest to achieve the project objectives.

2. Feeling of disenfranchisement among farming communities

Mitigation strategy: The project reacts to the direct demands of the agricultural sector to find concrete solutions to mitigate human-wolf conflicts by minimising livestock depredation risks. Peer-to-peer interaction and using a participatory approach, help involving farming communities to increase the feeling of solidarity.

3. Lack of communication between various stakeholders (urban-rural divide)

Mitigation strategy: From the start, there will be clear communication with and between stakeholders, producing outcomes that meet the various requirements. Monitoring will evaluate communication and identify points of attention to avoid miscommunication or conflicts.

4. Feelings of unease with wolf resurgence is fuelled by other issues, such as globalisation, rapid landscape change and disappearance of local identities

Mitigation strategy: The project aims to separate these issues from the project focus topic, through structured communication. Yet, the living labs approach will also create a platform that can help to address other social issues, thereby strengthening social cohesion, mutual trust and solidarity.

5. Project management difficulties

Mitigation strategy: the project partnership consists of many experienced organisations that have a standing long-term cooperation. Using project management and communication software will minimise the risk of difficulties during the project.

6. Project implementation delay

Mitigation strategy: the activity planning includes a 3-month buffer period in which unfinished activities can be finalised before the project officially ends.

Project's best practice/demonstration/pilot character

LIFE WOLF NL is a **best practice** project, by focusing on appropriate and cost-effective techniques that have proven to be successful and efficient in protecting livestock from wolf-depredations. Through collection of best practices and adaptation to local requirements and regulations, the project will develop and demonstrate concrete measures for livestock protection that can be implemented by livestock owners in various terrains. This will contribute to reduce the occurrence of wolf-livestock depredations that fuel a negative attitude towards the wolf's presence in the country, posing a threat to its long-term conservation. The project's diverse consortium of agricultural organisations, environmental organisations, research institutes, public bodies, as well as a Dutch Ministry and provincial governments, enable the project to establish an innovative and unique, sustainable and achievable solution to human-wolf coexistence in the Netherlands.

By offering training to livestock owners, shepherds, consultants, youth and communities, the project takes a multi-disciplinary and systematic approach to provide information about livestock protection and achievable ways to support coexistence with wolves. Through a structured multi-stakeholder approach, working groups encourage stakeholders to become actively involved and contribute to finding solutions to challenges that exist in sectors concerning maintenance of dykes as well as natural, recreational and agricultural areas. Through volunteer support, a supporting network is established to promote as well as assist with the implementation of effective livestock protection measures and thereby human-wolf coexistence.

As the wolves in the Netherlands belong to the Central European Lowland Population that extends across multiple countries, international experience and knowledge sharing is of crucial importance for this project. Therefore close collaboration will be established with relevant LIFE and other funded projects, such as *LIFE EUROLARGE CARNIVORES*, *LIFEstockProtect* and *WOLFALPS EU*, which address the issue of human-wolf conflict in different areas of Europe. The project will also establish a cooperation with existing volunteer initiatives to support practical implementation of livestock protection and support livestock owners to do so, with support of third party financing.

Furthermore, the project has a strong **demonstration** character, using the so-called 'Living Livestock Lab' that has a user-centric approach to test and evaluate solutions to mitigate human-wolf conflicts through implementation of livestock protection in the Netherlands. By implementing demonstration areas with livestock protection materials, shepherds and livestock guarding dogs, the project will demonstrate effective solutions that are tailored to local requirements, based on best practice examples from outside the country and long-standing expertise of relevant stakeholders.

EU added value of the project and its actions

The project contributes to the **specific objectives A and C** of LIFE Nature, as listed in Article 11 (Regulation EU no. 1293/2013). It aims to improve knowledge on effective conflict mitigation measures to reduce threats to wolf conservation, identifying best practices that are tested and evaluated according to local requirements. Lobby efforts are directed to effectively use and implement EU frameworks and policies, and contribute to the main project objective: to achieve a **favourable wolf conservation status** in the Netherlands.

By addressing the wolf, which is a **priority species (*)** in Annex II (and IV) of the Habitats Directive, and part of the Central European Lowland population that is classified as **Endangered (EN)** on the IUCN Red List (2018), the project contributes also to the targets 1, 2, 3 and 6 of the EU Biodiversity Strategy to 2020 and its subsequent key commitments 1, 4, and 5 of the EU Biodiversity Strategy to 2030.

By aiming to improve the conservation status and management of a priority species that is of community interest (Annex II and IV), it supports Target 1 as well as Key Commitment 1. By achieving a favourable status, the degraded ecosystems are being restored with formerly absent species, through a cascade-effect that results in increased ecological resilience, aligning with Target 2. The active involvement of the agricultural sector leads to the creation of a more wolf-tolerant landscape and attitude amongst important stakeholders, meeting Target 3 as well as Key Commitments 4 and 5. By focusing on the wolf, the apex predator in the Netherlands and an umbrella species as many other species will benefit from its presence, the project also contributes to tackle the biodiversity crisis, aligning with Target 6.

Furthermore, the project contributes to the objectives of policy documents that were produced upon the request of the EU, especially the 'Guidelines for Population level management plans for large

carnivores in Europe' (2008), 'Key actions for Large carnivore populations in Europe' (2015), 'Dutch Interprovincial Wolf Plan' (2019) and the 'Dutch Wolf monitoring plan' (2019). The project objectives follow the proclaimed measures needed to overcome the human-wolf conflict situation regarding livestock protection, according to EU Commissioner Vella, as stated in the inter-parliamentary conference 'Defend Pastoralism: towards a European Wolf Plan' for the European Parliament in May 2018. Accordingly, it follows the advice to achieve coexistence by restoring pastoralism, as stated by the EUREGIO-Resolution of December 2018 and confirmed by the European Commission in their communication (ENV.D.3 AJ/fl Ares(2019) 1475348).

Lobby efforts to include financial possibilities to cover direct and indirect costs of livestock protection through Regional Develop Plans, which would support the implementation of the Common Agricultural Policy.

Budget breakdown cost categories	Total cost in €	Eligible Cost in €	% of total eligible costs
1. Personnel			
2. Travel and subsistence			
3. External assistance			
4. Durable goods			
Infrastructure			
Equipment	03	03	03
Prototype			
5. Land			
6. Consumables			
7. Other costs			
8. Overheads			
Total	4,752,500	4,752,500	100.00%

Contribution breakdown	In €	% of total	% of total eligible costs
EU contribution requested			03
Coordinating Beneficiary's contribution	03	03	
Associated Beneficiaries' contribution			
Co-financers contribution			
Total	4,752,500	100.00%	

3.1 IPO Wolvenwerkgroep 19 01 2021

Onderwerp

Fact finding studie – opdrachtuitvraag

Aanleiding

In 2012 is er door Alterra (WENR) een Factfinding studie uitgevoerd naar de wolf. Inmiddels zijn we meer dan 8 jaar verder en zijn er nieuwe inzichten, onderzoeken en ervaringen (op)gedaan over het leven met de wolf. Daarnaast zijn er vanuit de maatschappij vragen over de wolf en is behoefte aan inzicht. Om die reden willen we de Factfinding studie actualiseren aan de hand van de laatste inzichten.

Op de volgende pagina zijn vragen geformuleerd waar antwoorden op gewenst zijn. Deels overlappen deze met de studie van 2012 (hierbij is een actuele aanvulling van kennis gewenst); deels betreffen het nieuwe vragen. De vragen zijn op de volgende pagina van deze notitie in een 'Offerte-uitvraag-format' van BIJ12 gezet.

Gevraagd aan de IPO Wolvenwerkgroep

Aan de Wolvenwerkgroep wordt gevraagd om een keuze te maken voor wat betreft de onderstaande punten:

1. Inhoud: zijn de juiste vragen gesteld

Er is bij de uitvraag onderscheid gemaakt tussen primaire (urgente) en secundaire (minder urgente) vragen. De vraag is nu: Hebben we met al deze vragen de potentiële risico's aan de kaart gesteld die kunnen optreden bij (her)vestiging van de wolf en die momenteel relevant zijn? Zijn er naast o.a. schade, mens-hond-wolf interactie, invloed landschap/ecosysteem nog meer evt. risico's te bedenken die hieronder niet afdoende benoemd zijn?

Ja: Bij akkoord dan betreffen dit de vragen waar middels de opdracht-uitvraag (nader) onderzoek naar gedaan gaat worden.

Nee: Indien de vragenlijst niet compleet is, dan graag concreet aangeven wat aangevuld of wat overbodig is.

2. Inhoud: wel of niet betrekken sociologische vragen

Bij de 'Secundaire vragen' zijn een aantal vragen opgenomen die anders van aard zijn dan de andere vragen (meer sociologisch). Deze vragen kwamen ook deels aan bod in de vorige Factfinding studie. Willen we deze vragen ook beantwoord zien in deze Factfinding studie?

Ja: Bij akkoord dan betreffen dit de vragen waar middels de opdracht-uitvraag (nader) onderzoek naar gedaan gaat worden.

Nee: De vragen maken geen onderdeel uit van de uitvraag.

3. Proces: Enkele of meerdere partijen betrekken

Gezien het beschikbare budget (ca. €100.000-125.000) betreft het (via BIJ12) inkooptechnisch een meervoudige onderhandse aanbesteding. Dit betekent dat bij de betreffende omvang van het vraagstuk, aan meerdere partijen gevraagd wordt om een offerte uit te brengen. Het is mogelijk om van deze aanbesteding af te wijken middels een 'Afwijkingsverklaring'.

Voordelen meervoudig: In feite is het uitzetten bij meerdere partijen de meest zuivere methode van het Inkoop- en aanbestedingsbeleid. Inzicht wordt vergaard in meerdere aanpakmethoden. Er kan dan in eerste instantie aan de hand van het geoffreerde resultaat en in tweede instantie aan de hand van de geoffreerde bedrag een gewogen keuze gemaakt worden.

Nadelen meervoudig: Het bijkomende proces is wat omvangrijker dan wanneer er voor één partij gekozen wordt. Er kan sprake zijn van een Nota van inlichten er wordt een beoordelingsteam opgesteld die het proces voor meerdere offerte door gaat. Er kan niet onderling met de partijen afgestemd worden; iedere inschrijver moet dezelfde informatie verstrekt krijgen.

Voordelen enkelvoudig: het te doorlopen traject is eenvoudiger, sneller en directer. Er kan aan de hand van de uitvraag in gesprek gegaan worden met de (enige) inschrijver over de mogelijkheden van het uit te werken vraagstuk. Er kan middels enkelvoudig aanbesteden één partij gekozen worden die een autoriteitsrol kan krijgen voor wat betreft wolf-inhoudelijke (onderzoeks)vragen. Zo kan deze partij zich ontwikkelen tot een gezaghebbende partij/partner op het gebied van wolven.

4. Proces: Uitvraag door LNV of BIJ12(/provincies)

Op de volgende pagina is de opdracht-uitvraag in een BIJ12 format gezet. Indien gewenst kan de opdracht-uitvraag ook vanuit LNV uitgezet worden. **[Afstemming volgt met LNV]**.

BIJ12: Als BIJ12 het uitvraagt, vult BIJ12 de beleidsverantwoordelijkheid provincies in.

LNV: als LNV de uitvraag doet is er bij Rijksuniversiteiten/ Rijksinstituten mogelijk sprake van een verlaagd tarief ('LNV-tarief'). Daarnaast is er via deze weg geen sprake van enkelvoudig of meervoudig aanbesteden.

BIJ12
Leidseveer 2
3511 SB Utrecht
T: 085 - 486 22 22
F: 085 - 486 22 33
bij12.nl

WENR
t.a.v. xxx

Uw brief van	Uw kenmerk	Ons kenmerk	Datum
--	--	--	Xx januari 2021

Contactpersoon

[REDACTED]

Bijlage(n)

-

Onderwerp
Offerteaanvraag betreffende Fact Finding studie

Beste xx,

Hierbij stuur ik u een uitnodiging om een offerte in te dienen voor een **meervoudige** onderhandse Aanbestedingsprocedure. Hieronder kunt u in detail lezen wat de opdracht inhoudt en waaraan u en uw offerte dienen te voldoen. Indien u vragen over deze offerteaanvraag heeft dan kunt u mij bereiken op inkoop@bij12.nl.

Wat is BIJ12?

BIJ12 is de uitvoeringsorganisatie voor de 12 provincies en brengt kennis en informatie bijeen over het landelijk gebied en de fysieke leefomgeving in Nederland. Wij zorgen voor uniformiteit in informatievoorziening en de uitvoering van provinciale regelingen. Voor meer informatie verwijzen wij u graag naar onze website: www.bij12.nl.

Inhoud van de opdracht

Scope:

Momenteel hebben meerdere wolven zich officieel in Nederland gevestigd en is er al twee jaar sprake van voortplanting. Daarbij zorgt de terugkeer van de wolf voor maatschappelijke beroering, waarbij het publieke debat sterk gedomineerd kan worden door emoties, variërend van enthousiast tot negatief. Tevens is er sprake van discussie over de getrouwheid van de informatie.

In 2012 werd in opdracht van het Ministerie van EZ, IPO en het Faunafonds door Wageningen Universiteit (Alterra) een rapport uitgewerkt over de wolf (De komst van de wolf (Canis lupus) in Nederland: een 'factfinding study', *Groot Bruinderink et al.*, 2012). Het rapport werd geschreven als voorbereiding op een – toen nog – waarschijnlijke terugkeer van de wolf in Nederland. Deze studie vormde de opmaat voor het maken van het eerste Interprovinciaal Wolfenplan (2019).

Het huidige Interprovinciaal Wolvenplan (2019) voorziet er in dat het plan in 2021 wordt herzien zodat ook na 2021 richting gegeven wordt aan gezamenlijke beleidsuitvoering van provinciale taken rondom de wolf. Het is van groot belang dat de provincies bij de herziening beslissingen nemen die op feitelijke gegevens zijn gebaseerd. Dit is aanleiding om het factfinding-rapport uit 2012 te actualiseren. De belangrijkste vraag daarbij is wat we hebben geleerd van de eerste jaren waarin er sprake is van gevestigde wolven in Nederland. Inmiddels is er niet alleen ervaring opgedaan met wolven in Nederland maar is de kennis over de wolf in West-Europa enorm gegroeid. Een nieuwe factfinding-study levert een geactualiseerd overzicht van de beste wetenschappelijke kennis van het moment en kan aanbevelingen opleveren om tot co-existentie te komen met een groot roofdier als de wolf in een drukke menselijke leefomgeving als Nederland. In overleg tussen IPO (PH Natuur) en LNV is overeengekomen om ten aanzien van het maken van een nieuwe fact finding studie wederom samen op te trekken als gemeenschappelijk opdrachtgever.

Resultaten en werkzaamheden:

Het resultaat van deze opdracht omvat waar mogelijk antwoorden op de hieronder aangeduide vragen. Het resultaat moet gebaseerd zijn op feiten aan de hand van onder meer (wetenschappelijk) onderzoek en/of op een veelvoud aan ervaringen. De vragen zijn verschillend van aard en zijn gecategoriseerd naar de volgende indeling 'Verspreiding, voorkomen, herkomst', 'Gedrag en wolf-mens relatie', 'Schade, monitoring en beheer' en 'Ecologie'. Er is aan de hand van een combinatie van prioriteit en haalbaarheid een onderscheid gemaakt tussen primaire en secundaire vragen. Het kan voorkomen dat niet op alle vragen een antwoord te geven is of het budget hier toereikend voor is. Indien niet op alle vragen een antwoord te geven is dan vragen wij om een onderbouwing waarom hier (op dit moment) nog geen inzicht in gegeven kan worden. Hierbij kan eventueel een perspectief of een advies gegeven worden over hoe en wanneer wel antwoord op de vraag gegeven kan worden. Indien reeds tijdens het offertetraject duidelijk is dat dit aan de orde is, kan dit benoemd worden in de door u op te stellen offerte.

Primaire vragen

1. Verspreiding, voorkomen, herkomst

- 1.1. Wat is de herkomst van de wolven die in Nederland zijn vastgesteld?
 - a. Zijn de wolven in Centraal Europa, het Alpengebied en/of Nederland (deels) illegaal uitgezet?
 - b. Indien hier sprake van is wat betekent dit voor de beschermde status van deze individuen en welke beheer is dan aangewezen?
- 1.2. Is er bij de (genetisch vastgelegde) wolven in Nederland sprake van hybridisatie met honden?
 - a. Is dit aan de orde voor wat betreft de wolven in Centraal Europa/ het Alpengebied?
 - b. Indien hier sprake van is; wat betekent dit voor de beschermde status van deze individuen en welke beheer is dan aangewezen?
- 1.3. Zijn er hotspots / corridors in Nederland aan te wijzen die veelvuldig worden benut door dispergerende wolven (vanuit omliggende landen)?
 - a. Hoe is het schadebeeld binnen deze hotspots/corridors? Is er tussen de hotspots/corridors een merkbaar verschil te zien? *[In het geactualiseerde Wolvenplan kan aan de hand van de uitkomst van de FF-studie de werkwijze omschreven worden hoe qua preventieve maatregelen omgegaan wordt in deze – dan bekende – hotspots. Dus bijv. dat maatwerk binnen deze hotspots wordt toegepast: uitzoeken welke bedrijven aanwezig zijn en wat dan de beste opties zijn, in gesprek met betrokkenen etc..]*

- 1.4. Wat is de verwachte ontwikkeling van de wolvenpopulatie in Nederland, eventueel gebaseerd op ervaringen uit het buitenland? *[Bij enkelvoudige aanbesteding: bij uitvraag in gesprek gaan met de specifieke partij over hoe dit het beste binnen de kaders van opdracht opgepakt kan worden; bij meervoudige aanbesteding moet deze vraag op voorhand in deze uitvraag nader gespecificeerd worden of in ieder geval benoemd worden of deze vraag kwalitatief (obv exp. judgement) of kwantitatief beantwoord moet worden.]*
- 1.5. Waar kunnen wolven in Nederland, aan de hand van de huidige ervaringen en inzichten, waarschijnlijk duurzaam leven?
 - a. Voor hoeveel wolven is hier mogelijk plek?
- 1.6. Is er een uitspraak te doen over welke landschapstypes of habitats in Nederland het meeste aangedaan worden door wolven?
 - a. Is de mate van vestiging van de wolf van invloed op deze habitatkeuze?
2. Gedrag en wolf-mens relatie
 - 2.1. Welk gedrag van wolven onder andere ten opzichte van mensen is als natuurlijk te beschouwen en welk gedrag is afwijkend?
 - 2.2. Waarom doden wolven vaak meer schapen dan ze opeten (surplus killing)?
 - 2.3. Aanvallen van wolven op mensen (en honden): welke ervaringen zijn inmiddels elders in Europa opgedaan met de recent sterk uitbreidende populatie wolven? Zijn hierbij verklarende oorzaken te benoemen?
 - 2.4. Wat zijn de mogelijke gevolgen van de aanwezigheid van de wolf in Nederland voor recreatie, verkeersveiligheid en volksgezondheid?
3. Schade, monitoring en beheer
 - 3.1. Wat kunnen we leren van het beleid van de ons omringende landen ten aanzien van schadepreventie en tegemoetkomingen?
 - 3.2. Welke buitenlandse ervaringen zijn er met betrekking tot afschot van wolven en het effect hiervan op het gedrag van de wolvenroedel.
 - 3.3. Wat is het verwachte effect van het gevoerde faunabeheer op de wolf in Nederland, kijkend naar beschikbaarheid van wilde prooien?
4. Ecologie
 - 4.1. Dieet: wat eten wolven in Nederland gebaseerd op beschikbare praktijk inzichten (aan de hand van wolvenkeutels, kadavers prooidieren etc.) en literatuuronderzoek?
 - 4.2. Wolf in het ecosysteem: wat zijn volgens de meest recente inzichten en ervaringen (op basis van literatuur) de effecten van de wolf op het ecosysteem? Bijvoorbeeld voor:
 - a. De verwachting van profiterende soorten;
 - b. Effecten op hoefdieren;
 - c. Verandering landschap (o.a. door aanpassing graasdruk).

Secundaire vragen

1. Welke nieuwe ontwikkelingen zijn er op het vlak van genetische methodieken & uitwisseling van data met andere landen in Europa? In hoeverre bieden deze nieuwe ontwikkelingen een meerwaarde ten op zichte van de huidige methodieken?
Sociologische vragen:
2. *Wat zijn de gevoelens en attitudes van burgers en welke afwegingen en emoties spelen hierbij een rol?*

3. Wat is de achterliggende sociologische oorzaak van het mens-wolfconflict?
4. Wat zijn de positieve effecten die mensen beleven bij de wolf?

Tijdsplanning:

De beoogde overeenkomst wordt aangegaan voor een periode van xx xx 2021, voor bepaalde tijd, en zal van rechtswege eindigen op xx xx 2021. Het resultaat dient uiterlijk 30 juli 2021 in bezit te zijn van BIJ12.

Indienen offerte:

Uw inschrijving dient uiterlijk xx februari 2021, volledig en rechtsgeldig ondertekend digitaal ingediend te worden via: inkoop@bij12.nl.

Prijsopgave

Voor alle vragen die beschreven staan onder 'Resultaten en werkzaamheden' wordt per vraag een fixed price gevraagd. Door de onderverdeling in prioritaire en secundaire vragen kan aan de hand van de aangegeven kostenpost door de opdrachtgever besloten worden voor welke vraagstellingen wel of niet opdracht verleend wordt.

Knock-out eisen

Inschrijver dient zich aan de volgende knock-out eisen te conformeren:

- U gaat onverkort akkoord met de bij deze offerteaanvraag bijgevoegde algemene inkoopvoorwaarden BIJ12 2018, met uitsluiting van uw voorwaarden.

Indien uw offerte niet aan bovenstaande knock-out eisen voldoet of u bijvoorbeeld een voorbehoud hierop maakt, wordt uw offerte niet in behandeling genomen en als ongeldig terzijde gelegd.

Gunning van de opdracht of afwijzing van de offerte

Uw offerte zal worden beoordeeld op de volgende onderdelen:

- Conformiteit aan de gestelde eisen
- Prijs – kwaliteit verhouding
- Opgegeven tijdspad voor het verrichten van de werkzaamheden
- Wijze van invulling van de gevraagde dienstverlening / plan van aanpak

Wanneer uw offerte niet voldoet aan het gevraagde in deze offerteaanvraag dan zal uw offerte afgewezen worden. U ontvangt daarover dan bericht. Als uw offerte voldoet krijgt u de opdracht gegund. U krijgt dan een overeenkomst toegestuurd. Een overeenkomst komt slechts tot stand nadat u een schriftelijke bevestiging van BIJ12 heeft ontvangen in de vorm van een door BIJ12 opgestelde en ondertekende overeenkomst voor dienstverlening. Mondelinge mededelingen, toezeggingen of afspraken hebben geen rechtskracht tenzij zij schriftelijk zijn bevestigd door BIJ12.

BIJ12 heeft geen verplichting tot gunning en behoudt zich het recht voor de aanbesteding tijdelijk / permanent of gedeeltelijk / in totaliteit te stoppen. Dit kan zich onder meer voordoen indien wij gebreken in uw offerteaanvraag hebben geconstateerd, de kwaliteit van uw aanbieding ondermaats is of omdat een andere ondernemer bezwaar heeft gemaakt tegen de enkelvoudig onderhandse offerteaanvraag voor deze opdracht. U kan zich in een dergelijke situatie niet beroepen op een vergoeding van gemaakte kosten of een andere compensatie aangaande tijd of personele inzet.

Wij zien uw offerte met belangstelling tegemoet.

Met vriendelijke groet,
BIJ12

Datum 24 mei 2019
Ons kenmerk --

Inkoper

Deze brief is digitaal vastgesteld, daardoor staat er geen fysieke handtekening in de brief.

AIV BIJ12 2018 voor leveringen en diensten

Deel A. Algemeen deel

De bepalingen van deel A zijn van toepassing zowel op leveringen als op diensten.

Artikel 1 Begripsbepalingen

De hierna volgende begrippen worden in deze algemene inkoopvoorwaarden in de hierna vermelde betekenis gebruikt:

- a. opdrachtgever: de Vereniging het Interprovinciaal Overleg, onderdeel BIJ12, uitvoeringsorganisatie van de gezamenlijke provincies, Leidseveer 2 Utrecht, ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 27261712 ten deze vertegenwoordigd door [REDACTED] MPA, directeur van BIJ12, hierna te noemen: "BIJ12"
- b. opdrachtnemer: iedere (rechts)persoon alsmede diens vertegenwoordiger(s), gemachtigde(n) en rechtsverkrijgende(n), die met de opdrachtgever een overeenkomst sluit tot het verrichten van leveringen en/of diensten, waarop deze algemene inkoopvoorwaarden toepasselijk zijn, alsmede zijn werknemers en door hem bij de uitvoering van de overeenkomst ingeschakelde derden;
- c. partij(en): de opdrachtgever en/of de opdrachtnemer;
- d. overeenkomst: de overeenkomst van opdracht tussen de opdrachtgever en de opdrachtnemer op basis waarvan de opdrachtnemer leveringen en/of diensten verricht voor de opdrachtgever en de opdrachtgever een tegenprestatie voldoet aan de opdrachtnemer;
- e. dag: kalenderdag;
- f. schriftelijk: door middel van geschreven documenten, fax- of e-mailcommunicatie, alsmede andere door de wet daarmee gelijk gestelde vormen van communicatie;
- g. prestatie: het door de opdrachtnemer op basis van een overeenkomst tot stand te brengen resultaat;
- h. zaak: roerende zaak, waaronder mede begrepen energie en water;
- i. resultaten: alle resultaten van een overeenkomst waaronder begrepen doch niet uitsluitend alle adviezen, ontwerpen, rapporten, rapportages, protocollen, modellen e.d. die een opdrachtnemer in het kader van een overeenkomst voor en in opdracht van de opdrachtgever worden opgesteld, samengesteld of vervaardigd.

Artikel 2 Overeenkomst

- 1. Afwijkingen van deze algemene inkoopvoorwaarden zijn uitsluitend geldig voor zover ze uitdrukkelijk schriftelijk door de opdrachtgever zijn aanvaard en gelden slechts voor de overeenkomst waarop ze betrekking hebben.
- 2. Een wijziging van de overeenkomst komt uitsluitend tot stand nadat een partij een voorstel van de andere partij schriftelijk heeft aanvaard.
- 3. Indien enige bepaling van deze algemene inkoopvoorwaarden nietig is of vernietigd wordt, blijven de overige bepalingen onverkort en volledig van kracht.
- 4. In geval van toepassing van het derde lid treden partijen in overleg teneinde nieuwe rechtsgeldige bepalingen ter vervanging van de nietige dan wel vernietigde bepalingen overeen te komen, waarbij zoveel mogelijk het doel en de strekking van laatstbedoelde bepalingen in acht worden genomen.
- 5. In geval van strijdigheid tussen een bepaling in een overeenkomst en een bepaling in deze algemene inkoopvoorwaarden, prevaleert de bepaling uit de overeenkomst.
- 6. Indien de opdrachtgever tekeningen, modellen, specificaties, instructies, planningen, keuringsvoorschriften en dergelijke voorschrijft, maken deze deel uit van de overeenkomst.

Artikel 3 Meerwerk en minderwerk

1. Indien door aanvullende wensen of door gewijzigde inzichten van de opdrachtgever of door wijziging van wettelijke voorschriften, de prestatie die de opdrachtnemer op grond van de overeenkomst moet verrichten, aantoonbaar wordt verzaamd dan wel uitgebreid, is sprake van meerwerk.
2. Tot meerwerk als bedoeld in het eerste lid worden niet gerekend essentiële werkzaamheden die de opdrachtnemer bij het sluiten van de overeenkomst had behoren te voorzien.
3. Indien de prestatie die de opdrachtnemer op grond van de overeenkomst moet verrichten, aantoonbaar wordt verlicht dan wel verminderd, is sprake van minderwerk.
4. Indien een partij meent dat van meer- en/of minderwerk sprake is, doet zij daarvan tijdig en schriftelijk mededeling aan de andere partij onder opgave van de financiële en andere gevolgen daarvan voor de uitvoering van de overeenkomst.
5. De opdrachtnemer vangt niet aan met de uitvoering van meerwerk dan na een schriftelijke opdracht daartoe van de opdrachtgever.
6. Meerwerk dat niet vooraf schriftelijk is overeengekomen, wordt niet door de opdrachtgever vergoed.
7. De opdrachtnemer zendt een aparte en gespecificeerde nota voor het meer- en/of minderwerk.

Artikel 4 Verplichtingen opdrachtnemer

1. De opdrachtnemer besteedt de uitvoering van de overeenkomst niet in zijn geheel uit aan een derde.
2. De opdrachtnemer besteedt de uitvoering van de overeenkomst niet gedeeltelijk uit aan een derde, tenzij hiermee voorafgaand schriftelijk is ingestemd door de opdrachtgever.
3. De opdrachtnemer vervangt de personen die zijn belast met de uitvoering van de overeenkomst en die in de overeenkomst zijn benoemd, tijdelijk noch definitief, tenzij hiermee vooraf schriftelijk is ingestemd door de opdrachtgever.
4. De opdrachtgever onthoudt haar instemming als bedoeld in de vorige leden niet en verbindt daaraan geen voorwaarden, tenzij dit in het voorkomende geval redelijk kan worden geacht.
5. De opdrachtnemer levert zijn prestatie goed en zorgvuldig, naar beste weten en kunnen op een wijze die aan de overeenkomst beantwoordt en binnen de overeengekomen termijn. De opdrachtnemer maakt daarbij geen inbreuk op intellectuele of industriële eigendomsrechten van derden en leeft alle van toepassing zijnde wettelijke eisen en overige overheidsvoorschriften na.
6. De opdrachtnemer gebruikt de in het kader van de overeenkomst door de opdrachtgever aan de opdrachtnemer verstrekte informatie en documentatie, waaronder tekeningen en modellen, alleen indien en voor zover dat in het kader van de uitvoering van de overeenkomst noodzakelijk is.
7. De informatie en documentatie als bedoeld in het zesde lid, blijft te allen tijde eigendom van de opdrachtgever.
8. Verplichtingen die naar hun aard zijn bestemd om ook na uitvoering van de overeenkomst voort te duren, behouden hun werking ook nadat de overeenkomst is uitgevoerd.

Artikel 5 Geheimhouding en bekendmaking

1. Partijen zijn verplicht alle direct of indirect van de andere partij vertrouwelijk verkregen informatie en (persoons)gegevens vertrouwelijk te behandelen, ook na afloop van de overeenkomst.
2. Partijen maken de informatie en (persoons)gegevens als bedoeld in het eerste lid, niet aan derden openbaar, tenzij hiermee vooraf schriftelijk is ingestemd door de andere partij, of op grond van een wettelijke verplichting of een rechterlijk bevel. Artikel 4, vierde lid, is van overeenkomstige toepassing.
3. De opdrachtnemer maakt in publicaties of reclame-uitingen geen melding van de overeenkomst en de resultaten hiervan en gebruikt de naam en/of het logo van de opdrachtgever niet als referentie, tenzij de opdrachtgever hiermee vooraf schriftelijk heeft ingestemd. Artikel 4, vierde lid, is van overeenkomstige toepassing.

4. In geval van overtreding van de voorgaande leden door de opdrachtnemer, verbeurt de opdrachtnemer aan de opdrachtgever een onmiddellijk opeisbare boete van € 5.000, - per geval.
5. Voor de opeisbaarheid van deze boete(s) is geen ingebrekestelling vereist en deze geldt onverminderd enig ander aan de opdrachtgever toekomend recht, waaronder het recht op volledige schadevergoeding en nakoming.
6. De opdrachtgever kan persberichten en andere openbare mededelingen coördineren.

Artikel 6 Toetsing

1. De opdrachtgever heeft het recht de prestatie te (laten) toetsen.
2. De opdrachtgever kan de toets bedoeld in het eerste lid, zowel voor, tijdens als binnen een redelijke termijn na de levering van de prestatie (laten) uitvoeren.

Artikel 7 Niet-tijdige nakoming

1. De opdrachtnemer meldt een dreigende termijnoverschrijding zo spoedig mogelijk schriftelijk aan de opdrachtgever, waarbij hij de aard van de dreigende termijnoverschrijding, de te treffen maatregelen en de verwachte duur van de vertraging vermeldt.
2. De opdrachtgever bevestigt schriftelijk de ontvangst van de melding als bedoeld in het eerste lid en geeft daarbij aan of zij instemt met de voorgestelde handelwijze. Deze instemming houdt niet in dat opdrachtgever de oorzaak van de dreigende vertraging erkent en laat alle andere rechten of vorderingen die de opdrachtgever op grond van de overeenkomst toekomen, onverlet.

Artikel 8 Tekortkoming in de nakoming

1. Een tekortkoming in de nakoming tengevolge van de volgende omstandigheden is in ieder geval toerekenbaar aan de tekortschietende partij: gebrek aan personeel, ziekte of staking van personeel, verlate levering van zaken, files, liquiditeitsproblemen, toerekenbare tekortkoming in de nakoming van door de opdrachtnemer ingeschakelde derden en andere, voorzienbare omstandigheden waarop de opdrachtnemer had kunnen en moeten anticiperen.
2. De opdrachtgever heeft het recht om voor rekening van en na overleg met de opdrachtnemer herstel of vervanging zelf uit te voeren of door derden te laten uitvoeren, onverminderd de mogelijkheden die de wet biedt en de overige rechten die haar toekomen, in de volgende gevallen:
 - a. nakoming is blijvend onmogelijk;
 - b. de in een schriftelijke ingebrekestelling gestelde termijn voor nakoming is ongebruikt verlopen;
 - c. er is sprake van zodanige spoedeisendheid dat onmiddellijke actie is geboden.

Artikel 9 Aansprakelijkheid

1. Tenzij anders overeengekomen, is de partij die toerekenbaar tekortschiet in de nakoming van haar verplichtingen, tegenover de andere partij aansprakelijk voor de door de andere partij geleden dan wel te lijden schade, met dien verstande dat de aansprakelijkheid per contractperiode beperkt is tot een bedrag van:
 - voor opdrachten waarvan de totale waarde kleiner is dan of gelijk aan € 50.000,-: € 150.000,- per gebeurtenis met een maximum aantal van 3 gebeurtenissen;
 - voor opdrachten waarvan de totale waarde meer is dan € 50.000,- maar kleiner dan of gelijk aan € 100.000,-: € 300.000,- per gebeurtenis met een maximum aantal van 3 gebeurtenissen;
 - voor opdrachten waarvan de totale waarde meer is dan € 100.000,- maar kleiner dan of gelijk aan € 150.000,-: € 500.000,- per gebeurtenis met een maximum aantal van 3 gebeurtenissen;
 - voor opdrachten waarvan de totale waarde meer is dan € 150.000,- maar kleiner dan of gelijk aan € 500.000,-: € 1.500.000,- per gebeurtenis met een maximum aantal van 3 gebeurtenissen;
 - voor opdrachten waarvan de totale waarde meer is dan € 500.000,-: € 3.000.000,- per gebeurtenis met een maximum aantal van 3 gebeurtenissen.
2. Samenhangende gebeurtenissen als bedoeld in het eerste lid, worden aangemerkt als één gebeurtenis.
3. De beperking van de aansprakelijkheid als bedoeld in het eerste lid komt te vervallen:
 - a. in geval van aanspraken van derden op schadevergoeding voor dood- en letselschade;
 - b. indien sprake is van opzet of grove schuld aan de zijde van de tekortschietende partij;
 - c. in geval van schending van intellectuele eigendomsrechten als bedoeld in artikel 4, vijfde lid.

In deze gevallen zijn de bepalingen uit afdeling 6.1.10 BW onverkort van toepassing, wat betekent dat de aansprakelijkheid van partijen niet door deze algemene voorwaarden wordt beperkt maar door de regeling daarvan in de wet.

4. Onder derden als bedoeld in het derde lid, worden mede begrepen volksvertegenwoordigers, bestuurders, werknemers en andere voor de opdrachtgever werkzame personen.
5. Indien een derde de opdrachtgever aansprakelijk stelt voor handelen of nalaten waarvoor de opdrachtnemer aansprakelijk is op grond van het bepaalde in de wet, deze algemene voorwaarden, de overeenkomst en bijbehorende documenten, neemt de opdrachtnemer de behandeling van deze aanspraak op eerste verzoek van de opdrachtgever en voor eigen rekening en risico over en vrijwaart de opdrachtgever terzake, met inachtneming van de leden 1, 2 en 3 van dit artikel.
6. Alle kosten, waaronder begrepen schadevergoeding, boetes en rente, die de opdrachtgever heeft gemaakt in verband met de behandeling van een aanspraak als bedoeld in het vijfde lid, komen voor rekening van de opdrachtnemer.
7. In het geval de belastingdienst of instanties aan wie de uitvoering van de sociale verzekeringswetgeving is opgedragen de rechtsverhouding tussen partijen aanmerken als een fictieve dienstbetrekking, neemt de opdrachtnemer de behandeling van alle aanspraken, waaronder begrepen boetes, rente en kosten, op eerste verzoek van de opdrachtgever en voor eigen rekening en risico over.
8. De opdrachtnemer verklaart dat hij genoegzaam is verzekerd en zich genoegzaam verzekerd zal houden tegen de aansprakelijkheid zoals bedoeld in deze algemene voorwaarden, de overeenkomst en bijbehorende documenten.

Artikel 10 Ontbinding

1. Partijen hebben het recht, onverminderd de mogelijkheden die de wet biedt en de overige rechten die hen toekomen, de overeenkomst tussen partijen buiten rechte te ontbinden, indien de andere partij enige verplichting uit de overeenkomst niet tijdig of niet behoorlijk nakomt en voor zover de tekortkoming vatbaar is voor herstel, nalaat zodanige tekortkoming te herstellen binnen de in een schriftelijke ingebrekestelling gestelde termijn voor nakoming.
2. Onverminderd de mogelijkheden die de wet biedt en de overige rechten die haar toekomen, heeft de opdrachtgever het recht om de overeenkomst tussen partijen direct en zonder ingebrekestelling buiten rechte te ontbinden, indien:
 - a. de opdrachtnemer in staat van faillissement of in surséance van betaling verkeert, of op een aanmerkelijk deel van haar vermogen beslag wordt gelegd;
 - b. de opdrachtnemer overlijdt of anderszins in de (fysieke) onmogelijkheid komt te verkeren om de overeenkomst uit te voeren;
 - c. de bedrijfsvoering van de opdrachtnemer (deels) is stilgelegd, hij zijn activiteiten (deels) heeft gestaakt of overgedragen of hij in liquidatie verkeert;
 - d. de zeggenschap over of binnen de onderneming van de opdrachtnemer wijzigt bijvoorbeeld door wijziging van aandeelhouders of wisseling van bestuursleden;
 - e. personeelsleden van of personen die werkzaam zijn bij de opdrachtgever, een al dan niet betaalde nevenfunctie bij de opdrachtnemer vervullen of ten tijde van de onderhandelingen hebben vervuld of die belangen hebben bij de opdrachtnemer of bij diens bedrijfsvoering, zonder dat de opdrachtgever daarvan voor de totstandkoming van de overeenkomst in kennis is gesteld;
 - f. feiten of omstandigheden in relatie tot het bedrijf of de persoon van de opdrachtnemer bekend worden, die, waren deze bekend geweest vóór het tot stand komen van de overeenkomst, aanleiding zouden zijn geweest om geen overeenkomst met deze opdrachtnemer aan te gaan.
3. De opdrachtnemer is verplicht de opdrachtgever terstond te informeren over het optreden of redelijkerwijs voorzienbaar zijn van een van de omstandigheden als bedoeld in het tweede lid.
4. In geval van ontbinding van de overeenkomst heeft de opdrachtnemer geen recht op enige schadevergoeding.
5. In geval van ontbinding heeft de opdrachtgever het recht om de reeds door de opdrachtnemer geleverde en door de opdrachtgever betaalde prestatie te blijven gebruiken.
6. De opdrachtgever kan afgifte vorderen van hetgeen reeds op basis van de overeenkomst is ontwikkeld of gerealiseerd en van de gegevens die nodig zijn om een en ander te kunnen voltooien en gebruiken, tegen betaling van een corresponderend deel van de overeengekomen tegenprestatie.
7. Partijen kunnen overeenkomen dat de opdrachtnemer de prestatie zodanig afrondt, dat deze voldoet aan hetgeen is overeengekomen dan wel dat deze door een ander kan worden voltooid.

Artikel 11 Prijzen en tarieven

1. Prijzen en tarieven zijn vast voor de duur van de overeenkomst en in euro's en omvatten alle belastingen, maar exclusief btw en betreffen de overeengekomen prestatie, alsmede alle overige kosten, zoals die van training of inwerking van personeel, reis- en verblijf- en voorrijkosten, administratiekosten en de kosten van de verpakking.
2. De in het eerste lid bedoelde prijzen gelden ook voor meer- en minderwerk als bedoeld in artikel 3.

Artikel 12 Betaling

1. Tenzij factureringsmomenten zijn overeengekomen, zendt de opdrachtnemer niet eerder een factuur aan de opdrachtgever dan nadat de prestatie is verricht en geaccepteerd.
2. In een factuur is in ieder geval opgenomen:
 - a. opgave van het aantal werkelijk en noodzakelijk bestede uren, alsmede de data waarop een en ander is verricht, of
 - b. een korte omschrijving van de verrichte prestatie.
3. De opdrachtgever voldoet binnen dertig dagen na ontvangst en goedkeuring van de desbetreffende factuur de op grond van de overeenkomst verschuldigde bedragen, mits gefactureerd overeenkomstig de factureringsafspraken en na acceptatie van de prestatie en de bijbehorende documentatie.
4. In geval van te late betaling is de opdrachtgever de wettelijke rente verschuldigd.
5. In geval van vooruitbetaling door de opdrachtgever verstrekt de opdrachtnemer op eerste verzoek daartoe en voorafgaand aan de eerste vooruitbetaling, op zijn kosten voldoende zekerheid voor (terug)betaling, voor het geval de opdrachtnemer op enigerlei wijze tekort schiet in de nakoming van zijn verplichtingen waarop de vooruitbetaling ziet.
6. De zekerheid wordt verstrekt door middel van een originele verklaring (bankgarantie "op afroep") van een erkende kredietinstelling ter hoogte van het door de opdrachtgever vooruit te betalen of vooruitbetaalde bedrag, vermeerderd met eventuele rente en kosten, een en ander goed te keuren door de opdrachtgever.
7. Indien is overeengekomen dat betaling volgens nacalculatie plaatsvindt, specificeert de opdrachtnemer de factuur zoals overeengekomen.
8. Betaling door de opdrachtgever houdt op geen enkele wijze afstand van enig recht in.
9. Het is de opdrachtnemer niet toegestaan zijn prestatie te verrekenen met een vordering op de opdrachtgever, uit welken hoofde dan ook verschuldigd.
10. De opdrachtgever heeft het recht de voldoening van een factuur op te schorten in het geval van een dreigende vertraging als bedoeld in artikel 7, eerste lid, of een toerekenbare tekortkoming als bedoeld in artikel 8, eerste lid.
11. Overschrijding van een betalingstermijn door de opdrachtgever of niet-betaling van een factuur op grond van vermoedelijke inhoudelijke onjuistheid daarvan of in geval van ondeugdelijkheid van de prestatie, geeft de opdrachtnemer niet het recht zijn werkzaamheden op te schorten dan wel te beëindigen.
12. De opdrachtgever kan de factuur door een door haar aan te wijzen accountant als bedoeld in artikel 393, eerste lid, van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek op inhoudelijke juistheid laten controleren. De opdrachtnemer verleent de betrokken accountant inzage in boeken en bescheiden en verstrekt hem alle gegevens en informatie die deze verlangt.
13. De controle als bedoeld in het twaalfde lid, is vertrouwelijk en strekt zich niet verder uit dan voor het verifiëren van de facturen is vereist.
14. De accountant brengt zijn rapportage zo spoedig mogelijk aan partijen uit.
15. De kosten van het accountantsonderzoek als bedoeld in de vorige leden, komen voor rekening van de opdrachtgever, tenzij uit het onderzoek van de accountant blijkt dat de factuur niet juist dan wel onvolledig is, in welk geval bedoelde kosten voor rekening van de opdrachtnemer komen.

Artikel 13 Zaken van de opdrachtgever

1. In het geval de opdrachtgever aan de opdrachtnemer zaken, zoals grondstoffen, hulpstoffen, gereedschappen, tekeningen, specificaties en software, ter beschikking heeft gesteld ten behoeve van de uitvoering van de overeenkomst, blijven deze zaken eigendom van de opdrachtgever. Aan de terbeschikkingstelling kunnen voorwaarden worden verbonden.
2. De opdrachtnemer bewaart de ter beschikking gestelde zaken afgescheiden van soortgelijke zaken welke behoren aan hemzelf of aan derden.
3. De opdrachtnemer zal de ter beschikking gestelde zaken merken als eigendom van de opdrachtgever.
4. De opdrachtnemer retourneert al hetgeen hij in het kader van de uitvoering van de overeenkomst van de opdrachtgever onder zich heeft, binnen veertien dagen nadat de overeenkomst is uitgevoerd zonder kosten aan de opdrachtgever.
5. Het is de opdrachtnemer niet toegestaan een kopie van de in het eerste lid bedoelde zaken te bewaren of te gebruiken, anders dan in het kader van zijn archiveringsverplichtingen.

Artikel 14 Arbeidsvoorwaarden en arbeidsdiscriminatie

1. Opdrachtnemer houdt zich bij het verrichten van de werkzaamheden aan de geldende wet- en regelgeving op het gebied van arbeidsvoorwaarden en aan de CAO die op hem en zijn werknemers van toepassing is.
2. Opdrachtnemer legt alle arbeidsvoorwaardelijke afspraken ten behoeve van het verrichten van de werkzaamheden op een inzichtelijke en toegankelijke wijze vast.
3. Opdrachtnemer verschaft desgevraagd en onverwijld aan bevoegde instanties toegang tot deze arbeidsvoorwaardelijke afspraken en werkt mee aan controles, audits of loonvalidatie.
4. Opdrachtnemer verschaft desgevraagd en onverwijld aan opdrachtgever toegang tot de in lid 2 genoemde arbeidsvoorwaardelijke afspraken indien opdrachtgever dit noodzakelijk acht in verband met het voorkomen van of de behandeling van een loonvordering aangaande verrichte arbeid ten behoeve van het verrichten van de werkzaamheden.
5. Opdrachtnemer legt de verplichtingen voortvloeiend uit de vorige leden onverkort op aan alle partijen waarmee hij contracten aangaat ten behoeve van het verrichten van werkzaamheden en bedingt tevens dat deze partijen vervolgens bedoelde verplichtingen onverkort opleggen aan alle partijen met wie zij op hun beurt contracten aangaan ten behoeve van het verrichten van de werkzaamheden.
6. Ter voorkoming van het maken van ongeoorloofd onderscheid, in het bijzonder naar godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, geslacht, ras, nationaliteit, seksuele geaardheid, burgerlijke staat, handicap, chronische ziekte, leeftijd of welke grond dan ook, zullen alleen functierelevante eisen betreffende de uitvoering van de overeenkomst door de opdrachtnemer aan haar personeel en/of onderaannemers kunnen worden gesteld en door de opdrachtgever worden meegewogen.

Artikel 15 Overdracht van rechten en/of verplichtingen

1. Het is partijen niet toegestaan hun rechten en verplichtingen op basis van de overeenkomst zonder voorafgaande schriftelijke instemming van de andere partij geheel of gedeeltelijk over te dragen aan een derde. Aan dit verbod komt goederenrechtelijke werking toe in de zin van artikel 3:83, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek. Artikel 4, vierde lid, is van overeenkomstige toepassing.
2. Het eerste lid geldt niet ten aanzien van het vestigen van een pandrecht.

Artikel 16 Toepasselijk recht en geschillen

1. Op de overeenkomst en alle overeenkomsten die daaruit voortvloeien is uitsluitend Nederlands recht van toepassing.
2. Partijen lossen waar mogelijk hun geschillen op door middel van goed overleg.
3. Indien partijen niet tot een oplossing komen of in spoedeisende gevallen, zullen de geschillen worden voorgelegd aan de aan de bevoegde rechter in het arrondissement Den Haag.

Deel B. Leveringen

De bepalingen van deel B zijn van toepassing op leveringen, naast de bepalingen van deel A.

Artikel 17 Specifieke garanties voor leveringen

1. Een geleverde zaak bezit tenminste de eigenschappen die zijn overeengekomen en welke de opdrachtgever op grond van de overeenkomst mag verwachten.
2. Voor een geleverde zaak geldt een garantietermijn van 24 maanden, tenzij uit wet of jurisprudentie een langere termijn volgt dan wel de opdrachtnemer of de branche van de opdrachtnemer een langere termijn hanteert, in welk geval de langste termijn geldt.
3. De opdrachtnemer herstelt voor eigen rekening alle fouten en gebreken die zich binnen de garantietermijn openbaren en die niet te wijten zijn aan normale slijtage of onoordeelkundig gebruik.
4. De opdrachtnemer garandeert dat gedurende de gebruikelijke levensduur van de geleverde zaak nieuwe onderdelen voorhanden zijn om fouten en gebreken aan deze zaak te kunnen herstellen.

Artikel 18 Aflevering van een zaak

1. Aflevering vindt plaats op de overeengekomen locatie en het overeengekomen tijdstip en geschiedt voor rekening en risico, waaronder transport en verzekeringen, van de opdrachtnemer.
2. De opdrachtnemer overhandigt alle documenten die betrekking hebben op of verband houden met een te leveren zaak, zoals certificaten, paklijsten, gebruiksaanwijzingen (in Nederlandse taal gesteld), uiterlijk ten tijde van de aflevering aan de opdrachtgever of zendt deze, zo mogelijk, op voorhand aan de opdrachtgever.
3. De opdrachtnemer voert alle gebruikte verpakkingsmaterialen voor zijn rekening en risico af en draagt zorg voor een milieuvriendelijke verwerking.

Artikel 19 Risico- en eigendomsovergang

De eigendom en het risico van een zaak gaat pas over op de opdrachtgever zodra de zaak is gemonteerd en/of geïnstalleerd, zich in de feitelijke macht van de opdrachtgever bevindt en na acceptatie van de levering.

Artikel 20 Toepasselijk recht

De toepasselijkheid van het Weens koopverdrag, en van eventuele andere, internationale regelingen inzake koop van roerende zaken, voor zover de werking hiervan door partijen kan worden uitgesloten, is uitgesloten.

Deel C. Diensten

De bepalingen van deel C zijn van toepassing op diensten, naast de bepalingen van deel A.

Artikel 21 Verplichtingen van de opdrachtnemer

1. De opdrachtnemer verricht de dienst met de zorgvuldigheid, deskundigheid en professionaliteit die gebruikelijk is binnen de branche of beroepsgroep van de opdrachtnemer.
2. De opdrachtnemer zet uitsluitend gekwalificeerde personen in voor het uitvoeren van de overeenkomst.
3. Indien nodig, zorgt de opdrachtnemer voor adequate vervanging van de in het tweede lid bedoelde personen.
4. De aan vervanging als bedoeld in het derde lid verbonden meerkosten zijn voor rekening van de opdrachtnemer.
5. De opdrachtnemer zet uitsluitend personen in die in Nederland arbeid mogen verrichten.

Artikel 22 Intellectuele en industriële eigendomsrechten

1. A) Alle intellectuele en industriële eigendomsrechten en databankrechten die zullen ontstaan of kunnen worden uitgeoefend ten aanzien van de resultaten van de overeenkomst berusten in beginsel te allen tijde bij de opdrachtgever.
B) Dit uitgangspunt geldt niet:
 - inzake rechten op eventueel ten behoeve van de opdracht door de opdrachtnemer ontwikkelde software modellering en de daarvoor gebruikte softwareprogrammatuur,
 - op andere door de opdrachtnemer in het kader van de overeenkomst ontwikkelde kennis en knowhow die ten grondslag ligt aan het aan de opdrachtgever geleverde resultaat.
2. De opdrachtnemer draagt alle intellectuele en industriële rechten die mochten ontstaan ten aanzien van de prestatie – voor zover mogelijk – op het moment van het ontstaan daarvan bij voorbaat en om niet over aan de opdrachtgever, welke overdracht door de opdrachtgever reeds nu voor alsdan wordt aanvaard. Voor zover voor de overdracht van de genoemde rechten op enig moment een nadere akte zou zijn vereist, machtigt de opdrachtnemer de opdrachtgever reeds nu voor alsdan onherroepelijk om zodanige akte op te maken en mede namens de opdrachtnemer te ondertekenen, onverminderd de verplichting van de opdrachtnemer om op eerste verzoek van de opdrachtgever aan de overdracht van deze rechten medewerking te verlenen, zonder daarbij voorwaarden te kunnen stellen.
3. De opdrachtnemer doet met de totstandkoming van de overeenkomst afstand jegens de opdrachtgever van alle eventueel aan hem, opdrachtnemer, toekomende zogenoemde persoonlijkheidsrechten, in de mate als de toepasselijke regelgeving zodanige afstand toelaat. De opdrachtnemer doet, hiertoe gevolmachtigd, ook namens het aan zijn zijde betrokken personeel, afstand jegens de opdrachtgever van alle eventueel aan deze personeelsleden toekomende persoonlijkheidsrechten, in de mate waarin de toepasselijke regelgeving zodanige afstand toelaat.
4. De opdrachtnemer mag de resultaten van de overeenkomst waarop krachtens het eerste lid een eigendomsrecht ten behoeve van de opdrachtgever rust enkel voor zichzelf of ten behoeve van derden gebruiken zolang de belangen van de opdrachtgever hierdoor niet worden geschaad.
5. Indien de intellectuele eigendomsrechten niet berusten bij de opdrachtgever zoals gesteld in lid 1, verleent opdrachtnemer de opdrachtgever door het sluiten van de overeenkomst een

eeuwigdurend gebruiksrecht ten aanzien van de in het eerste lid bedoelde, uitgezonderde rechten.

6. De opdrachtgever geldt als ontwerper in de zin van artikel 6, tweede lid, van de Eenvormige Beneluxwet inzake tekeningen en modellen en heeft bij uitsluiting het recht om een eindproduct dat daarvoor in aanmerking komt te deponeren bij het in artikel 8 van die wet bedoelde bureau, al dan niet door tussenkomst van een nationale dienst.
7. Indien een derde de opdrachtgever aansprakelijk stelt ter zake van (gestelde) inbreuk op intellectuele of industriële eigendomsrechten van die derde, vergelijkbare aanspraken met betrekking tot kennis, ongeoorloofde mededinging en dergelijke daaronder begrepen, waarvoor de opdrachtnemer aansprakelijk is op grond van het bepaalde in deze algemene voorwaarden, de overeenkomst en bijbehorende documenten, neemt de opdrachtnemer de behandeling van deze aanspraak op eerste verzoek van de opdrachtgever en voor eigen rekening en risico over. De opdrachtnemer verplicht zich tot het op zijn kosten treffen van alle maatregelen die kunnen bijdragen tot voorkoming van stagnatie en tot beperking van de te maken extra kosten en/of te lijden schade als gevolg van bedoelde inbreuken.

Bijlage 3.1 Inzet wolven-expertise

Van [REDACTED]

Aanleiding

De tabellen inzake probleemsituaties wolf – mens, wolf – hond en wolf – vee in het huidige Interprovinciaal Wolvenplan (IW) missen concreetheid om stappen te kunnen zetten. T.b.v. van de actualisatie van het IW worden daarom diverse handelingsprotocollen uitgewerkt (zie bijlage 3.2, overzicht van situaties waarvoor een handelingsprotocol dient te worden opgesteld). Elk van deze situaties begint met een waarneming van bepaald gedrag van een wolf in een specifieke situatie (bijv. 'wolf verblijft langdurig in of nabij gebied', 'wolf doodt herhaaldelijk goed beschermd vee en vindt steeds manieren om preventieve maatregelen te overwinnen'.

Bij elk van de in de tabellen beschreven situaties is een inschatting beschreven van de bij die situatie behorende risico's voor mensen, honden of vee en de bijbehorende te overwegen maatregelen. Omdat het IW een globale risico-inschatting beschrijft, biedt dit geen basis om een precieze risico-inschatting te maken waarbij alle bij die specifieke situatie behorende relevante factoren zijn betrokken. Evenmin beschrijft het IW *wie* de risico-inschatting maakt. Een keuze hierover in het IW is nodig om te kunnen verzekeren dat het bevoegd gezag (d.w.z. de burgemeester in geval van een acuut veiligheidsrisico voor mensen en in alle andere gevallen GS) op het *juiste moment* de juiste maatregelen kan (laten) uitvoeren of maatregelen terecht achterwege laat.

Om bovenstaande te kunnen verzekeren zijn in het huidige IW twee zaken onvoldoende geregeld, te weten:

- *Documentatie:*
D.w.z. vastlegging van alle relevante info die nodig is om een precieze risico-inschatting te kunnen maken. T.a.v. de noodzaak van documentatie is in de IPO-wolvenwerkgroep van 15 juni jl. (agendapunt 5, bijlage 5.1) reeds geconcludeerd dat dit noodzakelijk is. Hierbij is echter geen actiepoint geformuleerd.
- *Inzet van wolven-expertise:*
D.w.z. het ergens beleggen van wolven-expertise om te verzekeren dat in een specifieke situatie, een juiste risico-inschatting wordt gemaakt op basis waarvan het bevoegd gezag de juiste maatregelen kan (laten) uitvoeren.

Voorstel/beslispunten:

1. T.a.v. documentatie:
 - a. Eén of meerdere leden van de Wolvenwerkgroep werkt dit actiepoint verder uit, met input van de 'subwerkgroep Handelingsprotocollen';
2. T.a.v. inzet wolven-expertise:
 - a. T.b.v. de actualisatie van de IW wordt een adviesrol belegd bij een externe organisatie die beschikt over op wetenschap gebaseerde wolven-expertise, en een internationaal netwerk terzake, die de rol krijgt om vanuit expert-judgement (1) het gedrag van een wolf in specifieke situaties te duiden, (2) op basis hiervan een inschatting te maken van de bij die situatie behorende risico's en (3) het bevoegd gezag hieromtrent te adviseren.
 - b. Twee of meerdere leden van de Wolvenwerkgroep werken dit actiepoint verder uit met input van de 'subwerkgroep Handelingsprotocollen'.

Aanvullende toelichting:

Provincies hebben niet zonder meer voldoende kennis in huis om de vereiste maatwerkbeoordeling te kunnen maken die nodig is om uitvoering te geven aan het IW.

Tussen de algemene duiding van de in het IW beschreven situaties en de duiding daarvan in een specifieke situatie zit ruimte. Deze ruimte kan niet in algemene zin vooraf ingevuld worden (door bijv. termen als “herhaaldelijk” of “langdurig” te concretiseren). Ingrijpen in de zin van het toestaan van verboden handelingen (vangen, verjagen wolf, etc.) kan alleen op basis van maatwerk, rekening houdend met alle relevante omstandigheden van het geval (zie ook de Juridische Analyse wolf m.b.t. het vereiste deskundigheidsoordeel). Om deze maatwerkbeoordeling te kunnen maken is specifieke kennis en ervaring nodig over het gedrag van wolven in een door mensen gedomineerd cultuurlandschap. Kennis en ervaring die provincies niet zonder meer in huis hebben. Kennis waarvan het gelet op de provinciale rol als bevoegd gezag ook onwenselijk is om die zelf te vervullen (rolscheiding).

Keuze is nodig t.b.v. uitwerking Handelingsprotocollen

Bij elk van de in de tabellen beschreven situaties is een inschatting beschreven van de bij die situatie behorende risico's voor mensen, honden of vee en zijn tevens de bijbehorende te nemen maatregelen. T.b.v. de uitwerking van Handelingsprotocollen is van belang helder te hebben wie verantwoordelijk is voor een goede documentatie, wie de bij een specifieke situatie behorende risicobeoordeling maakt en wie het bevoegd gezag adviseert over te nemen maatregelen. Zonder keuze hierin, kunnen niet alle Handelingsprotocollen uitgewerkt worden.

Het niet borgen van wolven-expertise vergroot de kans dat wij probleemsituaties niet adequaat oplossen

Voor een aantal probleemsituaties is snel handelen nodig. Dit veronderstelt dat alle rollen vooraf duidelijk en belegd zijn en processen op orde zijn (om discussie hierover tijdens een probleemsituatie te voorkomen). Als dit niet het geval is vergroot dat de kans dat we achter de feiten aanlopen, problemen niet oplossen of vooruit schuiven (dus met kans op herhaling) en dat stakeholders provincies terecht aanspreken op inadequaat handelen.

Aansprakelijkheid provincies

In het IW is beschreven dat de veiligheid van mensen in alle gevallen voorop staat. De inzet van provincies zal daar vanzelfsprekend ook altijd op gericht zijn. Een reële vraag van bestuurders is echter ook, zeker in geval de maatschappelijk teneur, als een specifieke wolf ‘abnormaal’ gedrag vertoont en ‘daarom gevaarlijk’ is, of provincies aansprakelijk gesteld kunnen worden als een wolf een mens zou aanvallen. In algemene zin zal een provincie niet eenvoudig met succes aansprakelijk gesteld kunnen worden. Anders dan veelal gedacht is het aansprakelijkheidsrisico in een dergelijke situatie echter niet gerelateerd aan het feit dat een wolf een niet-gehouden dier is (waarvoor niemand, en dus ook de provincie niet, aansprakelijk is) of het algemene gegeven dat wolven geen/weinig risico opleveren voor mensen. Het aansprakelijkheidsrisico is wel gerelateerd aan het al dan niet nalaten een vervolg te geven aan kennis die aanwezig is of had moeten zijn over de noodzakelijkheid te monitoren en risico-inschattingen te maken van het gedrag van een wolf die is gesignaleerd, overeenkomstig (de tabellen uit) het IW. Precies dit punt is nu onvoldoende geregeld. Hoe gering de kans ook is, lopen provincies hierdoor het risico om – bovenop het zeer grote maatschappelijke probleem dat zal ontstaan als een wolf een mens zou aanvallen – daarvoor aansprakelijk gesteld te worden.

Bijlage 3.1 Wolvenwerkgroep 140421

Betreft: Afronding aanpassingen BAC VP stukken actualisatie wolvenbeleid

Op 29 maart is er vanuit Overijssel een reactie nagekomen op de BAC VP stukken van 17 december 2020 later op 11 maart 2021 n.a.v. voortgangsnotitie nogmaals aan de orde geweest. deze is door tussenkomst van [REDACTED] rondgemaild naar de wolvenwerkgroep en de vaste leden van de WGNW.

Het gaat hierbij om twee bijlagen.

- Bijlage 1: Notitie IPO Wolvenwerkgroep: Handelingsperspectief voor zwervende wolf die bovenmatige schade veroorzaakt (zoals de wolf in Heusden).
- Bijlage 2: Uitwerking actualisatie interprovinciaal wolvenplan

Hierop zijn een aantal reacties vanuit de provincies binnengekomen. Die heb ik verwerkt. Daaruit maak ik het onderstaande op, en leg dit ter bespreking voor. Ik doe dat aan de hand van de versie waarin de opmerkingen en aanpassingsvoorstellen nog zichtbaar zijn én wil de bespreking hiervan voeren aan de hand van de schone versie. Doel is te komen tot een gedragen tekst die door kan naar de BAC VP en daar vastgesteld kunnen worden.

Bijlage 1: mijn indruk is dat over deze tekst in het voortraject reeds overeenstemming bestaat.

Bijlage 2: Hierbij wil ik vooraf opmerken dat pas tijdens de nadere uitwerking van alle onderdelen zoals benoemd er nadere besluitvorming zal plaatsvinden. Deze notitie geeft slechts aan welke onderdelen daarbij in ogenschouw, of zo u wilt heroverweging/evaluatie genomen worden om het plan te actualiseren. Daarmee is met deze memo nog géén positie gekozen en géén beleidskeuze gemaakt. Dat volgt uiteraard pas in de uitwerking hiervan. Deze notitie is in die zin op hoofdlijnen en niet uitputtend. Vergelijk de veel meer gedetailleerde offerteaanvragen voor de FFS en Juridische analyse en de voorgestelde uitwerking van de handelingsprotocollen.

De gewijzigde tekstvoorstellen zijn hier in **rood** aangegeven. Naar mijn mening zou e.e.a. dus redactioneel kunnen zijn opgelost.

Tot slot nog enkele opmerkingen:

- Een belangrijk discussiepunt vormt de voortzetting van de tegemoetkomingsregeling en de subsidiemogelijkheden voor preventieve maatregelen. Helder is m.i. dat we dit moeten heroverwegen en nader bepalen of en hoe dit wordt voortgezet. Dit volgt ook nadrukkelijk uit het huidige plan. Zie citaat : *“Binnen het aangewezen gebied worden dierhouders geacht preventieve maatregelen te treffen overeenkomstig de faunaschadepreventiekit van BIJ12. Echter vooralsnog, in ieder geval tot 1 januari 2022, wordt bij het verstrekken van tegemoetkomingen in de schade door wolven niet getoetst aan het feitelijke toepassen van de maatregelen. De tegemoetkoming in de schade wordt verstrekt aan zowel hobby- als beroepsdierhouders. De periode tot 1 januari 2022 wordt gebruikt om dierhouders in algemene zin voor te bereiden op de komst van de wolf en in het bijzonder om ervaring op te doen met eventuele gebiedsgerichte preventieplannen”*. Daarmee is dus in deze memo niet bedoeld al een keuze te maken, wel bedoeld om over dit punt t.z.t. nader te beslissen.
- De problematiek van gewonde wolf ca. wordt meegenomen in de uitwerking van de handelingsprotocollen.
- De hondenproblematiek: een op zich terecht punt maar valt buiten de scope van de huidige actualisering. Daar is nu te weinig zicht op, en is geen tijd en zijn geen middelen voor. Ik kan

mij voorstellen dat uit de actualisatie gaat volgen dat hiernaar nader onderzoek dient plaats te vinden.

Proces

- Het voorstel van [REDACTED] was de aangepaste notities, na bespreking in IPO wolvenwerkgroep, ook nog langs de WGNW te laten gaan. Ik stel voor conform deze werkwijze beide notities verder te brengen.

Overzicht van situaties waarvoor een handelingsprotocol dient te worden opgesteld

14-09-2021

Ten behoeve van de ontwikkeling van de handelingsprotocollen zijn scenario's met betrekking tot de wolf in Nederland benoemd. Gezien het groot aantal mogelijke scenario's is er een clustering aangebracht in de volgende vier thema's: wolf en mens, wolf en hond, wolf en vee en overige situaties. Per thema zijn (conflict)situaties vermeld die actie/interventie vereisen.

Het doel is dat per thema een handelingsprotocol wordt uitgewerkt. Een dergelijk protocol omvat meerdere scenario's die zich met de wolf kunnen voordoen. In onderstaande tabellen zijn de scenario's geformuleerd die uitwerking behoeven in het handelingsprotocol.

Als input voor het handelingsprotocol is een uitgewerkt schema per thema waarin de situaties verder zijn uitgewerkt. Het thema 'Wolf en mens' is als voorbeeld bijgevoegd (zie concept document: 3.2 - Thema 1 – Wolf en mens). Deze informatie dient als input t.b.v. uitwerking van het handelingsprotocol.

Gevraagde beslispunten

T.b.v. de uitwerking van de handelingsprotocollen is het wenselijk dat de IPO-wolvenwerkgroep zich uitspreekt over de volgende beslispunten.

1. *Zijn dit de juiste thema's die we moeten gaan uitwerken in handelingsprotocollen?*
2. *Wie is bereid om een bijdrage te leveren aan de uitwerking van de handelingsprotocollen?*

Thema 1: Wolf en mens

	Wolf en mens	Acties / interventies	Context interventies	In juridische analyse
a	Wolf bezoekt 's nachts bebouwd gebied	<i>beoordelen/ documenteren*</i> (aantrekkende prikkels verwijderen)	nvt	belang van <i>beoordelen en documenteren (en voorlichten)</i> Deel A paragraaf 1.2.2, deel C par 1 C en D, 8A
b	Wolf bezoekt overdag bebouwd gebied	beoordelen, documenteren (aantrekkende prikkels verwijderen)	nvt	idem
c	Wolf vlucht niet meteen maar observeert mensen	beoordelen, documenteren (aantrekkende prikkels verwijderen)	nvt	idem
d	Wolf verblijft langdurig in of nabij bebouwd gebied	beoordelen, documenteren, voorlichten, zenderen, verjagen** betekent ook → <i>opsporen, vangen, loslaten</i> (of uitzetten), monitoren	opsporen/ vangen/ loslaten tbv zenderen en afschrikken om escalatie te voorkomen	deel C, paragraaf 1, 2 en 7
e	Wolf benadert meermaals mensen	idem + doden	idem en doden als uiterste maatregel	deel C, paragraaf 8
F	Wolf reageert agressief op mensen zonder aanleiding	doden → betekent ook <i>beoordelen, documenteren, opsporen, evt. vangen, vervoeren</i> (afvoeren), opslag/sectie	ingrijpen bij dreigend/ acuut gevaar	deel C, paragraaf 8 en 9

* Met beoordelen/ documenteren wordt in deze tabellen bedoeld: het proces van signaleren – verzamelen (veld)gegevens- analyse - expert judgement - dossiervorming. Van belang ter onderbouwing van toestemming voor afwijking /derogatie, vooral irt alternatievenonderzoek, maar ook voor kennisopbouw en -uitwisseling. Zie ook specifiek *Deel C* paragraaf 1 onderdeel C en D (p. 73 en 74), paragraaf 8A (p.88)

** Verjagen in deze tabellen: actief verjagen/ afschrikken / **negatief conditioneren**. Vergelijk: Vergrämung/ deterrence.

Handelingen die in principe gezien kunnen worden als vergunningsplichtige flora- en fauna-activiteiten:

- 1 opsporen (indien bijv. met drones (?))
- 2 vangen (en/of verdoven)
- 3 zenderen (na verdoven)
- 4 verjagen
- 5 loslaten / uitzetten
- 6 doden
- 7 vervoeren

Relevante verbodsbepalingen: opzettelijke verstoring, vangen/doden, vervoeren/onder zich hebben. Verdoven is diergeneeskundige handeling uit Wet dieren.

Wettelijk belang: Volksgezondheid/veiligheid (Zie deel A zaak Roemeense wolf, deel B voorbeelden Brandenburg en Niedersachsen)

Afhankelijk van het (uiteindelijke) doel van betreffende handeling zal vergunning ook toestemming voor daaraan gerelateerde handeling(en) moeten omvatten. (Geldt bijv. niet voor loslaten na zenderen).

Thema 2: Wolf en hond

	Wolf en hond	Acties / interventies	Context interventies	In juridische analyse*
a	Wolf benadert meermaals mensen met honden (verschillende mensen en verschillende honden, maar niet agressief)	<i>beoordelen, documenteren, voorlichten, zenderen, verjagen</i> betekent ook → <i>opsporen, vangen, loslaten/uitzetten, monitoren</i>	opsporen/ vangen/ loslaten tbv zenderen en afschrikken om escalatie te voorkomen	deel C par 1,2,7 belang beoordelen /dossiervorming: deel A par 1.1.2, deel C par 1 C en D, par 8 A
b	Wolf benadert meermaals mensen met honden en is agressief naar honden	<i>Doden</i> → betekent ook beoordelen, documenteren, opsporen, evt vangen, <i>vervoeren</i> (afvoeren), opslag/sectie	doden om escalatie te voorkomen. Enige effectieve maatregel.	deel C par. 8 en 9
c	Wolf verblijft langdurig in of nabij bebouwd gebied (zie ook 1d)	<i>beoordelen, documenteren, voorlichten, zenderen, verjagen</i> betekent ook → <i>opsporen, vangen, loslaten</i> (of uitzetten), monitoren	opsporen/ vangen/ loslaten tbv zenderen en afschrikken om escalatie te voorkomen	zie 2a
d	Wolf doodt honden bij bebouwing (op erf of in tuinen)	<i>beoordelen, documenteren, voorlichting, doden</i> betekent ook → <i>opsporen, evt vangen, afvoeren, opslag/sectie</i>	doden om escalatie te voorkomen. Enige effectieve maatregel.	zie 2b
e	Wolf doodt honden die niet zijn aangeliend en niet in de directe nabijheid van mensen verblijven	<i>beoordelen, documenteren, voorlichten</i>	nvt	

Met beoordelen/ documenteren wordt in deze tabellen bedoeld: het proces van signaleren – verzamelen (veld)gegevens – analyse – expert judgement – dossiervorming. Van belang ter onderbouwing van toestemming voor afwijking, vooral irt alternatievenonderzoek, maar ook voor kennisopbouw en -uitwisseling. Zie ook specifiek Deel C paragraaf 1 onderdeel C en D (p. 73 en 74) en par 8A (p.88).

Verjagen in deze tabellen: actief verjagen/ afschrikken / negatief conditioneren. Vergelijk: Vergrämung/ deterrence.

Handelingen die in principe gezien kunnen worden als vergunningsplichtige flora- en fauna-activiteiten:

- 1 opsporen (indien bijv. met drones (?))
- 2 vangen (en/of verdoven)
- 3 zenderen (na verdoven)
- 4 verjagen
- 5 loslaten / uitzetten
- 6 doden
- 7 vervoeren

Relevante verbodsbepalingen: opzettelijke verstoring, vangen/doden, vervoeren/onder zich hebben, Verdoven is diergeneeskundige handeling uit Wet dieren.

Wettelijk belang: * Wettelijke belangen voor ingrijpen bij wolf-hondsituaties worden in de juridische analyse niet expliciet besproken. **Na te gaan:** Volksgezondheid-veiligheid (ivm risico escalatie, letsel mensen?) Bescherming Flora- en fauna: waar risico hybridisatie bestaat (bijv 2c) **Aanvulling 25 augustus 2021:** Belang van bescherming Flora- en fauna vanwege risico grote acceptatieschade is volgens [REDACTED] te ver gezocht. Bij geval waarin hond verwond of gedood wordt kan mogelijk ook belangrijke schade aan eigendommen ingebracht worden.

Thema 3: Wolf en vee

	Wolf en vee	Acties / interventies	Context interventies	In juridische analyse
a	Wolf doodt onbeschermd of slecht beschermd vee.	<i>beoordelen, documenteren, voorlichten</i> (toepassen preventieve maatregelen)	nvt	
b	Wolf doodt herhaaldelijk goed beschermd vee en vindt steeds manieren om preventieve maatregelen te overwinnen.	beoordelen, documenteren, voorlichten, <i>verbeteren preventieve maatregelen,</i> <i>(negatieve conditionering/ afschrikking)*</i> doden betekent ook → <i>opsporen, evt vangen, afvoeren,</i> sectie	ingrijpen om verdere escalatie te voorkomen doden als uiterste maatregel	Deel A 1.2.2 a deel C par. 1, 2, 8 en 9

Met beoordelen/ documenteren wordt in deze tabellen bedoeld: het proces van signaleren – verzamelen (veld)gegevens- analyse - expert judgement - dossiervorming. Van belang ter onderbouwing van toestemming voor afwijking, vooral irt alternatievenonderzoek, maar ook voor kennisopbouw en -uitwisseling. Specifiek wettelijk belang van dreigende schade- vs alternatieven: zie A1.2.2 a (p19). Deel C par. 1 C en D en par 8 A (p.88)
Verjagen in deze tabellen: actief verjagen/ afschrikken / negatief conditioneren. Vergelijk: Vergrämung/ deterrence.

Handelingen die in principe gezien kunnen worden als vergunningsplichtige flora- en fauna-activiteiten:

- 1 opsporen (indien bijv. met drones (?))
- 2 afschrikken* (negatief conditioneren hier zonder eerst te zenderen) **NB** zo staat het in IPO 2019 → te handhaven?
- 3 vangen (en/of verdoven) om te kunnen doden (niet om te zenderen/afschrikken)
- 4 doden
- 5 vervoeren

Relevante verbodsbepalingen: opzettelijke verstoring, vangen/doden, vervoeren/onder zich hebben. Verdoven is diergeneeskundige handeling uit Wet dieren.

Wettelijk belang: Bescherming van eigendommen/vee: zie ook deel A, paragraaf .1.12a deel B voorbeelden Frankrijk en Duitsland- Brandenburg.

Aanvulling 25 augustus 2021: Belang van bescherming Flora- en fauna vanwege risico grote acceptatieschade is volgens cs te ver gezocht.

Afhankelijk van het (uiteindelijke) doel van betreffende handeling zal vergunning ook toestemming voor daaraan gerelateerde handeling(en) moeten omvatten.

Thema 4: Overige situaties

	Wolf in overige situaties	Acties / interventies	Context interventies	In juridische analyse
	Wolf als (verkeers-)slachtoffer			
a	Wolf dood aangetroffen	veldvalidatie ivm vaststellen (on)natuurlijke dood, vervoeren , sectie, opslag, documenteren.		Deel C par. 6
b	Wolf gewond aangetroffen - gewond bij aanrijding - gewond / ziek anderszins	beoordelen*, behandelen, doden betekent ook → opsporen/ nazoek, vangen, vervoer levend, opvang, zenderen, loslaten/uitzetten , monitoren evt. vervoer dode wolf, opslag, rapportage	Diergeneeskundige handelingen, nazoek tbv hulp aan dier zelf (behandeling of doden), onderzoek (genetica/ veldvalidate/ dierziekten Evt. zenderen tbv onderzoek Doden als uiterste maatregel tbv onnodig lijden	Deel C par. 3, 4, 5 (8, 9)
	Wolf 'zelfstandig' overig			
c	Wolf gevangen (opvang)	Betekent ook → <i>opvang (bezit), evt. behandelen</i>	Opvang na aantreffen gewonde wolf (of volledig verweesde welpen**)	Deel C par. 3 b,c,d, e, 6
d	Wolf loslaten/uitzetten	Betekent ook → <i>evt. zenderen, vervoer, monitoren</i>	Niet los te zien van vangen/zenderen of behandelen/opvang	Deel C par. 3f, 4, 5,7
e	Monitoring (probleem)wolf	Onderzoek: <i>opsporen vangen, zenderen (chippen?), loslaten, uitzetten.</i> Probleemwolf: <i>opsporen, vangen</i> mogelijk ook <i>verjagen/ doden</i> evt. <i>vervoer</i>	Opsporen/ vangen/ loslaten tbv zenderen Zenderen / verjagen om escalatie te voorkomen. Doden als uiterste maatregel.	Deel C par. 2, 7 Deel C par. 1, 2 (8, 9)

Handelingen die in principe gezien kunnen worden als vergunningsplichtige flora- en fauna-activiteiten:

- 1 opsporen / nazoek (al dan niet met inzet honden / andere hulpmiddelen)
- 2 vangen (en/of verdoven)
- 3 zenderen (na verdoven)
- 4 verjagen (bij 4e probleemwolf)
- 5 loslaten / uitzetten (na behandeling/opvang en na zenderen)
- 6 doden
- 7 vervoeren (levend/dood)
- 8 diergeneeskundige behandeling
- 9 opvangen

* beoordelen: diagnose / expert judgement mbt kansen (spontaan) herstel, aanwezigheid (besmettelijke) dierziekte, noodzaak en effectiviteit behandeling en/of kortdurende opvang dan wel nooddodding

****** tav welpen: terughoudendheid hierin van belang, ook na situatie 4a → dit wel /niet opnemen?

Thema 1		Gedrag wolf	Oorzaak	Inschatting	Maatregel IPO-2019	PS- PW *	Risico (aanvullende inschatting)	Benodigde acties	Gerelateerde acties	Te beantwoorden vragen
1. Wolf en mens	a	Wolf bezoek 's nachts bebouwd gebied	Normaal gedrag, wolf is niet geïnteresseerd in mensen maar mijdt geen bebouwing	Ongevaarlijk. Maar opletten, probleem kan ontstaan als wolven regelmatig voedsel(resten) vinden bij bebouwing	Geen / eventueel voedselbronnen (vuilnis!) verwijderen. Geval observeren en documenteren	-	(inschatting cf 4)	Observeren-monitoren, documenteren Evt. communicatie publiek		inhoudelijke vragen gericht op inzicht in situatie
	b	Wolf bezoekt overdag bebouwd gebied	Normaal gedrag, wolf is niet geïnteresseerd in mensen maar mijdt geen bebouwing	Ongevaarlijk. Maar opletten, probleem kan ontstaan als wolven regelmatig voedsel(resten) vinden bij bebouwing	Geen / eventueel voedselbronnen (vuilnis!) verwijderen. Geval observeren en documenteren	-	(inschatting cf 4)	Observeren-monitoren, documenteren Evt. communicatie publiek	Dossiervorming/advisering (1c)	inhoudelijke vragen gericht op inzicht in situatie
	c	Wolf vlucht niet meteen (bij het zien van mensen en voertuigen (1)), maar observeert mensen	Normaal gedrag, wolf heeft nog geen slechte ervaring meegemaakt. Vooral jonge wolven zijn vaak nieuwsgierig	Ongevaarlijk. Oppassen voor lokken en voeren	Geen/ Oppassen voor gewenning. Geval observeren en documenteren	-	(inschatting cf 4)	Observeren-monitoren, documenteren Evt. communicatie publiek/ voorlichting inzake voeren	Dossiervorming/advisering/ monitoring (1c)	inhoudelijke vragen gericht op inzicht in situatie Wie, welke expertise Advies aan wie
	d	Wolf verblijft langdurig (minimaal 2 weken (2)) in of nabij bebouwd gebied Wolf wordt gedurende meerdere dagen gezien op < 30 meter van bewoonde huizen, meerdere incidenten, gedurende langere periode (1a)	Divers: 1° paartijd, zoekt partner of ziet honden als concurrent 2° voedselbronnen 3° sociale verhouding met hond	Monitoren, mogelijk conditionerings- en gewenningsprobleem, risico op hybridisatie of letsel hond	Oorzaak opsporen en wegnemen, wolf zenderen, en verjagen, honden afschermen van mogelijke contacten met wolf. Publiek voorlichten	probleemsituatie	Waakzaamheid geboden! Mogelijk probleem agv sterke gewenning of positieve conditionering. (1 en 4)	1° (veld)onderzoek, analyse situatie, documentatie 2° Oorzaak wegnemen 3° honden afschermen van contact met wolf 4° Publiek voorlichten 5° Zenderen (nb zie 1b) 6° Verjagen **	Dossiervorming, beoordelen, expert judgement informeren/adviseren (1c) (opsporen) vangen, loslaten/uitzetten, monitoren (Rapportage)	inhoudelijke vragen gericht op inzicht in situatie, gedrag wolf (mate van habituatie en /of conditionering) wie, welke expertise? hoe en door wie? (1c) Verantwoordelijkheden/ bevoegdheden? 1d – 4a
	e	Wolf benadert (actief (2) en bewust (3)) meermaals mensen (niet gezeten in auto, op fiets of paard (?) binnen 30 meter (1 en 3) en lijkt geïnteresseerd in mensen (3)) Wolf tolereert bij herhaling dat mensen hem naderen tot minder dan 30 meter.. (1) (aparte categorie!)	Mogelijk sterke voerconditionering en gewenning. (hond kan een trigger zijn (1)) Wolf is in toenemende mate gewend geraakt aan aanwezigheid van mensen (1)	Kritisch, kans op gewenning en uiteindelijk agressief gedrag en letsel mens Waakzaamheid geboden, indicatie voor sterke habituatie, mogelijk positieve conditionering (1)	Zenderen en verjagen, publiek waarschuwen niet te voeren, indien geen resultaat wolf doden. Analyseren situatie, zenderen en negatieve conditionering zo vroeg mogelijk. Als niet succesvol: doden (1)	probleemsituatie	Waakzaamheid geboden/ kritieke situatie! Sterke gewenning en positieve (voedsel) conditionering kan leiden tot toenemend problematisch gedrag. Letsel mensen niet uitgesloten (1 en 4)	1° (veld)onderzoek, analyse situatie, documentatie 2° Publiek voorlichten Maatregelen afhankelijk van situatie, te overwegen: (1) 3° Zo snel mogelijk zenderen en negatieve conditionering, 4e Bij geen resultaat of niet mogelijk, wolf doden	Dossiervorming, beoordelen, expert judgement informeren/adviseren (1c) (opsporen) vangen, loslaten/uitzetten, monitoren (opsporen/ vangen, afvoeren, opslag/sectie Rapportage	inhoudelijke vragen: gericht op inzicht in situatie, gedrag wolf (mate van habituatie en /of conditionering) wie, welke expertise? hoe en door wie? (1c) Welke methode? (1c) Verantwoordelijkheden/ bevoegdheden? 1d – 4a
	f	Wolf reageert agressief op mensen zonder aanleiding Extra categorieën: zie (3 a)	Extreme gewenning, hondsdelheid	Gevaarlijk	Wolf doden	Probleem-wolf	Gevaarlijk	Wolf doden	Beoordeling melding/ informeren opsporen, vangen, afvoeren, opslag/sectie Rapportage	wie beoordeelt, welke expertise Doden: hoe en door wie? Mandaat? (politie/burgemeester) Proces in noodsituatie?

VEILIGHEID VAN MENSEN STAAT IN ALLE GEVALLEN VOOROP

Toelichting:

De tabel is opgesteld tbv uitwerking van de handelingsprotocollen, niet om opgenomen te worden in het Wolvenplan of anderszins naar buiten te worden gebracht.

Linker deel van de tabel bevat de teksten van tabel 1a uit IWP 2019. Cursieve tekstdelen zijn aanvullingen zoals gevonden in de tabellen in de Duitse en Vlaamse documenten. Hier opgenomen als voorbeeld hoe situaties en begrippen daar worden gedefinieerd. De gekleurde middenbalk is opgenomen ter verduidelijking van de interventieladder. Rechter deel van de tabel bevat nadere duiding risico's en mogelijkheden voor interventies, de daaraan gerelateerde acties en te beantwoorden vragen. Opgenomen in dit overzicht tbv uitwerking in de handelingsprotocollen en met het oog op ontheffingen/vergunningentraject.

Cruciaal punt: bij opname van tabellen en stroomschema's in het (nieuwe) wolvenplan goed nadenken over mate van detaillering → te specifieke uitwerking wekt de suggestie van volledigheid en terwijl dat nooit zo kan zijn. Beter in begeleidende teksten de nuances aangeven.

Dit soort tabellen dienen als algemeen overzicht en oriëntatie, maar kunnen niet in de plaats komen van de noodzakelijke analyse per geval en het daarop gebaseerde advies voor vervolgactie en/of ontheffingverlening.

Voor stroomschema proces hoe te handelen bij wolf die problematisch gedrag vertoont: **zie Bold Wolves p. 24**

* Analyse probleemsituaties 2020, overgenomen in Protocol Vlaanderen 2021.

** Maatregel/actie **zenderen en verjagen**: hier wordt ingrijpen in de zin van negatief conditioneren mee bedoeld. Kans op succes is groter als dit gebeurt op het moment dat wolf ontwaakt uit verdooving van zenderactie. Zenderen en verjagen wordt dan ook vaak in een adem genoemd. Zie **1** hfd 6.3.

1 Bold Wolves, 2020. **1a** - de 30 meter is bepalend voor interpretatie van gedrag wolf, nl. binnen vluchtafstand. **1b** in Bold Wolves wordt deze stap niet zozeer apart aangegeven. Overweeg negatieve conditionering! Maar zie opmerking bij **. **1c** zie hfd 6.4 en 7. **1d** voorbeeld in hfd 6.5

2 Operationeel draaiboek 2016. **3** Protocol Vlaanderen, 2021. **3a** hierin onderverdeling in 3 cat.: wolf reageert agressief maar valt niet aan bij verstoring tijdens eten (dan niet doden maar verjagen), idem maar valt wel aan, en agressief zonder aanleiding (beide gevallen → doden).

4 Wolfskonzept Niedersachsen, 2017. **4a** zie voorbeeld Handlungskette auffälliger Wolf in hfd 6.4.1

? PM zoek bron!

3.2 Juridische analyse wolf - voorstel voor opdrachtverlening d.d. 12-01-2021 t.b.v. IPO wolvenwerkgroep 190121

Beslispunten voor de werkgroep:

Onderstaand het voorstel voor de juridische uitvraag.

Dit is de invulling van:

Analyse juridisch kader (eerder besluit IPO wolven wg)

Hiervoor dient een opdracht opgesteld te worden ([REDACTED] ?) waarin enerzijds een update wordt gegeven van de laatste internationale jurisprudentie en het wettelijk kader dat nu geldt (incl ruimtelijk beleid) en anderzijds heel praktisch aangeeft welke ontheffingen e.d. benodigd zijn voor de uitvoering (denk aan: vangen, verdoven, doden, vervoeren, zenderen e.d.)

Betreft zowel theoretisch overzicht als praktisch toepasbare regelgeving.

-analyse wettelijk/Europeesrechtelijk kader en relevante ontwikkelingen daarin;

-analyse juridische mogelijkheden wel/geen leefgebied/corridors (NB: mogelijkheden lijken zeer beperkt)'

-Duidelijkheid over vergunningsverlening, interpretatie, toepassing regels, vervolgacties, bewijsvoering etc.

-Indien financieel binnen de opdracht mogelijk: parallellen met Goudjakhals

Doel is deze 19 januari te amenderen en in deze werkgroep vergadering vast te stellen.

Daarna zal dit voorstel ook in het landelijk overleg wolf (LOW) besproken gaan worden.

Bent u het inhoudelijk eens met de gestelde vragen?

Zie onderstaande notitie.

Specifiek aandacht gevraagd voor:

1. Willen wij de goudjakhals nu wel of niet laten meenemen. De optie is nu: ja , indien dit financieel kan.

2. Willen wij een rechtsvergelijkend onderzoek tussen Europese landen?? Lijkt nl. grote klus, inperken tot bepaalde landen of weglaten?

Aan wie gaan wij offerte vragen:

Het voorstel is dit via een **enkelvoudige aanbesteding te doen bij [REDACTED] (Tilburg University)**. Hij is dé deskundige op dit gebied. Zie ook zijn vele rechtswetenschappelijke publicaties over het Europese en Nederlandse natuurbeschermingsrecht dat van toepassing is op de wolf.

Als er suggesties zijn voor anderen, dan is dat desgewenst ook mogelijk en doen we het meervoudig uit aan meerdere opdrachtnemers.

Vervolg

Bij **BIJ12 zal een Offerteprocedure** gaan worden doorlopen die wordt voorbereid na besluitvorming in deze werkgroep, ondertussen wachten we de reactie vanuit het LOW af. Daarna kan de aanbestedingsprocedure starten.

Planning:

19 januari IPO wolvenwerkgroep

voorbereiding uitvraag inzetten

4 februari LOW

februari uitvraag opstellen

maart aanbesteding

april-mei-juni

begin juli concept versie

augustus eind versie in IPO wg en LOW

Juridische analyse wolf - voorstel voor opdrachtverlening

Introductie

Over de juridische aspecten m.b.t. de wolf (*Canis lupus*) blijft discussie aanwezig. De wens is om één document te verkrijgen waarin alle vraagstukken (zie hieronder) worden geduid. Dit zou het aantal discussiepunten sterk moeten beperken dan wel moeten gaan voorkomen. Ook al zal er vermoedelijk altijd wel enige ruimte blijken voor juridische interpretatie.

Doel

Duidelijkheid te geven over de juridische status van de wolf in Nederland alsmede duidelijkheid te geven over welke ontheffing-/vergunningsprocedures gevolgd dienen te worden bij de praktische invulling. Daarbij dienen de gevolgen van die juridische status in breder perspectief te worden geduid. M.a.w. wat zijn de gevolgen voor onze beleidsvorming en handelingsmogelijkheden.

De uitvraag is als volgt geformuleerd:

Beoogd eindresultaat:

Een advies(-rapport) én een separate praktische handleiding (mogelijk te dienen als toekomstig bijlage voor een nieuw wolvenplan)

- A. **Een beschrijving van het natuurbeschermingsrecht dat in Nederland van toepassing is op de wolf.** D.w.z. de juridische status van de wolf in de context van de Europese en Nederlandse wet- en regelgeving. Inclusief interpretatie/aanbevelingen van de voorwaarden. Het gaat hierbij over de algemene voorwaarden die situatie specifiek dienen te worden toegepast cq. afgewogen.
- B. **Een handleiding voor een aantal specifieke situaties** (stappenplan waarin aangegeven staat hoe in juridisch opzicht te handelen in praktische situaties) voor hoe te handelen in praktische situaties. Welke stappen, vergunningen, ontheffingen zijn nodig om bepaalde handelingen uit te mogen voeren. Dit blijft algemeen in het besef dat er altijd sprake is van maatwerk en specifieke omstandigheden, kennis en praktische zaken als draagvlak, uitvoerbaarheid e.d. Dat blijkt pas in de toepasbaarheid van de praktijk.
- C. Hetzelfde m.b.t. de **Goudjakhals** (apart te offerreren, om dit apart te kunnen besluiten)

Wij verzoek u om twee aparte offertes te maken één gericht op de wolf en aanvullend één gericht op de Goudjakhals. Desgewenst dient u aan te geven waar overlap mogelijk is.

Welke vragen dient het adviesrapport te beantwoorden:

Sub A:

1. **Analyse wettelijk/Europeesrechtelijk, idem m.b.t. nationaal Nederlands,** kader en relevante ontwikkelingen en de meeste recente jurisprudentie daarin meegenomen; Waaruit blijkt wat wel of niet is toegestaan bij het omgaan met wolven d.w.z. de handelingen die hiermee samenhangen. Daarbij dient ook in juridisch opzicht een uitspraak te worden gedaan op welke basis een '**Gunstige staat van instandhouding**' kan worden bepaald.
2. Onderdeel is tevens een **rechtsvergelijkend onderzoek** tussen de verschillende Europese landen, waarbij in ieder geval Duitsland, België, Frankrijk in ogenschouw dienen te worden genomen. Duidelijk dient te zijn op basis waarvan eventuele verschillen in toepassing van Europese wetgeving mogelijk zouden zijn.
3. Analyse juridische mogelijkheden m.b.t. de **ruimtelijke aspecten**. Er dient duidelijkheid gegeven te worden over de (juridische) vraag of de provincies (of andere overheden) bevoegd zijn om gebieden aan te wijzen waar de wolf op voorhand welkom is respectievelijk niet welkom is. Onder welke voorwaarden dit kan en wat de juridische consequenties zijn dient u hierbij duidelijk te maken. Bijvoorbeeld om corridors, (zones waarin vooral zwerende wolven zich verplaatsen),

gebieden als wolf vrije zones of juist als toegestane wolvenverblijfplaats e.d. aan te wijzen. Dat dit vervolgens zou kunnen leiden tot het wel of niet toepassen van financiële regelingen is geen deel van de vraag.

4. Analyse m.b.t. **het beheer van wolven**. Specifiek wat zijn de mogelijkheden ook m.b.t. nemen van **wolfwerende maatregelen** (van verjagen tot weren/voorkomen) en zo ja onder welke voorwaarden. Idem m.b.t. het bewust en gericht **doden** van (afschot) wolven.
5. De analyse in het advies dient tevens antwoord te geven op de volgende specifieke vragen:
6. Voor welke handelingen een ontheffing/vergunning mogelijk is en zo ja onder welke voorwaarden of indien niet mogelijk op basis van welke gronden dit het geval is/zou zijn. Dit kan aan de hand van bepaalde scenario's fictieve situaties onder B. nader worden uitgewerkt.

Het idee is dat dit onderdeel kan volstaan met een samenvattend en concluderend overzicht van bestaande publicaties (actuele literatuurstudie). Uiteraard te voorzien van referenties, jurisprudentie e.d.

Sub B:

In de praktijk van het omgaan met wolven kunnen zich verschillende situaties voordoen waarin actief handelen wenselijk of zelfs geboden is, maar waarbij voorafgaand daaraan betreffende handeling juridisch getoetst moet zijn (zie onder A).

In dit onderdeel willen wij helderheid over: Welke juridische mogelijkheden hebben provincies om in probleemsituaties, een ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming te verlenen die is gericht op het verjagen, vangen en verplaatsen of doden van de wolf en welke juridische onderbouwing is hierbij mogelijk gelet op de in de Wet natuurbescherming genoemde eisen? Welke vergunningen of ontheffingen zijn, anders dan een ontheffing o.g.v. de Wet natuurbescherming, nodig voor de genoemde handelingen m.b.t. een wolf.

De wens is om hiervoor een handleiding/stappenplan/draaiboek/stroomschema **? juiste woord?** te hebben waardoor voorafgaand dan wel op het moment dat het zich voordoet adequaat in actie te kunnen komen en tot de juiste toestemmingen te komen om de beoogde handelingen wel/niet mogelijk te maken. Duidelijk moet zijn welke ontheffing/vergunning op basis van welke wetten/regelgevingen benodigd is en wie deze kan of dient aan te vragen en waar deze dient te worden aangevraagd.

Aldus ontstaat een overzicht waarin aangegeven wordt in welke situaties, welke instantie bij welk orgaan vergunning/ontheffing moet aanvragen.

De situaties die wij u vragen uit te werken en waarin wij hierbij minimaal willen voorzien zijn:

1. Het aantreffen van een gewonde wolf en diens tengevolge handelingen die gericht zijn op vervoer, behandeling, opvang en het weer loslaten van het dier.
2. Het aantreffen van een dode wolf.
3. Het verjagen van een wolf. Zoals in het Interprovinciale wolvenplan genoemd.
4. Het vangen van een wolf.
5. Het vervoeren van een wolf.
6. Het verdoven van een wolf. etc. zie 1.
7. Het zenderen van een wolf.
8. Het loslaten/uitzetten van een wolf.
9. Het doden van een wolf m.b.v. een geweer.
10. Het omgaan met hybride wolven...?

De wens is om per situatie te komen tot een soort van stroomschema waarin is aangegeven, wanneer, hoe en waar, bij wie (bevoegd gezag e/o instantie) te handelen om in juridisch opzicht zuiver te kunnen opereren in de genoemde situaties.

Mocht u zelf nog andere situaties willen voorstellen , houden wij ons aanbevolen voor suggesties terzake.

Sub C:

Goudjakhals

nu nog even pm. wel of niet meenemen/ kan LNV dit oppakken in kader van hun inzet terzake?

Achtergronden uitvoering

BIJ12 gaat er vanuit dat u beschikt over de benodigde kennis en reeds publicaties hierover heeft gedaan. In eerste instantie denken wij dan ook aan een kortlopende opdracht, gebaseerd op literatuurstudie, verwerking van de laatste jurisprudentie en inzichten. M.a.w. het wiel hoeft hierover niet uitgevonden te worden, veel is bekend, maar aan verandering en nieuwe ervaring onderhevig. Het resultaat mag daarmee een update zijn van bestaande kennis en/of publicaties.

Beschikbare documenten:

Willen wij nog input meegeven? niet zijnde literatuur die in de juridische vakwereld, daarvan wordt geacht dat deze bij opdrachtnemer bekend zijn, maar bijv. wel bij provincies bekend

Bijv.: Onderzoeks memo Fryslân p.m. is er nog meer werk achter de schermen bekend??

Overige eisen:

1. De opdracht dient voor 1 augustus te zijn afgerond.
2. U dient e.e.a. in **PDF en Word versie** op te leveren.
3. De analyse dient over een deugdelijke **samenvatting** te beschikken die ook voor niet juristen begrijpelijk leesbaar is.
4. Wij voorzien minimaal een viertal **overlegmomenten** tussen opdrachtgever en opdrachtnemer. te weten: bij de start, tussentijds over een concept versie en een tweetal eindpresentaties voor enerzijds de IPO werkgroep en anderzijds het Landelijk Overleg Wolf.

Agendapunt 3.2 Stand van zaken LIFE aanvraag

Ter informatie onderstaande mail vanuit de Zoogdiervereniging.

De conclusie over LIFE WOLF NL van mijn belronde langs de wolvenprovincies en LNV is dat vier overheden overwegend nee zeggen, en vier op zich wel positief zijn, maar nog wel mitsen zien.

Als ik het rondje zo beluister zouden volgens jullie de volgende dingen helpen: iets meer doorlooptijd nodig. Zorg dat (bijna) alle wolvenprovincies meedoen. Bedenk dat het heel moeilijk uit te leggen is om deze pot geld niet binnen te halen. Hoe geldt dit voor provincies die juist de financiering als knelpunt zien? Het proces van het project moet goed afgestemd zijn op de gebiedscommissies. Ga verder met de informatie die er al ligt (uiteraard). De ene provincie wil graag het procesgeld verminderen, een andere provincie ziet juist geen capaciteit bij eigen ambtenaren. Zijn er mogelijkheden om het Motivaction onderzoek en de communicatieopgave met elkaar te verbinden? Let op wie het gaat uitvoeren, er is een zware trekker nodig.

We hebben daarom besloten om de aanvraag volgend jaar te doen, zodat er wat meer tijd is, mits er steun is van de provincies. Voordeel is dat de actualisatie van het IPO wolvenplan dan ook wat verder is. De uitvoering van het project (en de benodigde budgetten) schuift dan ook door naar oktober 2023. De Zoogdiervereniging vindt het vooral belangrijk dat de aanvraag wordt gedaan, niet per sé dat die door de ZV wordt ingediend. Dus neem de ruimte om te bepalen hoe jullie willen dat dit geld wordt binnengesleept. Er zijn ook mogelijkheden om de totaalomvang van het project iets te verkleinen als er minder provincies meedoen. Wij horen graag voor het eind van het jaar welke overheden er in principe mee willen doen.

██████████ (mail dd 11/05/21)

Agendapunt 3.6 : Input gevraagd voor Onderzoeksagenda BIJ12 faunazaken 2022-2023

Aan: IPO Wolvenwerkgroep

Van: [REDACTED]

Datum: 5 mei 2021

Wij willen hierbij de mogelijkheid bieden om onderzoeksonderwerpen aan te dragen voor de BIJ12 onderzoeksagenda 2022-2023.

Wellicht dat deze oproep ook vanuit de IPO wolvenwerkgroep kan worden benut voor onderzoeksvoorstellen voor wolf en/of goudjakhals. NB: ik kan mij ook voorstellen dat er 'buitenom' de onderzoeksagenda onderzoek/studie/analyse voorstellen kunnen komen die een eigen financieringstraject kennen. Als het om 'onze' onderwerpen gaat is interne afstemming/prioritering wel zo handig.

BIJ12 hecht in de uitvoeringstaken binnen het faunabeleid veel waarde aan de ontwikkeling en toepassing van kennis via wetenschappelijk onderzoek en het bevorderen van voorlichting. Om de kennis rondom het faunabeheer, met name met betrekking tot het voorkomen en beperken van faunaschade en de gevolgen daarvan te vergroten laat BIJ12 onderzoeken uitvoeren en symposia organiseren. Hierbij hanteert BIJ12 een onderzoeksagenda die in samenspraak met de 12 provincies wordt opgesteld. De onderzoeksagenda voor de periode 2020-2021 is te raadplegen op de [website van BIJ12](#).

Momenteel is de onderzoeksagenda voor de periode 2022-2023 in voorbereiding. De eerste stap hiervoor is het opstellen van een longlist met mogelijke onderzoeksonderwerpen. Wij willen hiervoor graag een beroep doen op jullie specifieke kennis en expertise. Onderzoeksonderwerpen die voor financiering vanuit BIJ12 in aanmerking komen richten zich in eerste instantie op faunaschadeproblematiek. Voor zover er overlap met die problematiek bestaat, kunnen ook onderwerpen die het raakvlak bestrijken met andere gerelateerde onderwerpen, zoals kringlooplandbouw, biodiversiteit, mens-dier interacties, klimaatadaptatie, energietransitie, etc. worden aangedragen. Als jullie onderwerpen of kennisvragen hebben waarvan jullie willen dat BIJ12 daar onderzoek naar uit laat voeren, dan verzoeken wij jullie hierbij deze aan ons kenbaar te maken, gebruikmakend van onderstaand format.

Onderwerpen m.b.t. de wolf (goudjakhals ?) kunnen worden verstuurd naar [REDACTED]@bij12.nl en [REDACTED]@bij12.nl Er is geen limiet aan het aantal onderwerpen dat aangedragen kan worden.

Na het samenstellen van de longlist zal BIJ12, samen met de Commissie Onderzoek en de betrokken medewerkers van de provincies een prioritering van onderzoeksonderwerpen maken, op basis waarvan de onderzoeksagenda wordt vastgesteld. Vervolgens worden onderzoeksvragen in de markt gezet, waarbij de geldende inkoopprocedures in acht worden genomen. We vragen in het huidige stadium dus nog niet om uitgewerkte onderzoeksvoorstellen of offertes in te dienen.

- Onderwerpen kunnen worden aangedragen tot en met vrijdag 21 mei.
- Voel u vrij deze mail binnen uw organisatie breder te delen.
- Het is fijn als u het format benut om een suggestie aan te dragen.

Format voorstel onderzoeksagenda BIJ12

Onderwerp:

Context:

Korte probleemomschrijving:

Belangrijkste onderzoeksvra(a)g(en):

Meest relevante wetenschappelijke discipline (bijvoorbeeld: agronomie, dierecologie, gedragswetenschappen, communicatiewetenschappen):

Eventueel in te zetten onderzoeksmethode:

3.6 Voortzetting tegemoetkomingsregeling – discussie notitie d.d. 120121

t.b.v. IPO wolvenwerkgroep 190121

Beslispunten voor de wolven werkgroep:

Onderstaand een voorstel voor de heroverweging van de tegemoetkomingsregeling.
Graag jullie reactie hierop.

De vraag die op een zeker moment beantwoord dient te worden is of en zo ja wijzigingen dienen plaats te vinden in de huidige regeling. **Voor nu gaat het vooral om, om de aanpak van de 'heroverweging' in beeld te brengen.** Inhoudelijk discussie over keuzes volgt later nog wel.

De vraag is ook hoe dit te beoordelen, welke criteria, afweging kunnen daartoe gemaakt worden.

Een specifiek vraag die ik hier wil neerleggen is: Zijn provincies wel of niet verplicht om bij schade veroorzaakt door wolven een tegemoetkoming te verlenen?

Op grond van de Wet natuurbescherming hebben provincies de taak om in voorkomende gevallen tegemoetkomingen in faunaschade te verlenen. Op grond van het Besluit Houders van Dieren zijn dierhouders zelf verantwoordelijk voor het nemen van preventieve maatregelen om gehouden dieren te beschermen tegen mogelijke roofdieren.

Vervolg: LOW

Het idee is dat deze notitie doorgaat naar het LOW, in de wetenschap dat dit punt zeker daar toch ook aan de orde gesteld gaat worden.

Het LOW wordt gevraagd op deze notitie te reageren en specifiek aan te geven **waar en waarom er wensen zouden kunnen bestaan** om tot een andere (ruimhartiger) tegemoetkomingsregeling te komen. Daarbij opgemerkt dat dit **inventariserend** is bedoeld. In het kader van het opstellen van een nieuwe wolvenplan zullen hierover later nadere voorstellen volgen en besluitvorming plaatsvinden.

Na bespreking in het LOW komt er een voorstel in de werkgroep terug over hoe dit af te handelen.

met vriendelijke groet,

Mogelijkheden voor eventuele heroverweging tegemoetkomingsregeling

Introductie

Op basis van het Interprovinciale wolvenplan is bepaald dat tot 1 januari 2021 een tegemoetkoming in de schade wordt gegeven voor wolvenschade. Dit om hiermee ervaring op te doen en dierhouders de kans te geven zich voor te bereiden en het maatschappelijk draagvlak te vergroten.

Daarna zal dit beleid opnieuw worden gezien. Bekend is ook dat er wensen zijn hier anders mee om te gaan. Deze notitie is inventariserend en geeft een aanzet voor de discussie hierover om t.z.t. in het kader van het nieuwe wolvenplan hierover een afgewogen voorstel te doen en besluitvorming te doen plaatsvinden.

Dat betekent in ieder geval dat op enig moment nader besloten dient te worden over de voortzetting van de huidige tegemoetkomingsregeling. Hiervoor is o.a. nodig:

- In beeld brengen keuzes t.a.v. voortzetting van de schaderegeling zoals in het Interprovinciaal wolverplan is vastgelegd.
- Daarbij bijvoorbeeld duidelijkheid bieden om mogelijk vanaf 2022 als voorwaarde voor toekennen van schade-uitkering te stellen dat voor dierhouders in aangewezen leefgebied geldt dat de dieren dienen te worden beschermd door genormeerde afrasteringen;
- Overwegen daaraan nadere eisen te stellen;
- Opties in beeld brengen t.a.v. wel of geen vergoeding van andere kostenposten zoals arbeid, vervolgschade e.d.

Afbakening: andere aspecten, géén onderdeel van deze discussie notitie:

- Waardebepaling van de dieren – wordt *apart* gezien
- Tegemoetkoming andere gehouden diersoorten dan schapen – wordt *apart* gezien
- Tegemoetkoming veroorzaakt door andere diersoorten, bijv. Goudjakhals – wordt *apart* gezien
- Vergoedingsregelingen voor preventieve maatregelen – valt hier buiten is een bevoegdheid van de afzonderlijke provincies resp. provinciale gebiedscommissies.

Aandachtspunten voor/vragen aan het LOW

Bijv. kunt u aangeven welke andere kosten er, na een wolvenschadegeval aan de orde kunnen zijn, en zo ja waarom en in welke mate (indicatie omvang/berekeningswijze) een tegemoetkoming dient te worden verleend?

1. Welke arbeidskosten zouden dienen te worden vergoed?
2. Welke vervolgschade kan daarbij aan de orde zijn? NB: op dit punt ligt jurisprudentie.
3. Welke overige andere schade zou er kunnen zijn?

Beoordeling en afweging

Het is goed om hierover van gedachten te wisselen en te inventariseren, te verkennen en te beoordelen of er redenen zijn op andere wijze met de tegemoetkoming om te gaan.

Hierbij spelen beleidsmatige, juridische en financiële argumenten van rechtmatigheid, redelijkheid en tevens inhoudelijke en praktische overwegingen een rol.

Voor alle duidelijkheid, op dit moment is het de fase van inventarisatie van wensen. Het (beleidsmatige) oordeel hier over volgt later in een voorstel.

Dan kunnen grofweg de volgende opties worden voorgesteld:

Opties:

1. Doorgaan met huidige richtlijn.
2. Stoppen met de tegemoetkoming.
3. Doorgaan met een aangepaste tegemoetkomingsregeling.

Opbouw van deze notitie:

Doel: het in beeld brengen waar het over gaat:

- A. huidige uitgangspunten en werkwijze
- B. (nieuwe) wensen of mogelijke wijzigingen

A. Huidige tegemoetkomingsregeling op basis van het Interprovinciaal wolverplan

Dierhouders zijn wettelijk verantwoordelijk voor het nemen van preventieve maatregelen om gehouden dieren te beschermen tegen mogelijke roofdieren.

(Besluit Houders van Dieren paragraaf 2, artikel 1.6 lid 3 “een dier wordt, indien het niet in een gebouw wordt gehouden, bescherming geboden tegen slechte weersomstandigheden, gezondheidsrisico’s en zo nodig roofdieren.”)

In het **Interprovinciaal wolvenplan** is daarnaast bepaald dat:

- BIJ12 onder voorwaarden een tegemoetkoming kan verlenen voor schade veroorzaakt door in het wild levende dieren aan **bedrijfsmatig gehouden landbouwhuisdieren**. Schade aan niet bedrijfsmatig gehouden landbouwhuisdieren is in principe een algemeen maatschappelijk risico dat burgers geacht worden zelf te dragen.
- **In afwijking hierop** is bepaald dat zowel bedrijfsmatig gehouden dieren als **niet-bedrijfsmatig** gehouden dieren in aanmerking komen voor een tegemoetkoming.
- Als algemeen uitgangspunt geldt dat bij de beoordeling van verzoeken om tegemoetkoming, die schade wordt vergoed die redelijkerwijs niet of niet geheel ten laste van de grondgebruiker behoort te worden gebracht. De wet voorziet in een tegemoetkoming in de geleden schade, maar hieruit kan geen aanspraak op een volledige schadevergoeding/schadeloosstelling worden ontleend. Dit uitgangspunt is bevestigd in jurisprudentie: het moet gaan om directe schade veroorzaakt door een natuurlijk in het wild levende diersoort. Dit houdt in dat vervolgschade en bijkomende schade niet voor een tegemoetkoming in aanmerking komt.
- Er wordt géén eigen risico berekend én evt. leges (behandelbedrag) worden terugbetaald.
- Preventieve maatregelen zijn niet verplicht gesteld om in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming (m.a.w. er wordt niet getoetst aan de eisen uit de FPK BIJ12)
- In afwijking van de algemene uitgangspunten worden ook de kosten van de dierenarts en de kosten van de kadaver ruiming beschouwd als directe schade en vergoed.

Beleidsregels faunaschade

De algemeen geldende **beleidsregels faunaschade** vormen de basis en het vertrekpunt voor tegemoetkomingen in faunaschade.

Richtlijn

De werkwijze m.b.t. de tegemoetkomingen is vastgelegd in de '**Richtlijn taxatie en prijzen bij wolvenschade in de schapenhouderij**'. Zie: <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2019/10/Richtlijn-voor-de-taxatie-en-prijzen-bij-wolvenschade-in-de-schapenhouderij.pdf>

Samengevat:

- Dierhouders zijn wettelijk verantwoordelijk voor het nemen van preventieve maatregelen om gehouden dieren te beschermen tegen mogelijke roofdieren.
- Desalniettemin hebben de provincies, in afwijking hierop, in het Interprovinciaal wolvenplan en de Richtlijn een wijze van tegemoetkomen vastgelegd.
- Op dit moment wordt tegemoetkoming verleend:
Indien via DNA of anderszins is aangetoond dat wolf 'de dader' is van de schade aan bedrijfsmatige en niet-bedrijfsmatig gehouden (landbouw-)huisdieren dat de volgende zaken uitbetaald kunnen worden:
 - tegemoetkoming voor de waarde van de door wolf gedode dieren, incl.de door de dierenarts geëuthanaseerde dieren.
 - de kosten van de dierenarts
 - de kosten van de afvoer gedode dieren (Rendac)
 - de schade vanwege 'abortus' mits binnen twee weken bewijsbaar.
 - de schade vanwege 'gederfde melkproductie' mits bewijsbaar aangetoond.

Wettelijk kader en uitgangspunten verlenen tegemoetkoming in de faunaschade

Daarbij zij opgemerkt dat BIJ12 alleen de directe schade betaald, dus géén indirecte of zgn. vervolgschade. Dit uitgangspunt is ook door jurisprudentie bevestigd. In het geval van wolvenschade

wordt vooralsnog een uitzondering gemaakt – in afwijking van de geldende tegemoetkomingsregels - voor de kosten van de dierenarts en de Rendac.

Op grond van de Wet natuurbescherming hebben provincies de taak om in voorkomende gevallen tegemoetkomingen in faunaschade te verlenen. Er geldt hiervoor een beoordelingsruimte waarin invulling is gegeven door middel van beleidsregels. Er bestaat geen ongelimiteerd recht op een vergoeding van schade. De benadeelde moet alles in het werk stellen om schade te voorkomen of beperken. Daarbij is het uitgangspunt dat de verantwoordelijkheid tot het voorkomen en beperken van faunaschade bij de aanvrager zelf ligt.

Als de aanvrager de schade kan voorkomen of beperken dan komt de schade niet voor een vergoeding in aanmerking. Pas als schadebestrijding niet in enigerlei vorm is of kan worden toegestaan, zal besloten worden tot het eventueel toekennen van een vergoeding. Verder komt schade die tot het normale bedrijfsrisico behoort niet voor een vergoeding in aanmerking, waarbij geldt dat een zekere mate van schade door in het wild levende dieren voor lief genomen moet worden. Met dit idee als uitgangspunt geven provincies invulling aan de beleidsregels. Voorts stelt verweerder de taxatierichtlijnen vast.

Alleen directe schade komt voor een tegemoetkoming in aanmerking. Directe schade is de schade die rechtstreeks wordt aangericht aan het gewas en het dier zelf. Geen tegemoetkoming wordt dus verleend voor indirecte schade of gevolgschade. In het geval van schade door de wolf is directe schade dus schade aan de schapen of overige vee. Al het overige is indirecte schade. Voor schade veroorzaakt door de wolf zijn hierop enkele uitzonderingen bepaald in de richtlijn. In de richtlijn staat welke andere schades wel in aanmerking komen voor een tegemoetkoming en welke andere schades in ieder geval niet in aanmerking komen voor een tegemoetkoming.

In de richtlijn is verder (niet limitatief) bepaald dat in ieder geval **géén tegemoetkoming** wordt verleend voor:

- herstel van omheiningen of ander zaken (uren en materialen)
- de tijd die de veehouder kwijt is om de schade af te handelen
- scannen t.b.v. drachtbepaling door dierenarts
- overige kosten t.b.v. de schapen (bijv: aankoop, import, aanvoer, quarantaine e.d.)
- schade veroorzaakt door losgebroken schapen

Tot op heden is deze werkwijze naar tevredenheid van betrokkenen uitgevoerd. Immers er zijn slechts 10 bezwaren en 1 beroep aan de orde (geweest) (d.d. 120121).

Opgemerkt zij dat ook in het kader van een beroepsprocedure over wolvenschade de eis om indirecte schade te vergoeden door de rechtbank Groningen is afgewezen!

Overzicht van de tegemoetkomingen

Een totaal overzicht van de schadeafhandelingen is te vinden op website

<https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/wolf/>

In de uitvoering bepaald de onafhankelijke taxateur (in opdracht van BIJ12 werkzaam) de waardebeoordeling van de dieren en zorgt de dierhouder voor toelevering van de benodigde bewijsstukken (rekeningen e.d.). Daarna vindt bij BIJ12 een tweede beoordeling plaats waarna een besluit wordt opgesteld en uitbetaald.

Hoe nu verder?

Er is bewust gekozen voor een (in tijd begrensde) regeling tot 1 januari 2022 om ervaring met dit (toen nog) nieuwe fenomeen op te doen en aldus bij te dragen aan het draagvlak voor de aanwezigheid van wolven in Nederland door relatief ruimhartig tegemoetkoming te verlenen.

Heroverweging bestaande richtlijn

- a) De huidige richtlijn voorziet in een *tijdelijke* tegemoetkoming. De vraag dient gesteld te worden of de provincies hiermee wel of niet door willen gaan.
- b) De huidige richtlijn is *ruimer* dan voorzien in de 'standaard' tegemoetkomingen. De vraag dient gesteld te worden of de provincies hiermee wel of niet door willen gaan.
- c) De huidige richtlijn kent *geen voorwaarden* m.b.t. aanwezigheid van adequate preventieve maatregelen. De vraag dient gesteld of dit zo dient te blijven.
- d) *Gebruikservaringen leren* dat het handig is om (bij voortzetting van de tegemoetkoming):
 - een check, evt. actualisatie, te doen op de prijsstelling van de schapen
 - andere diersoorten in 'het systeem' toe te voegen
 - duidelijker zijn over de omgang met vermiste dieren
 - goudjakhals opnemen als soort waarvoor een tegemoetkoming wordt uitbetaaldp.m. uitkomsten evaluatie-> ?

Andere wensen

Bekend is echter dat er vanuit de dierhouders wensen zijn tot meer (vormen van) schadevergoedingen.

Te weten:

1. Vervolgschade waaronder arbeidskosten
2. Schade aan vernielde eigendommen (hekwerken, rasters)
3. anders/overig ?

Evaluatie ervaringen provincies met toepassing Interprovinciaal wolvenplan

TA 2° concept, september 2021, ter bespreking 14 september

Aanleiding:

Bij vaststelling van het huidige interprovinciale wolvenplan (wolvenplan) door het IPO bestuur in januari 2019 is een termijn van 3 jaar genomen om in Nederland gewend te raken aan de terugkeer van de wolf. Dat betekent dat begin 2022 de balans opgemaakt moet worden hoe verder, daartoe wordt het wolvenplan herzien. Eén van de interne acties in dat kader is het opmaken van de (tussen)balans van eerste ervaringen met gevestigde wolven.

Uitwerking:

Aan deze evaluatie is een bijdrage geleverd door de provincies Friesland, Drenthe, Gelderland, Limburg en Noord-Brabant. De evaluatie richt zich op praktische ervaringen die zoveel mogelijk zijn onderverdeeld naar de thema's uit het wolvenplan. Vanuit de ervaringen worden aanbevelingen gedaan. De uitwerkingen per provincie zijn als bijlagen bijgevoegd.

Na bespreking in de ambtelijke IPO werkgroep wolf en eventuele bijstelling kan de evaluatie worden aangeboden aan het LOW waarin de stakeholders deelnemen. De evaluatie en de reflectie daarop vanuit het LOW vormen vervolgens een bouwsteen voor het te herziene wolvenplan.

Samenvatting van de ervaringen per thema:

Samenwerking:

Nederland:

In Drenthe, Gelderland en Noord-Brabant is een gebiedscommissies actief als bedoeld in het wolvenplan. In Limburg is een projectgroep ingesteld. Vanwege provinciegrens overschrijdende territoria vindt tussen Drenthe en Friesland maar ook tussen Limburg en Noord-Brabant extra afstemming en samenwerking plaats. Aanbeveling is om daarover handreikingen op te nemen in het nieuwe wolvenplan. Uit de provinciale gebiedscommissies is inmiddels ook een landelijk overleg wolf (LOW) ontstaan. De ambtelijk betrokkenen uit de "wolvenprovincies" hebben elkaar gevonden in een interprovinciale werkgroep om vanuit daar de ontwikkeling van het beleid te ondersteunen. De betrokkenen bij de monitoring werken onder begeleiding van BIJ12 samen aan de kwartaalrapportages en komen daartoe ieder kwartaal bijeen. Daarnaast is sprake van samenwerkingsverbanden zoals Wolven in Nederland waarin geen directe betrokkenheid is vanuit de provincies. Meer dan voorheen is ook het ministerie van LNV nu betrokken bij de onderlinge afstemming.

Europa:

Er is sprake van enige internationale afstemming waarbij de nadruk in eerste instantie vooral lag op de Duitse deelstaten maar inmiddels ook op België, Luxemburg en Frankrijk vanwege de opkomst van de Alpiene wolf. Op 29 september 2020 vond een grensoverschrijdend overleg plaats tussen Nordrhein Westfalen en de provincies Overijssel, Gelderland, Limburg en Noord-Brabant. Over informatieuitwisseling tussen overheden zijn bovendien intenties uitgesproken tijdens de "transboundary wolfmeetings" tussen de wolvenprovincies, het ministerie van LNV, de Duitse deelstaten Niedersachsen, Nordrhein Westfalen en Rheinland Pfalz, evenals Luxemburg, Vlaanderen, Wallonië en Frankrijk.

Er zijn nog geen concrete stappen gezet om te komen tot een internationaal wolvenmanagementplan.

Communicatie:

Zonder enige twijfel mag gesteld worden dat het onderwerp wolf veel media-aandacht krijgt en er een grote behoefte is bij alle betrokkenen om goed te communiceren. De periodieke (kwartaal) rapportage door BIJ12 is daarvan een voorbeeld. Inmiddels is een communicatieplan ontwikkeld op basis van de leidende principes en inhoudelijke vertrekpunten in het wolvenplan.

Soortenbescherming:

Er hebben zich geen situaties voorgedaan waarin werd ingegrepen om wolven actief te verjagen. Wel bleek er behoefte om in het nieuwe wolvenplan nog meer duidelijkheid te gaan geven over escalatie van maatregelen bij conflicten met wolven. In Noord-Brabant is ervaring opgedaan met het treffen van gerichte beschermingsmaatregelen bij een wolf in ongeschikt leefgebied. Dit heeft geleid tot het met voorrang vaststellen van een handelingsprotocol. De inmiddels uitgevoerde factfindingstudy alsook een juridische verkenning geven verder duidelijkheid over het beschermingsregime en de consequenties daarvan voor wolven in Nederland.

Schade en preventie:

Alle wolvenprovincies hebben inmiddels ervaring opgedaan met schade en preventie. Er zijn noodsets aangeschaft om snel te kunnen reageren en gebiedsgericht te ondersteunen. De wolvenprovincies hebben inmiddels een werkbudget of subsidie opengesteld voor schapen- en geitenhouders om zo bij te dragen in de kosten voor preventieve maatregelen. Het ontwikkelen van een technische norm heeft een versnelling doorgemaakt bij het opstellen van het eerste gebiedsgerichte wolvenplan in Gelderland in nauw overleg met BIJ12. Een aanbeveling voor het te herziene wolvenplan is te werken aan deelnamebereidheid voor beschermende maatregelen maar ook om te bezien of in meer gevallen een bijdrage in preventie mogelijk is. Bijvoorbeeld in Drenthe leert de ervaring dat ook een zwervende wolf soms een voorspelbaar schadepatroon kan laten zien.

Monitoring:

Gedurende de looptijd van het huidige wolvenplan heeft de monitoring van de aanwezigheid en gevolgen van de aanwezigheid van wolven een verdere ontwikkeling doorgemaakt. De registratie en communicatie daarover via het wolvenmeldpunt is ondergebracht bij BIJ12. Op 13 november 2019 is het monitoringsplan wolf vastgesteld. Het monitoringplan wolf beschrijft de werkwijze voor wolvenmonitoring in Nederland en uitwisselbaarheid van gegevens. De gegevens over de wolf worden eenduidig gedocumenteerd en er wordt gewerkt met standaarden voor het valideren van de informatie.

Financiën:

In het wolvenplan richt dit hoofdstuk zich vooral op de apparaatskosten van BIJ12. Nu ook meer inzicht is ontstaan in de benodigde werkbudgetten en subsidies om schade te voorkomen verdient het aanbeveling de voorwaarden in beeld te brengen voor de mogelijkheden om hiervoor een beroep te doen op Brussel, Limburg werkt aan een voorstel.

Agendapunt 4.1 : Transboundary Wolf meeting 2021

Transboundary Wolf meeting 2021

Op 20 mei a.s. is er, voor de derde keer, een internationale wolven bijeenkomst georganiseerd op initiatief van [REDACTED] e.a.

Naast Duitsland, België en Nederland zullen nu ook Luxemburg en Frankrijk aansluiten.

Doel van deze bijeenkomst is uitwisseling te hebben over 'stand van zaken wolf' in de betreffende landen. Dat kan in een middagdeel slechts kort en m.b.v. enkele sheets.

Over onze inbreng hebben we nog geen afstemming gehad. Het lijkt goed daarom in dit overleg hier even bij stil te staan.

Presentatie NL

Mijn voorstel is dat vanuit Blij12 een korte presentatie wordt gemaakt met:

- monitoring: verspreiding/populatieontwikkeling wolf afgelopen jaren
 - schadeafhandeling: aantal, bedrag etc over de Jaren; inzet preventieve middelen
 - beleid: nieuw wolvenplan, handelingsprotocol, gebiedszie's, LOW e.d.
- (als het mee zit is er een concept ter vergadering beschikbaar)

Vraag 1: *zijn er provincies die hiervoor specifiek input willen leveren?*

Vraag 2: *Zijn er discussiepunten die wij vanuit Nederland willen agenderen.*

Memorandum of Understanding (zie bijlage 4.2)

Tevens wordt de suggestie opnieuw/nogmaals geagendeerd om te komen tot een 'Memorandum of Understanding' (MoU)/ Zie bijlage , dat is de versie die de vorige keer voor lag, waarna er m.i. niet veel mee is gedaan.

Doel van de MoU is vooral onderlinge grensoverschrijdende samenwerking en afstemming te bereiken.

De keuze is o.m. of wij dit praktisch ambtelijk kunnen regelen of dat hiervoor een MoU nodig is.

Vraag 3: *Wat willen wij hiermee? Is hiervoor in Nederland belangstelling? Moet er wel een MoU komen? Meerwaarde? Zo ja moet dit bestuurlijk worden geregeld met provincies en LNV.*

Vlaanderen
is natuur

Transboundary wolfmeeting

Status 2020

© Vilda/Rollin Verlinde

Status of the wolf population

- ▶ # Packs, distribution, reproduction,...

Status damages caused by wolves

- ▶ # livestock damages caused by wolves
- ▶ # EUR spent on compensation
- ▶ species of livestock affected

Status prevention

- ▶ # EUR spent for preventive measures
- ▶ Prevention measures: new approaches or projects?

Wolf management update

- ▶ Policy developments
- ▶ Wolf management plans
- ▶ New protocols or subsidy regulations?
- ▶ ...

Discussion points

- ▶ Other items to be discussed virtually or physically

Memorandum of Understanding for Cooperation in Transboundary Wolf Management

between the below mentioned parties regarding the territories of Germany (in particular Lower Saxony, North Rhein-Westphalia, Rhineland-Palatinate) of the Netherlands (in particular provinces Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Limburg and Noord-Brabant) and of Belgium (in particular Flanders and Wallonia)

Over the last 20 years wolves have been making a remarkable comeback to Western Europe. After being extinct in many countries for over 150 years, they are returning to more and more countries due to stricter European Nature protection laws. Over the past years' wolves have repeatedly moved from Germany to the Netherlands, Belgium and other neighbouring countries where they are starting to settle. As this shows that wolves do not consider national borders, there is a need for better transboundary cooperation between countries and provinces in wolf management.

The parties involved:

1. Lower Saxony, North Rhein-Westphalia and Rhineland-Palatinate
2. provinces Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Limburg and Noord-Brabant
3. Flanders and Wallonia

therefore agree as follows.

The parties involved will make an effort that the agreements of this Memorandum of Understanding as state below will be adopted by the governments of Lower Saxony, North Rhein-Westphalia, Rhineland-Palatinate, provincie Groningen, provincie Drenthe, provincie Overijssel, provincie Gelderland, provincie Limburg, provincie Noord-Brabant, Flanders, Wallonia.

Monitoring

We observe:

- Wolves from the Central European and Alpine populations are in a phase of territorial expansion. Roaming young wolves exploring new areas frequently cross the borders of the territories of the parties involved.
- It is possible, if not likely, that wolves will establish transboundary territories in the nearby future.
- For the purpose of monitoring wolves and livestock damage prevention and other developments regarding the wolf population, exchange of information between the parties involved on a regular base would be most helpful.

We agree:

- The use of (essentially) the same monitoring methods and standards (e.g. SCALP criteria) to determine where wolves occur.
- Exchange data on wolf occurrence within 25 kilometres from the borders on a half yearly basis including date, location, type of observation and if obtained genetic information and/or samples.
- The exchanged data will not be made public without prior consent of the parties involved.

- In case there are indications for a newly establishing territory within 25 kilometres of the border, this information will be exchanged as soon as reasonably possible to e.g. determine if both sides of the border are within such a territory.
- Exchange genetic data and/or samples on the presence of individual wolves following the CE-Wolf agreement and Wolf Alpine Group.
- In case of a transboundary wolf territory the parties involved will consult each other to agree on the status of that territory for their national monitoring and to harmonize reporting after Article 17 of the Council Directive 92/43/EEC = EU Habitats Directive
- If a transboundary territory is confirmed, the parties involved will inform each other about communication made by the governments and if possible align the communication.
- If the establishment of a new transboundary territory is based on monitoring evidence from several states, the parties involved will make an effort to achieve agreement on communication measures.
- If possible parties involved will inform each other about radio collared wolves crossing borders.

Wolves showing problematic behaviour

We observe:

- Individual wolves may show behaviour that is not acceptable from the human point of view (e.g. aggression towards people, repeated attacks on well protected livestock).
- For the acceptance of the wolf as a species, governments can take legal measures to discourage problematic behaviour of such wolves or even allow lethal measures.
- In case a wolf with problematic behaviour occurs on different sides of the border, it is of importance that practical measures are harmonized on both sides.

We agree:

- As soon as reasonably possible the parties involved will exchange information on wolves showing problematic behaviour within 25 kilometres from the border.
- If such a wolf/ such wolves is/ are known or expected to occur on a transboundary scale, the parties involved will consult each other about measures to be taken towards that individual wolf when possible.
- The parties involved will strive to align their communication towards the public about these measures.

Regarding organisation of this cooperation we agree:

- Each party will name a focal point or a contact person.
- There will be annual meetings that will be hosted by a different partner every year.
- This MoU will be carefully revised and modified/ updated if needed at these meetings.

Date and place

Organisations and signatures

Informatiememo

Van [REDACTED]
Afgestemd met [REDACTED]
Aan IPO Werkgroep Natuurwetgeving
C.c. -<C.C.>
Datum 1 juni 2021
Onderwerp Schriftelijke mededelingen BIJ12

Kennisnemen van:

Wolf-dossier: start gemaakt met actualisering IPO wolvenplan

Het jaar 2021 is voor het 'dossier wolf' begonnen met het benoemen en uitvragen voor achtergrond documenten m.b.t. een fact finding study wolf, een analyse van het juridisch kader en de uitwerking van handelingsprotocollen, communicatieplan en de tegemoetkomingsregeling. Dit alles t.b.v. de actualisering van het Interprovinciaal wolvenplan. Dit alles wordt voorbereid in overleg met de IPO wolvenwerkgroep.

Daarnaast wordt nagegaan in hoeverre monitoringsdata meer en sneller openbaar gedeeld kunnen worden. Hierover is ook overleg met de LTO. Tegelijkertijd wordt gezien hoe de informatie op de website kan worden verbeterd. Het proces m.b.t. de aanbesteding Wolvenmeldpunt en de digitalisering hiervan is nog niet afgerond.

Het Landelijk Overleg Wolf (LOW) is in het eerste kwartaal twee maal bijeengekomen. In dit breed samengesteld maatschappelijk overleg heeft eveneens afstemming plaatsgevonden over de voorgenomen actualisering van het Interprovinciaal Wolvenplan. Tevens is stilgestaan bij de rol, taakopvatting en samenstelling van dit overleg.

Er is een tussenrapportage uitgebracht over de stand van zaken m.b.t. de wolf in Nederland. Hierin wordt een weergave gegeven van de monitoring, schadeafhandeling en de ontwikkelingen in de verschillende provincies waar wolven actief zijn geweest. In het eerste kwartaal zijn er 14 schademeldingen gedaan.

Vanuit BIJ12 is een bijdrage geleverd in de expertmeeting georganiseerd door PS Friesland. En er is een presentatie gegeven, over de stand van zaken m.b.t. de wolf in Nederland, voor de 'Transboundary Wolfmeeting Status 2020'. Hierin waren beleidsmakers bijeen uit Duitsland, België, Frankrijk en Luxemburg.

PER MAIL VERZONDEN

Adres : Bezuidenhoutseweg 105-113
2594 AC Den Haag
Telefoon : +31(0)70-3382700
E-mail : secretariaat@lto.nl
KvK : 40413400
Rekening : NL32 RABO 0357606760

Per e-mail: p.drenth@gelderland.nl

Interprovinciaal Overleg Commissie Landbouw
T.a.v. de heer P.C. Drenth, voorzitter BACVP
Herengracht 23
2511 EG DEN HAAG

Datum : 18 december 2020
Ons kenmerk : BH/AT/201218
Onderwerp : **Openbaarheid gegevens wolf BIJ12**
Informatie : [REDACTED]

Geachte heer Drenth,

In onze brief van 25 mei jl. drongen wij bij IPO aan op een eenduidig beleid om schade door zwervende wolven zoveel mogelijk te voorkomen en waar deze optreedt, te voorzien in een volledige schadeloosstelling. Wij schreven de brief omdat we constateren dat incidenten met zwervende wolven een enorme impact hebben, niet alleen vanwege de materiële schade, maar ook vanwege de emoties die de incidenten teweeg brengen bij veehouders en hun gezinnen. Eerder gaven wij dan ook aan de instelling van een landelijk overleg wolf van harte te steunen en daarin vertegenwoordigd te willen zijn. Dit heeft intussen zijn beslag gekregen.

Verzoek tot beschikbaarstelling data wolf

Op basis van recente incidenten in Noord-Brabant tekent zich een beeld af dat er bepaalde hoog-risicogebieden zijn waar zwervende wolven zich begeven en laag-risicogebieden, waar de kans op aanwezigheid van een zwervende wolf minder groot is. Nochtans is deze veronderstelling niet goed te onderbouwen. De daarvoor benodigde data zijn onder andere in het bezit van BIJ12. Over de openbaarmaking hiervan zijn afspraken gemaakt. In het IPO Wolvenplan 2.0 wordt daarvoor verwezen naar de websites van provincies en BIJ12 en naar de landelijke verslaggeving van de wolvenmonitoring. Om doelgericht maatregelen te kunnen nemen om schade te voorkomen, is deze vorm van bekend-making van data volstrekt ontoereikend en te laat. LTO Nederland verzoekt u daarom alle beschikbare data rondom met name verblijfplaatsen en verplaatsingen van wolven in Nederland aan ons beschikbaar te stellen zodra deze er zijn.

Noodzaak openbaarheid gegevens

Tot op heden lopen we achter de feiten aan en kunnen wij onze leden schapen-, melkvee-, vleesvee-, geiten- en paardenhouders onvoldoende op tijd waarschuwen om hun dieren goed te beschermen tegen wolven. Data over de verplaatsingen en verblijven van de wolven zijn daarvoor belangrijk. Daarmee kunnen we in beeld brengen wat de hoog- risicogebieden zijn en kunnen we gezamenlijk met alle partijen overleg voeren en afspraken maken over effectieve bescherming onder meer door een vorm van early warning system.

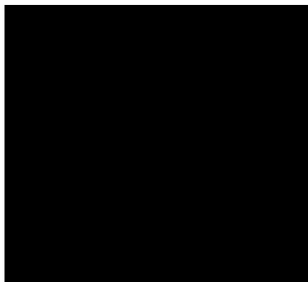
0000000164

Uiteraard zijn wij bereid ons verzoek toe te lichten en overleg te voeren over de uitwerking ervan.

Met vriendelijke groet,

Ben Haarman
Portefeuillehouder Natuur en Landschapsontwikkeling

Lid vakgroep Schapenhouderij

Voorstel reactie LTO brief/mail aan BAC VP d.d.18 december 2020

Samengevat vraagt deze brief om meer openbaarheid van wolven verspreidingsgegevens (afkomstig uit de monitoring/schademeldingen) en in relatie daarmee het instellen van een 'early warning system'. Concreet: gevraagd wordt om verblijfplaatsen en verplaatsingen van wolven.

Voorstel reactie: basis voor discussie in Wolven werkgroep en mogelijk basis voor reactie aan LTO.

Het voorstel is tevens om de LTO brief in het Landelijk Overleg Wolf te agenderen.

De provincies beseffen ten eerste dat er zowel economische als emotionele aspecten aanwezig zijn bij de schade die wolven aan gehouden dieren kunnen toebrengen. Het huidige beleid is er dan ook op gericht hier zo goed mogelijk mee om te gaan. De instelling van het Landelijk Overleg Wolf is daarvan een onderdeel.

In relatie tot de aanwezigheid van wolven in Nederland en daarmee de aanwezigheid van een wolf in een bepaalde regio menen wij dat hier inmiddels adequaat op gereageerd wordt.

In het opvallende geval van Heusden in mei 2020 was het nog een verassing. In het geval van Ooijpolder eind oktober 2020 en recentelijk eind 2020 in Noord-Brabant is hier vanuit BIJ12 en provincies snel op gehandeld door op te roepen om tot regionaal overleg met de (organisatorisch) betrokkenen te komen. Waarna lokale betrokkenen maatregelen kunnen treffen om de schade te voorkomen. (Dan nog is ieder risico niet uit te sluiten.) In die zin is sprake van een 'early warning system'.

M.a.w. de huidige werkwijze gaat uit van alertheid van de ambtelijk betrokkenen en die maken in onderling overleg een keuze of er een waarschuwing uit dient te gaan. Hier is nu op incidentele basis in voorzien. Wij kunnen ons voorstellen dat hier in het kader van de actualisatie van het Interprovinciale Wolvenplan meer concretere invulling aan wordt gegeven. Bijv. in het kader van de 'handelingsperspectieven' die nader worden uitgewerkt.

Op dit moment kunnen we (nog) geen 'bepaalde hoog risico gebieden' (term uit de brief) onderscheiden. Incidenten kunnen zich in principe overal voordoen, omdat het veelal zwervende wolven betreft. Doorgaans is dit vaker buiten dan binnen de grenzen van de vastgestelde wolvenleefgebieden. Bovendien kan een (zwervende) wolf zich snel en over vele tientallen kilometers verplaatsen. Een mogelijke verblijfplaats is dus lastig te lokaliseren (zonder dat hiervoor 'bewijzen' zijn).

Mede daarom is een vroegtijdige waarschuwing kan niet standaard en hoeft niet standaard te worden voorzien, omdat naar onze mening 'excessieve aanvallen' beperkt voorkomen. Het feit dat een wolf één of enkele schapen dood of verwond is nog geen reden om direct alarm te slaan. Mocht het zo zijn dat dit andere vormen lijkt aan te nemen, dan voorzien wij hierin zoals voornoemd. De bekende meldingen komen doorgaans de volgende dag op de website van BIJ12 openbaar.

Kortom: Het is aan niemand bekend, dan wel zeer beperkt én ook pas achteraf bekend, waar de (zwervende) wolven zich in Nederland bevinden. Dit blijkt pas zodra er bijvoorbeeld een schade melding wordt gedaan. Indien zich dit in dusdanige vorm voordoet, dat er reden is om meer dan gewoon deze informatie te delen, worden er nadere acties ondernomen zoals voornoemd.

Voorwoord

Deze notitie heb ik geschreven op persoonlijke titel vanuit mijn ervaringen als schapenhouder in Drenthe, als dossierhouder wolven van het Platform Kleinschalige Schapen- en Geitenhouders en als lid van de wolvencommissies in Gelderland en Drenthe. Het is bedoeld om de gedachten te ordenen en een eerste aanzet te geven tot de oprichting van een Nederlands kennisinstituut voor preventie van wolvenschade. De notitie is een levend document dat zich verder kan ontwikkelen op basis van de inbreng van een ieder die iets kan toevoegen.

Inleiding

In Nederland hebben de wolvencommissie Gelderland en BIJ12 een norm opgesteld voor preventieve maatregelen ter voorkoming van wolvenschade. (ref. 1, 2) Deze norm is gebaseerd op ervaringen in het buitenland, met name Duitsland en Zweden. (ref. 3,4)

In landen, waar al langer ervaring is met wolven, wordt in meer of mindere mate systematisch onderzoek gedaan naar de effectiviteit van de preventieve maatregelen. Zo is er in Zweden een 'Vildskadecenter' dat onderzoek doet naar en voorlichting geeft over preventie van diverse soorten wildschade.

(<http://www.viltskadecenter.se/>) Het 'EU Large Carnivore Platform' heeft een overzicht gemaakt van praktijkonderzoeken naar de co-existentie tussen mensen en grote carnivoren:

https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/case_studies.htm

De effectiviteit van preventieve maatregelen ter voorkoming van wolvenschade hangt niet alleen af van de maatregelen zelf maar ook van de plaatselijke omstandigheden zoals het wildaanbod, de structuur van het landschap en het soort veehouderij. In Nederland zien we overeenkomsten maar ook grote verschillen met omliggende landen zoals Duitsland. Ook binnen Nederland zijn er grote verschillen. In Drenthe zijn geen wilde zwijnen en edelherten, die op de Veluwe wel aanwezig zijn. In Drenthe is het landschap een afwisseling van natuur- en landbouwgebieden, terwijl op de Veluwe de natuurgebieden veel meer aaneengesloten zijn.

Tot nu toe hebben vrijwel alle aanvallen door wolven plaatsgevonden op niet- of onvoldoende beschermd vee. Dat is niet verwonderlijk want verreweg de meeste schapen, die het meest kwetsbaar zijn voor aanvallen door wolven, zijn onbeschermd. Inmiddels hebben enkele tientallen schapenhouders hun dieren beschermd, meestal door middel van het plaatsen van wolfwerende afrasteringen. De schadestatistieken in Niedersachsen bevatten echter ook aanvallen op vee waarbij wel werd voldaan aan de daar geldende minimum eisen aan de bescherming. (ref. 5)

Op dit moment is er in Nederland geen systematische monitoring van de effectiviteit van de preventieve maatregelen ter voorkoming van wolvenschade. BIJ12 bijvoorbeeld heeft geen protocol voor het opmeten van de afrastering bij het opnemen van een schadegeval. Hierdoor is het onmogelijk om beweringen dat bepaalde preventieve maatregelen niet effectief zouden zijn te weerleggen of te onderbouwen.

Het op grote schaal plaatsen van wolfwerende afrasteringen vereist een grote inspanning en brengt hoge kosten met zich mee. Iedere vorm van preventieve maatregelen kent zijn beperkingen. Wolf-proof bestaat niet, wolfwerend wel. Om dierhouders te motiveren om preventieve maatregelen te nemen is het noodzakelijk dat er een goed onderbouwd en betrouwbaar inzicht komt in de mate van doelmatigheid onder de Nederlandse omstandigheden.

Naast de gangbare preventieve maatregelen (elektrische afrasteringen, 's nachts opstallen en kuddebewakingshonden) zijn er ook allerlei alternatieve preventieve maatregelen. Deze zijn veelal nog in ontwikkeling of de effectiviteit is nog niet aangetoond. Hierbij valt te denken aan diverse soorten halsbanden en methoden die gebaseerd op afschrikking door akoestische signalen of geur- en smaakstoffen. Gezien de snelle ontwikkelingen in de sensortechniek en de robotica is het niet ondenkbaar dat op termijn een methode op basis van nieuwe technieken praktisch toepasbaar wordt.

Kennisinstituut

Er zou een kennisinstituut opgericht kunnen worden met de volgende taken:

- Bijhouden van de (buitenlandse) literatuur. Relevante resultaten ontsluiten voor de Nederlandse situatie.

- Het (laten) uitvoeren van systematisch onderzoek van alle schadegevallen in Nederland (gegevensverzameling en analyse)
- Het uitvoeren van onderzoeken op het gebied van schadepreventie.
- Fungeren als kennisplatform op het gebied van preventie van wolvenschade. Ontwikkeling van voorlichtingsmateriaal.

De terugkeer van de wolf in Nederland is omstrede. Net als bij andere beladen onderwerpen wordt de betrouwbaarheid van overheidsinformatie en wetenschappelijk onderzoek al snel in twijfel getrokken. Het kennisinstituut moet proberen voor iedereen, zowel voor- als tegenstanders van de terugkeer van de wolf, gezaghebbend zijn. Het is daarom belangrijk dat zij onafhankelijk, gedegen, transparant en integer opereert.

Om de verbinding met de praktijk te onderhouden zou er een begeleidingsgroep met een vertegenwoordiging vanuit de verschillende groepen belanghebbenden moeten komen.

Het ligt voor de hand om het kennisinstituut te koppelen aan een nauw verwante specialisatie van een HBO of WO instelling, bijvoorbeeld Wildlife Management. Er kan op kleine schaal begonnen worden door vanuit een HBO lectoraat onderzoekstages en afstudeeronderzoeken uit te voeren. Eventueel kan in een later stadium het werkveld verbreed worden naar andere soorten wildschade.

Voorbeelden van projecten

- Analyse van de schadegevallen in Nederland.
- Analyse van de wolventerritoria in Duitsland. Welke roedels geven veel schade en welke niet? Welke factoren spelen hierbij een rol? (herkomst roedel, structuur van het landschap en de bevolking, wildstand, types dierhouderij, beschermingsmaatregelen?)
- Monitoring en evaluatie van wolfwerende afsteringen m.b.v. wildcamera's en andere sensoren.
- Praktijkproef met alternatieve preventieve maatregelen. Bijvoorbeeld: anti-wolven halsband (in Nederland op de markt gebracht door Schapendokter) of e-shepherd (ref. 6)

Bronnen

1) BIJ12, Faunapreventiekit wolven

<https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/wolf/>

2) Gebiedscommissie Preventie Wolvenschade Gelderland, Gebiedsgericht preventieplan wolvenschade Veluwe

<https://www.gelderland.nl/De-Wolf/Wolvencommissie>

3) Bundesamt für Naturschutz. Empfehlungen zum Schutz von Weidetieren und Gehegewild vor dem Wolf. Bfn-Skripten 530, Bonn, 2019.

<https://www.bfn.de/fileadmin/BfN/service/Dokumente/skripten/Skript530.pdf>

4) Viltskadecenter, Preventing damage caused by wildlife, using different kinds of fencing, uitgegeven door het Zweedse wildschadecentrum, september 2003

http://www.viltskadecenter.se/pdfs/preventing_damage.pdf

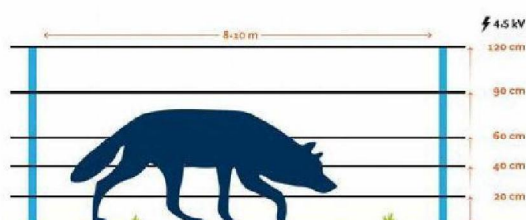
5) Niedersächsischen Landesbetrieb für Wasserwirtschaft, Küsten- und Naturschutz (NLWKN), Nutztierschäden

https://www.nlwkn.niedersachsen.de/wolfsburo/nutztierschaeden_karten_und_tabellen/nutztierschaeden-174005.html

6) Alternatieve preventieve maatregelen

anti-wolven halsband (<https://www.schapendokter.nl/anti-wolven-halsband.html>)

e-shepherd (<http://www.eshepherd.biz>)

Voorlopige onderzoeksopzet

Door [REDACTED]

De wolf in Nederland: Overwegingen van veehouders om wel of geen preventiemaatregelen te nemen tegen predatie op vee

Een aantal jaar geleden is de wolf teruggekeerd naar Nederland en inmiddels heeft de wolf zich ook officieel gevestigd. Hoewel veel mensen hier blij mee zijn, brengt de terugkeer van de wolf ook problemen met zich mee. Veehouders krijgen bijvoorbeeld steeds vaker te maken met predatie op hun vee door wolven. Dit betreft in de meeste gevallen schapen (BIJ12, n.d.). Predatie van wolven op schapen moet voorkomen worden om conflict tussen mens en wolf, maar ook juist tussen verschillende belanghebbenden te minimaliseren. Proactief handelen (voorkomen in plaats van genezen) is hierbij wenselijk.

Echter, blijft proactief handelen, door middel van preventiemaatregelen, in veel gebieden uit. Provincies als Drenthe, Gelderland, en Limburg hebben tegemoetkomingen beschikbaar gesteld voor veehouders die preventiemaatregelen wensen te nemen. Deze preventiemaatregelen worden echter nog te weinig genomen. In de provincie Gelderland bijvoorbeeld, waar €600.000 beschikbaar is gesteld als tegemoetkoming, is hier nog nauwelijks gebruik van gemaakt.

Dit onderzoek zal min of meer gaan over welke overwegingen veehouders maken omtrent het wel of niet nemen van preventiemaatregelen om hun vee te beschermen (en dus tegemoetkoming aanvragen). Ik vind het belangrijk om hierbij verder te kijken dan economische factoren, zoals financiële schade door verlies van vee, of kosten van het nemen van preventiemaatregelen. Belangrijke andere factoren kunnen bijvoorbeeld socio-cultureel (representatie van en ideeën over de wolf), politiek (provinciaal beleid en communicatie) en landschappelijk (bijvoorbeeld landschapstype) zijn (Dickman, 2010). Dit zal inzichten bieden in hoe het nemen van preventiemaatregelen door veehouders gemaximaliseerd kan worden.

Aangezien dit een Master thesis onderzoek is, lijkt het mij tevens interessant om te kijken naar of en hoe provinciaal beleid overeenkomt met het gedrag van mens en wolf, dit komt vanuit het concept *human-animal geography of more-than-human geography* (Pooley et al., 2017). Dus: komen de aangewezen risicogebieden overeen met waar het risico van predatie op schapen het hoogst is? En bevindt de vraag naar een tegemoetkoming voor preventiemaatregelen zich in de gebieden waar die tegemoetkoming ook beschikbaar is, of juist ergens anders (bijvoorbeeld in gebieden waar zwervende i.p.v. gevestigde wolven voorkomen)? Kortom, komt het gedrag van de wolf en van veehouders overeen met het opgestelde beleid en het hieruit verwachte gedrag? Dit kan onder andere bijdragen aan het beantwoorden van de vraag of dit conflict in de kern een conflict tussen mens en wolf is, of een conflict tussen mensen.

Tot slot, is dit onderzoek relevant, omdat het voorkomen en minimaliseren van predatie op schapen door wolven essentieel is om draagvlak en tolerantie voor de wolf en voor het wolvenbeleid te behouden en/of te vergroten. Dit zal uiteindelijk leiden tot een hogere mate van *coexistence* (duurzame wolven populatie, legitiem beleid, sociale acceptatie, en acceptabele risico's voor mens en wolf) en dus het vreedzaam samenleven met de wolf (Carter & Linnell, 2016; Frank, 2016). Ook zal het vertrouwen in (overheids-) instanties toenemen wanneer predatie op schapen door goed beleid voorkomen wordt. Tevens zal het voorkomen en minimaliseren van predatie op schapen zogenoemde onzichtbare schade, zoals psychologische, emotionele, en *opportunity costs*, voor veehouders beperken (Barua et al., 2013). Tot slot, zullen bij het voorkomen van predatie de financiële kosten voor zowel veehouders en overheidsinstanties geminimaliseerd worden op de lange termijn. Bovenstaande redenen maken dit onderzoek erg relevant voor veehouders, overheidsinstanties (zoals BIJ12) en de samenleving als geheel.

Literatuurlijst

- Barua, M., Bhagwat, S. A., & Jadhav, S. (2013). The hidden dimensions of human-wildlife conflict: Health impacts, opportunity and transaction costs. *Biological Conservation*, 157, 309–316. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2012.07.014>
- BIJ12 (n.d.) Wolf. Retrieved from <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/wolf/>
- Carter, N. H., & Linnell, J. D. C. (2016). Co-Adaptation Is Key to Coexisting with Large Carnivores. *Trends in Ecology and Evolution*, 31(8), 575–578. <https://doi.org/10.1016/j.tree.2016.05.006>
- Dickman, A. J. (2010). Complexities of conflict: The importance of considering social factors for effectively resolving human-wildlife conflict. *Animal Conservation*, 13(5), 458–466. <https://doi.org/10.1111/j.1469-1795.2010.00368.x>
- Frank, B. (2016). Human–Wildlife Conflicts and the Need to Include Tolerance and Coexistence: An Introductory Comment. *Society and Natural Resources*, 29(6), 738–743. <https://doi.org/10.1080/08941920.2015.1103388>
- Pooley, S., Barua, M., Beinart, W., Dickman, A., Holmes, G., Lorimer, J., Loveridge, A. J., Macdonald, D. W., Marvin, G., Redpath, S., Sillero-Zubiri, C., Zimmermann, A., & Milner-Gulland, E. J. (2017). An interdisciplinary review of current and future approaches to improving human–predator relations. *Conservation Biology*, 31(3), 513–523. <https://doi.org/10.1111/cobi.12859>

Agendapunt 5 Voorstel uitwerking handelingsprotocollen wolf

Aan: IPO Wolvenwerkgroep

Van: [REDACTED]

Datum: 12 maart 2021

Aanleiding:

Onderdeel van de actualisatie van het Interprovinciaal Wolvenplan betreft de uitwerking van handelingsprotocollen voor de wolf in Nederland (BAC VP 12 november en 17 december 2020). Hierbij is afgesproken dat het LOW bij de uitwerking van deze protocollen wordt betrokken (BAC VP 12 november 2020, agendapunt 3a, startnotitie Landelijk Overleg Wolf).

T.b.v. de uitwerking van de handelingsprotocollen wordt nu een Plan van Aanpak voorgelegd. Om de hierin voorgestelde aanpak te illustreren is tevens een start gemaakt met de uitwerking van een 'Handelingsprotocol: Aangereden dier – mogelijk wolf'.

Doel: ter bespreking, voorlopig vaststellen en agendering in LOW bespreken.

Bespreekpunten:

1. Concept 'Plan van Aanpak Handelingsprotocollen voor wolf in Nederland'
 - 1.1. Kan de werkgroep instemmen met het Plan van Aanpak? Zie **bijlage 5.1**
 - 1.2. Kan het Plan van Aanpak geagendeerd worden in het LOW?
2. Concept 'Handelingsprotocol Aangereden dier – mogelijk wolf'
 - 2.1. Heeft de werkgroep aandachtspunten bij de voorgestelde opzet van het handelingsprotocol Aangereden dier – mogelijk wolf? Zie **bijlage 5.2**
 - 2.2. Heroverwegen dan wel bevestigingen van 2 uitgangspunten in het huidige wolvenplan t.b.v. de verdere uitwerking van het handelingsprotocol. Zie **bijlage 5.3**

Communicatieplan wolf 2021

mei 2021
Versie 0.1

1 Inhoudsopgave

1	Inhoudsopgave	2
2	Inleiding	3
3	Verantwoordelijkheden BIJ12	4
3.1	Monitoring	4
3.2	Schade.....	4
3.3	Communicatie	4
3.4	Beleidsvoorbereiding	5
4	Doelgroepen.....	6
4.1	Partner organisaties	6
4.2	Stakeholders wolvern	6
4.3	Algemeen publiek	7
5	Typen communicatie en verantwoordelijkheden	8
5.1	Algemene publiekscommunicatie	8
5.2	Stakeholder communicatie.....	8
5.3	Crisiscommunicatie	8
5.4	Woordvoering.....	9
6	Communicatie uitgangspunten.....	10
6.1	Neutrale berichtgeving	10
6.2	Inzet op de-escalatie	10
6.3	Afgestemde boodschap	10
6.4	Regievoering bij BIJ12	10
6.5	Taal, terminologie, framing en beeldvorming	10
6.6	Netwerk met voor- en tegenstanders.....	11
7	Communicatiemiddelen	12
7.1	Bestaande communicatiemiddelen	12
7.2	Nieuwe communicatiemiddelen.....	12
7.3	Externe communicatiemiddelen	13
7.4	Bijeenkomsten en overleggen	13
7.5	Communicatienetwerk	13

2 Inleiding

De reden voor dit communicatieplan ligt in een aantal recente ontwikkelingen. Wolven komen in steeds meer provincies voor en het aantal wolven in Nederland neemt toe. De komst van de wolf roept sterke reacties op van zowel voor- als tegenstanders. De media reageren vaak fors op incidenten of mogelijke gevaren. Diverse organisaties die communiceren over de wolf, waaronder provincies en ngo's, vragen BIJ12 om meer regie, duidelijke woordvoeringslijnen en handelingsprotocollen. Zowel in het geval van reguliere communicatie als bij incidenten en calamiteiten. De beleidsverantwoordelijkheid ligt bij de provincies, maar de minister van LNV is eindverantwoordelijk. Daarom is hier afstemming nodig.

In 2020 is het Landelijk Overleg Wolven opgestart, een adviesorgaan waar diverse stakeholders (waaronder rijk, provincies en BIJ12) deel van uitmaken. Vanuit bestuurlijke kring (IPO) is BIJ12 verzocht om meer te doen aan publieksvoorlichting op dit dossier. Het Wolvenmeldpunt wordt vanaf april 2021 bij BIJ12 ondergebracht en daarmee krijgt BIJ12 op dit dossier een prominentere rol dan voorheen. Verder wordt onder regie van BIJ12/IPO het interprovinciaal Wolvenplan in 2021 geactualiseerd en zal de nieuwe versie naar verwachting begin 2022 gereed zijn. De komst van de goudjakhals, het kleine neefje van de wolf, zorgt daarbij voor nieuwe uitdagingen.

Kortom, we hebben te maken met een complex dossier met veel spelers, uiteenlopende meningen en belangen. BIJ12 werkt voor de provincies en ondersteunt deze hierin op diverse manieren, in samenwerking en afstemming met andere partijen, waaronder de Zoogdiervereniging, Wageningen University & Research en het CEwolf Consortium. Dit communicatieplan heeft als doel duidelijkheid scheppen over verantwoordelijkheden van BIJ12 en hoe communicatie daaraan een bijdrage levert.

3 Verantwoordelijkheden BIJ12

De verantwoordelijkheden van BIJ12 met betrekking tot de wolf kunnen we onderverdelen in vier categorieën. Voor elk van deze categorieën is communicatie ingericht en dat wordt in 2021 verder uitgewerkt.

3.1 Monitoring

BIJ12 is de organisatie die namens provincies de beleidsuitvoering van het wolven dossier verzorgt. Onderdeel daarvan is monitoring. De cijfers die uit monitoring voortkomen, worden opgenomen in tussenrapportages. Door middel van tussenrapportages geeft BIJ12 inzicht in de activiteit van de wolf in Nederland. Deze rapportage verschijnt elk kwartaal via de website van BIJ12 en wordt gedeeld via social media.

Wolvenmeldpunt

In 2021 wordt het wolvenmeldpunt bij BIJ12 ondergebracht, met helpdesk en daarbij publiekscommunicatie en regie op crisiscommunicatie. De volgende communicatieacties moeten daarvoor worden opgepakt:

- Website BIJ12 voorbereiden op Wolvenmeldpunt.
- Website wolvenmeldpunt - besluit of het wolvenmeldpunt onderdeel wordt van bij12.nl moet nog worden genomen.
- Communicatie naar opdrachtgevers en gebruikers over de transitie van het wolvenmeldpunt.
- Helpdesk (nu nog ZV): ondersteunen in de communicatie.
- Communicatie vooraf en na transitie.
- **Beslispunt:** bepalen of Wolvenmeldpunt de definitieve naam is.

3.2 Schade

Het voorkomen, beoordelen en afhandelen van schade is ondergebracht bij BIJ12. Communicatie hierover vindt plaats via de website van BIJ12. Op de website is informatie beschikbaar over preventiemaatregelen waarmee schade door wolven kan worden voorkomen of beperkt. Zo is er een 'Faunaschade Preventiekit Wolven' beschikbaar en de brochure 'Bescherming van vee tegen wolven'. Provincies zijn verantwoordelijk voor het vergoeden van kosten voor preventieve maatregelen. Als provincies hier meer aandacht aan geven in hun communicatie, dan wordt dat ondersteunt door BIJ12 door de berichten door te plaatsen op de kanalen van BIJ12.

Beslispunt: willen we onderzoeken waarom er weinig gebruik wordt gemaakt van financiële ondersteuning en hoe hier meer beweging in te krijgen is.

3.3 Communicatie

BIJ12 is verantwoordelijk voor communicatie over de wolf. Hierbij gaat het om algemene communicatie via de website van BIJ12, woordvoering over schadegevallen en cijfers en communicatie over actualiteiten, incidenten en calamiteiten (zie hoofdstuk 6). De komende maanden komen nieuwe/actuele gegevens boven tafel via het IPO-Wolvenoverleg. Deze stapsgewijs verwerken in de communicatie:

- Fact finding study: over leefgewoonten wolf, mogelijke corridors, omgang met mens, etc.
- Motivaction studie 2 over kennis, houding en gedrag t.a.v. de wolf uitgesplitst naar diverse groepen.

- Studie wettelijke kaders: Om voor alle provincies de juridische kaders helder te hebben waarbij duidelijk is welke beleidsvrijheid/speelruimte er mogelijk nog is op onderwerpen wordt deze studie uitgevoerd.
- Mogelijk herziening van regeling voor uitkeringen aan boeren, vanaf jan 2022. Hierover ruim van te voren besluiten en vervolgens communiceren.

3.4 Beleidsvoorbereiding

BIJ12 werkt voor de provincies en ondersteunt deze op diverse manieren. Waar nodig wordt de samenwerking gezocht met andere partijen. Ter voorbereiding op het beleid voert BIJ12 activiteiten uit. Denk daarbij aan de uitwerking van de scenario's handelingsprotocollen, het IPO Wolvenplan en de factfinding study.

Handelingsprotocollen

Als onderdeel van het nieuwe IPO Wolvenplan in januari 2021 beginnen we met het opstellen van handelingsprotocollen. Gebaseerd op het oude Wolvenplan, diverse stukken van provincies en LNV en input uit documenten van onze buurlanden.

IPO Wolvenplan

In 2021 start een fact finding study. Naar aanleiding van de informatie die daaruit voortkomt, moet het wolvenplan worden geactualiseerd. Mogelijk omkering: ipv een nieuw beleidsstuk met in de bijlagen protocollen een praktische manual met in de bijlagen de verwijzingen naar beleid en uitkomsten van studies. Opzet en uitwerking zal vanuit BIJ12 worden voorgelegd en besproken in het IPO-wolvenoverleg.

4 Doelgroepen

In de communicatie rondom de wolf zijn een groot aantal doelgroepen. We delen deze doelgroepen in de volgende groepen in: partner organisaties, stakeholders wolven en het algemeen publiek. Tussen deze groepen wordt ook samengewerkt met elkaar en de communicatie wordt afgestemd binnen het communicatienetwerk Wolven dat vanaf eind 2019 actief is.

4.1 Partner organisaties

- Ministerie van LNV
- Interprovinciaal Overleg (IPO)
- Provinciale en lokale bestuurders en overheden/WBE-bestuurders
- Zoogdierenvereniging
- WENR (Wageningen Universiteit)
- LTO Nederland
- Wageningen University & Research
- CEwolf consortium
- Vereniging Nederlandse Gemeenten
- Staatsbosbeheer
- Natuurbeheerders
- Veiligheidsregio's
- Dierenbescherming
- Dierenartsen/veterinairs
- Afhandelaars wildaanrijdingen
- Groene boa's
- Dierenambulances
- Bestuurlijke Adviescommissie Vitaal Platteland
- Federatie Particulier Grondbezit
- Stichting Beheer Platform Kleinschalige Schapen- en Geitenhouders
- Vereniging Gescheperde Schaapskudden
- De 12 Landschappen
- Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging

Communicatiedoelen

- Faciliteren van afstemming en creëren draagvlak t.a.v. beleidsuitvoering van de Wolf.
- Betrekken en betrokken worden bij ontwikkelingen, calamiteiten, afspraken.

4.2 Stakeholders wolven

- Terrein beherende organisaties
- Agrariërs/schapenhouders/dierhouders
- Belangenorganisaties van boeren, natuur- en dierbeschermers
- Natuurorganisaties
- Landbouworganisaties
- Jagersvereniging
- Dierenorganisatie
- Boeren
- Boswachters
- Activisten
- Ecologen
- Recreatieparken
- Natuurvloggers
- Landbouw lobbyisten

Communicatiedoelen

- Informeren over de rol van BIJ12 t.a.v. de wolf in Nederland.
- Verstrekken van algemene informatie tav de wolf (ecologie, regelgeving) en concrete informatie over de situatie in Nederland (monitoring, schade en preventie).
- In kaart brengen welke tegenstanders de wolf heeft en het gesprek met hen mogelijk maken.

4.3

Algemeen publiek

Onder 'algemeen publiek' kan in feite iedereen geschaard worden. Maar we richten ons in de communicatie op Nederlanders met een persoonlijke interesse in de wolf.

Communicatiedoelen

- Kennis vergroten over de wolf in brede zin
- Informatie verstrekken over wolven in relatie tot de mens.
- Betrekken bij de wolf in Nederland. Informeren over nieuwe wolven in Nederland, foto's delen van waarnemingen of als er welpen zijn geboren, etc. Doel daarvan is sympathie en begrip creëren voor de wolf in Nederland. Social media leent zich hier goed voor, maar ook de website van BIJ12.

5 Typen communicatie en verantwoordelijkheden

We maken onderscheid in de volgende typen communicatie: algemene publiekscommunicatie/voorlichting, stakeholder communicatie, crisiscommunicatie en woordvoering.

5.1 Algemene publiekscommunicatie

Het doel is zo goed en duidelijk en objectief mogelijk te communiceren over het onderwerp wolf in de brede zin van het woord, met aandacht voor biologische, ecologische, juridische en sociale aspecten. Goede afbakening hierin met de Zoogdiervereniging: a. duidelijkheid over de afzender / b. in tijd: communicatie n.a.v. monitoring eerst door BIJ12, dan door andere partijen. Dit type communicatie heeft een algemeen karakter, is regulier, kan worden voorbereid, met medewerking van deskundigen uit het wolvennetwerk en komt onder meer uit de informatiebehoefte vanuit het brede publiek dat binnenkomt bij BIJ12. Ruim een derde van de Nederlanders wil meer informatie over wolven, en dan met name over hoe wolven reageren op mensen en wat je moet doen als je een wolf tegenkomt. Er is relatief veel interesse naar de (toekomstige) gevolgen van het samenleven met de wolf (Motivaction rapport LNV).

BIJ12 is verantwoordelijk voor de communicatie via haar kanalen van BIJ12. Afzonderlijke provincies en samenwerkingsorganisaties zijn verantwoordelijk voor hun eigen communicatie. Al dan niet in onderlinge afstemming.

5.2 Stakeholder communicatie

In het geval van de wol is er sprake van zeer uiteenlopende belangen onder de stakeholders. We hebben te maken met voor- en tegenstanders, bijvoorbeeld zowel natuurliefhebbers als boeren die schade ondervinden. Omdat er veel stakeholders zijn, met grote complexiteit en diversiteit, met onderlinge afhankelijkheden, en met eigen kanalen (en dan ook nog eens de social media), moet communicatie inspelen op het 'managen' van deze multi-stakeholders. Met daarbij veel aandacht voor de belangentegenstellingen en 'weerstand'.

5.3 Crisiscommunicatie

Als er sprake is van incidenten, onrust door toedoen van een wolf, bijvoorbeeld in het geval van extreme gevallen van (fauna) schade, zoals in Noord-Brabant in mei 2020, is er sprake van crisiscommunicatie. In dat geval gaat communicatie in de versnelling, moet een aantal partijen direct aan het werk al dan niet aan de hand van escalatieniveaus. Dit type communicatie is *ad hoc* en kan ten dele worden voorbereid. Wat er gecommuniceerd wordt, hangt af van de mate van ernst en de grilligheid van de situatie. De pers en media zitten er daarbij bovenop en social media houden nog dagen discussies gaande.

In het geval van crisiscommunicatie moet snel, tijdig en adequaat gehandeld worden. Er moet afstemming plaats vinden binnen het communicatienetwerk en met de partijen die op dat moment ook nodig zijn (afhankelijk van de situatie en de benodigde deskundigheid). Afstemming gaat over inhoud, timing van de communicatie en afzenderschap. Communicatie vindt daarna plaats via de afzonderlijke kanalen van de provincies en BIJ12.

Bovenstaande betekent dat elke aangesloten partij uit het communicatienetwerk Wolven, eigen accenten kan leggen in de communicatie en dit ook zo kan uitdragen. Zo zijn alle betrokken partijen verantwoordelijk voor juiste, feitelijke informatie

richting hun eigen achterban én richting het communicatienetwerk Wolven (wanneer er actie nodig is).

5.4 Woordvoering

De rol van BIJ12 met betrekking tot woordvoering over de wolf is met name gericht op beantwoording van vragen over cijfers uit de rapportages. Daarnaast worden er bij ontwikkelingen rondom de wolf persberichten gedeeld via de website en berichten geplaatst op social media. Dit vindt plaats in afstemming met partner organisaties.

Iedere organisatie heeft een eigen verantwoordelijkheid met betrekking tot woordvoering. Daarbij hanteren we de volgende verdeling:

- Provincies voeren het woord over provincie-specifieke, bestuurlijke/politieke kanten rondom het thema wolf.
- BIJ12 voert het woord over het faunaschadeafhandelingsproces, preventieve middelen en monitoring.
- Partner organisaties en stakeholders voeren hun eigen woordvoering vanuit missie eigen organisatie.

Er vindt wel onderlinge afstemming plaats over de boodschap en de timing. Waar mogelijk worden verwijzingen gemaakt. Daarbij is het volgende van belang:

- Verwijzen naar de feitelijke informatie, vragen en rapportages over wolven op de BIJ12 website
- Afbakening woordvoering (ZV doet nu nog veel perscommunicatie) -> Steeds helder communiceren: a. wettelijke kaders: BIJ12 / b. beleid is provinciaal / c. meldingen/monitoring/schade: BIJ12 / d. activiteiten WiN en belangen: ZV

6 Communicatie uitgangspunten

BIJ12 werkt als uitvoeringsorganisatie voor de twaalf provincies. We ondersteunen provincies bij de uitvoering van hun gemeenschappelijke taken, met name op het gebied van vitaal platteland. Daarin hanteren wij de volgende uitgangspunten voor de communicatie

6.1 Neutrale berichtgeving

BIJ12 communiceert neutraal en objectief. Naast het publiceren van eigen berichten, kunnen ook berichten van andere partijen worden gedeeld via de kanalen van BIJ12. Ook wanneer externe berichten worden gedeeld, dienen deze neutraal en objectief te zijn. In de communicatie maken we altijd duidelijk wat de bijdrage van BIJ12 is en wie hoofdverantwoordelijk is.

6.2 Inzet op de-escalatie

Duidelijkheid verschaffen, onrust voorkomen, inspelen op gevoel en opinie, het corrigeren van onjuiste informatie. De website van BIJ12 biedt hiervoor de basis. Bij vragen, reacties (bijv per mail of social media) systematisch verwijzen naar feitelijke informatie op de website van BIJ12. Daarbij blijven we uit de discussies. Eventueel externe berichten doorplaatsen, waarbij de afzender duidelijk in beeld blijft.

6.3 Afgestemde boodschap

Gezien de polarisatie van standpunten zijn een aantal zaken van belang.

1. Inhoud en timing van berichten afstemmen met betrokken organisaties. Met de mogelijkheid voor elke betrokken organisatie om de 'basis' boodschap aan te vullen met informatie specifiek voor hun eigen achterban.
2. Verschillende afzenders inzetten zodat verschillende stakeholders berichten ontvangen van afzenders die zij herkennen en als betrouwbaar ervaren.

6.4 Regievoering bij BIJ12

Algemene informatie en communicatie over protocollen wordt centraal vanuit BIJ12 ontwikkeld. Deze informatie moet goed vindbaar zijn op de website van BIJ12 en deze informatie wordt gedeeld met organisaties waarmee wordt samengewerkt.

6.5 Taal, terminologie, framing en beeldvorming

1. Uniforme terminologie in documenten en op de website. Bijv: op de website spreken we over tegemoetkoming, maar elders soms ook subsidie, vergoeding)
2. Aangeven waarom de wolf er is (juridische kaders, rol en beleidsvrijheid van provincies). Dilemma's schetsen.
3. Niet teveel negatief taalgebruik zoals schade, escalatie, conflict, maar liever co-existentie, samenleven, etc.). In berichtgeving de balans zoeken.
4. In perspectief plaatsen: hoeveel schade richt een wolf aan in vergelijking met bijvoorbeeld vossen, honden, ganzen en zwijnen.
5. Transparantie: onderscheid tussen directe en indirecte schade / onderscheid tussen soort (wolf, wolfhond, diverse generaties) / onderscheid tussen doden van jong kalf vs. groot volwassen dier (schotse hooglander).
6. Neutraliteit mbt doelgroepen: agrariërs serieus nemen vwb zorgen en schade, wolvenliefhebbers serieus nemen. (gaat met name over de communicatie over het dieet en de tafelmanieren van wolven).
7. Wel of niet wolven namen geven. In NL niet gebruikelijk, in andere landen soms wel. Wat te doen met grensoverschrijdende wolven?
8. Maak afweging wie de juiste boodschapper is. Soms kunnen anderen met meer invloed, macht en vertrouwen beter als zender optreden.

9. Interactie staat centraal bij het nieuwe overheidscommuniceren (zie ook Factor C); luisteren en het gesprek aangaan.
10. Zorg voor visuele ondersteuning (foto, film, infographics, banners, etc.) en storytelling (verhaal, emotie, beleving), zeker van belang op social media.

6.6 Netwerk met voor- en tegenstanders

Meebewegen met ontwikkelingen, kennis delen, boodschappen afstemmen. Met zowel partijen die voor als tegen de wolf in Nederland zijn, maar ook bestuurders en partijen die schade ondervinden. Aandacht voor de context. Het is belangrijk om in kaart te brengen welke tegenstanders de wolf heeft en contacten met hen aan te halen (o.a. NowolvesBenelux, Stichting Wolvenhek Fryslân, Stichting Wolf-Fencing, div. wolvenwerkgroepen)

7 Communicatiemiddelen

7.1 Bestaande communicatiemiddelen

De volgende communicatie middelen zet BIJ12 al in en deze worden ook in 2021 ingezet voor de communicatie over de wolf in Nederland.

1. **Tussenrapportages wolf.** De laatste tussenrapportage is bezocht door bijna 2.000 unieke personen met 2.775 sessies en 10.000 paginaweergaven. Gemiddeld bezocht een bezoeker 4 pagina's en bleef 3 minuut 15 in het magazine. Grafisch, tekstueel, maar ook het hele proces daarnaartoe: overleggen over de juiste inhoud, afstemming tussen TBO's en provincies en woordvoering pers. 4x per jaar.
2. **Jaarverslag wolf.** 1x per jaar
3. **Berichten in media** worden gemonitord mbv Coosto en gedeeld met collega's. Doorlopend.
4. **Woordvoering** over schade namens BIJ12. Deelname aan overleggen met provinciewoordvoerders.
5. **Website** BIJ12. De webpagina /www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/wolf had het afgelopen jaar gemiddeld 2.500 unieke paginaweergaven per maand, met pieken naar 3.500 tot 4.900 unieke paginaweergaven per maand. Informatie over de wolf wordt in Q2 en Q3 van 2021 geactualiseerd. De indeling wordt als volgt: Wolvenmeldpunt, Ecologische duiding, Wolf en mens, Schade en preventie, Monitoring / verspreiding wolf, Beleid en Bescherming / regelgeving
6. **Social Media** - Op LinkedIn heeft BIJ12 4.000 volgers. Het twitteraccount van BIJ12 heeft 1.555 volgers.
7. **Faunaschadepreventiekit Wolf.** Beschikbaar op bij12.nl
8. **Nieuwsbrieven.** Digitale nieuwsbrieven bieden de mogelijkheid om een selectieve doelgroep te bereiken. Op dit moment wordt er nog geen externe nieuwsbrief verstuurd over de wolf, maar de mogelijkheid is er wel.
9. **Wolvenmeldpunt.** Dit wordt in 2021 bij BIJ12 ondergebracht.
 - Inrichting. Middelen hierbij: Woordvoering door BIJ12 opzetten. Wie, wanneer bereikbaar, via welke kanalen (telefoon, e-mail, twitter?, formulier op website?), hoe snel kan met antwoord verwachten, 24/7?, etc. Afstemmen met stakeholders, opzetten protocollen. Helderheid over bemensing, taken en afbakening.
 - Transitie. Middelen hierbij: persbericht, nieuwsbrief waarop men zich kan abonneren, social media. Regelmatige updates vanaf januari 2021.
 - Doorlopend, vanaf begin april 2021. Middelen hierbij: actualisering van Q&A's, info-sheets, protocollen, afstemming met stakeholders.

7.2 Nieuwe communicatiemiddelen

10. **Handelingsprotocollen** (calamiteiten/crisis en alg. voorlichting):

We stellen voor uiteenlopende situaties een openbaar protocol op waarin staat hoe we met die specifieke situatie omgaan: wat moet er gebeuren, wie moet worden betrokken en wie staat (in grote lijnen) aan de lat. Voor gebruik door BIJ12 en partnerorganisaties. BIJ12 heeft de regievoering in de communicatie, opstellen en managen van de woordvoeringslijnen. Opstellen van een handleiding, met stroomschema (gebeurtenissen, escalatieladder, namen en rugnummers, elkaar vervangen).

Actie: afstemmen met de provincies, helpdesk, intern BIJ12 en met externe woordvoerders. NB: dat betekent niet dat BIJ12 dit allemaal opstelt, maar wel dat we hiervoor de aanzet doen: een format maken, deels ingevuld (met verwijzingen naar BIJ12, de ZV, WENR, etc.) en deels door iedere provincie zelf

aan te vullen. Iedere provincie is eigenaar van haar eigen protocol. Dit leggen we voor aan het IPO Wolvenoverleg.

11. **Infosheets.** Ontwikkelen van 'factsheets' voor de communicatie naar het algemene publiek. Inhoud op basis van de uitkomsten van de Fact finding study, de kennis van WiN, ZV, TBO's etc., volgens de opgestelde communicatierichtlijnen. Voorbeelden van onderwerpen waarvoor we infosheets kunnen ontwikkelen. De wolf (algemene informatie over de wolf), Leefomgeving van de wolf en interactie met de mens (habitat, populatie-ontwikkeling, omgang, effecten op het ecosysteem), Wetten, regels, kaders, afspraken (habitatrichtlijn, wetten en regels), Monitoring, onderzoek, beheer (invloed op het faunabeheer, schadepreventie, tegemoetkomingen bij schade) **Beslispunt:** vaststellen of de wens tot het ontwikkelen van infosheets nog aanwezig is, na het opnieuw inrichten van de website.
12. **Factheet wolf.** Factsheet ontwikkelen met daarop infographic die informatie geeft over monitoring en schade.

7.3 Externe communicatiemiddelen

Voor algemene publieksvoorlichting kan worden aangehaakt op informatiekanalen die al beschikbaar zijn van stakeholders/intermediairs. Door gebruik te maken van externe media kan een breder publiek worden bereikt. Bijvoorbeeld de website van Wolven in Nederland, TBO's als Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer en de Zoogdiervereniging. Deze middelen moeten in beeld worden gebracht.

7.4 Bijeenkomsten en overleggen

- Landelijk Overleg Wolf (LOW): O.l.v. [REDACTED] is het LOW van start gegaan op 25 november 2020. Het is een gestructureerd, informeel overleg, waarin zowel nationale als internationale kwesties aan bod komen. Het LOW is ingesteld door de Bestuurlijke adviescommissie Vitaal Platteland van het Interprovinciaal Overleg en wordt ondersteund door IPO/BIJ12 en het ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit. [REDACTED] vervult vanuit BIJ12 de [REDACTED] rol en is eerste aanspreekpunt. Samenstelling: Ministerie van LNV, IPO, BIJ12, Dierenbescherming, Federatie Particulier Grondbezit, Stichting Beheer Platform Kleinschalige Schapen- en Geitenhouders, Vereniging Nederlandse Gemeenten, LTO Nederland, WENR, Vereniging Gescheperde Schaapskudden, De 12 Landschappen, Natuurmonumenten, Zoogdiervereniging, Wolf Fencing, Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging
- IPO Wolvenwerkgroep
- Communicatieoverleg BIJ12 intern
- Communicatieoverleg TBO's
- Interne afstemming BIJ12
- WiN 2x/jaar informeel overleg - WiN streeft naar draagvlak voor Wolven in Nederland.
- Kwartaaloverleg
- Transboundary Wolf meeting – internationaal wolvenoverleg

7.5 Communicatienetwerk

In het tweede kwartaal van 2021 wordt in samenwerking tussen BIJ12 en het IPO het communicatienetwerk van de provincies nieuw leven in geblazen. Hieraan kunnen zowel communicatieadviseurs als woordvoerders deelnemen. Aan de hand van dit netwerk kan een overlegstructuur worden ingericht van woordvoerders en communicatieadviseurs die de Wolf in hun portefeuille hebben. Vervolgens kunnen afspraken worden gemaakt over protocollen, woordvoering, afstemming over o.a. ontwikkelingen en activiteiten.

Plan van Aanpak Handelingsprotocollen voor de wolf in Nederland

Concept Plan van aanpak versie 110321 opgesteld door : [REDACTED]

Plan van Aanpak Handelingsprotocollen voor de wolf in Nederland

1. De aanleiding

De wolf is een beschermde diersoort in Nederland en valt onder internationale en nationale wetgeving. De 12 provincies worden geacht om, op basis van het Interprovinciale Wolvenplan, ieder zelf op een goede manier met de wolf om te gaan. De komst van de wolf roept zowel enthousiasme als onrust op. Het is niet altijd te voorspellen hoe zo'n dier zich gaat gedragen. Bovendien zijn er verschillen tussen een jonge, zwervende, solitaire wolf en gevestigde wolven die in een roedel leven.

Veel partijen in Nederland bemoeien zich met de wolf, variërend van terreinbeherende organisaties, wetenschappers en ecologen, belangenorganisaties van boeren en schaphouders tot aan hulpdiensten en toeristische organisaties.

Provincies moeten weten, wat hun rol precies is, in welke gevallen ze zelf actie moeten ondernemen of moeten schakelen met onder andere hulpdiensten, hoe ze de juiste afwegingen moeten maken en wanneer ze bedrijven en burgers moeten informeren.

Dit geldt in het algemeen, als een wolf in een provincie is gesignaleerd of zich gevestigd heeft en in versterkte mate in geval van incidenten en calamiteiten. Dan moet er snel en adequaat worden gereageerd.

Duidelijke handelingsprotocollen

Daartoe is het belangrijk, dat provinciale bestuurders en ambtenaren goed op de hoogte zijn van de gedragingen van wolven en van de regels en wetgeving. Nu is er het IPO Wolvenplan, waarin al veel nuttige informatie staat waarmee provincies aan de slag kunnen. Dit plan wordt in 2021 geactualiseerd. Het plan biedt weliswaar een aantal protocollen (zie bijlage 1 Interprovinciaal wolvenplan), maar deze dekken niet alle situaties die zich met wolven kunnen voordoen en zijn niet praktisch genoeg om bij incidenten heel snel in actie te kunnen komen. Niet alleen provincies hebben behoefte aan concrete handvatten. Ook andere organisaties zoals de TBO's, gemeenten, belangengroepen van veehouders en Wolven in Nederland willen meer duidelijkheid en denken na over en studeren op eigen protocollen.

Er komen steeds meer wolven in Nederland en daardoor kunnen zich ook vaker incidenten voordoen of situaties ontstaan die niet helemaal duidelijk zijn maar die wel vanwege onrust bij boeren en burgers om snelle interpretatie en actie vragen. Het is daarbij onwenselijk indien provincies in gelijke gevallen verschillend gaan optreden, zeker ook gezien de polarisatie van voor- en tegenstanders van de wolf en de ophef die bij incidenten in de media en de social media ontstaat.

In het IPO Wolvenoverleg werken de 12 provincies onder leiding van BIJ12 al samen aan de nieuwe versie van het IPO Wolvenplan en het lijkt daarom logisch om vanuit dit overleg te gaan werken aan een serie handelingsprotocollen die als bijlage kunnen worden opgenomen

en dus ook via de ambtelijke lijn van het IPO worden vastgesteld en daarmee een officiële status krijgen.

2. De doelstelling

Het doel is om te komen tot een serie handelingsprotocollen die voor provinciale bestuurders en ambtenaren handvatten bieden hoe te handelen in geval feitelijke situaties bij incidenten met wolven. Deze moeten juridisch en ecologisch juist zijn en tegelijkertijd concreet, beknopt en praktisch om meteen handelend te kunnen optreden. Ook de communicatieve aspecten worden daar bij in beeld gebracht.

Er zullen handelingsprotocollen voor verschillende (nog nader te bepalen) situaties worden opgesteld. Iedere provincie kan de protocollen zelf verder invullen met regionale gegevens, zoals contactpersonen van provincie, veiligheidsregio's, belangenorganisaties etc. Het gaat hierbij om openbare informatie waarmee professionals aan de slag kunnen gaan.

Onder handelingsprotocollen verstaan we hoe op te treden bij een duidelijk afgebakend incidentele gebeurtenis annex feitelijke situatie.

Onder handelingsprotocollen verstaan we overzichten waarin aangegeven is hoe te handelen bij incidentele gebeurtenissen. Een voorbeeld van het eerste is een duidelijk afgebakend incident als de vondst van een aangereden gewonde wolf. In andere gevallen biedt een protocol een handelingsperspectief om vanuit een probleemsituatie hiermee om te gaan.

De protocollen worden eenmalig vastgesteld door het IPO en opgenomen als bijlage bij het vernieuwde IPO Wolvenplan. Ze zijn echter niet statisch, maar kunnen op basis van nieuwe kennis, ervaringen en feiten geactualiseerd worden.

De protocollen worden gebundeld en zijn (anoniem) openbaar beschikbaar op de website van BIJ12.

3. De opdracht en werkwijze

Enkele zaken die ik hieronder bespreek kunnen parallel aan elkaar worden uitgevoerd.

- a) Het projectteam inventariseert welke **feitelijke situaties** zich kunnen voordoen. Dit o.a. kan op basis van het bestaande IPO Wolvenplan (lopende tekst en bijlagen), informatie uit buurlanden bestuderen plus enkele provinciale protocollen (Overijssel).
- b) Informeel dit bespreken in het LOW en met WiN. Dat is goed voor het draagvlak.
- c) Het projectteam checkt de uitkomsten bij het IPO Wolvenoverleg en stelt zo nodig bij. Vaststellen wat we wel en niet gaan doen.
- d) Het projectteam stelt een lijst van algemene **criteria** op waaraan een handelingsprotocol moet voldoen. Hierbij een voorzet:
 - praktische zaken als lengte, leesbaarheid, duidelijke verwijzingen naar mensen en organisaties binnen en buiten de provincie, etc.
 - versienummer, datum, vindbaarheid van de meest actuele versie
 - aangeven van juridische kaders, plus aangeven van onzekerheden
 - eigenaarschap, afspraken voor updates

- beslisboom: wie beslist waarover, op welk moment, binnen welke termijn, wie is wanneer het bevoegde gezag? welke informatie is nodig, wie verschaft deze? wordt er in overleg met stakeholders besloten, zo ja met wie?
 - wat te doen bij onvolledige informatie of bij afwezigheid van stakeholders of specialisten?
 - afbakening: rol van provincie, veiligheidsregio, politie, etc.
 - communicatie: welke informatie mag of moet gedeeld worden, met wie, tot op welk detailniveau in tijd en ruimte? Actief of passief, welke kanalen, gericht aan wie?
 - opsomming van passende acties, middelen, beschikbaarheid en contacten (bijv. zenderen, opvanglocatie, afschieten, hulp door bijv. dierenartsen, deskundigen voor de beoordeling van de situatie, preventiemiddelen, etc.)
 - verwijzing opnemen voor het geval het toch geen wolf betreft, maar een ander dier dat schade aanricht of onrust veroorzaakt: hond, vos, goudjakhals,
 - welke ondersteuning is beschikbaar voor de div. stakeholders, via welke kanalen aan te vragen?
 - info over monitoring, schadeafhandeling, dna-afname
- e) Maak het praktisch: **uitwerking van 2 cases**. Aangereden wolf, wolf overleden en aangereden wolf, wolf leeft nog.
- f) Afstemming met koepels van benodigde externe partijen, zoals: Stichting Wildaanrijdingen, Dierenambulance, Veiligheidsregio en WBE's.
- g) Dit leidt tot 2 concept-protocollen. Bespreken in het IPO Wolvenoverleg. Is het praktisch genoeg, zijn de stappen en procedures helder, is het juridisch juist, zijn de juiste partijen in beeld, zijn alternatieven beschreven (bijvoorbeeld: wat als een bepaalde partij onbereikbaar is?), is duidelijk wie wanneer waarover en met wie communiceert? (bijvoorbeeld om TBO's, toeristische organisaties, burgers of boeren te waarschuwen)
- h) **Bijstellen van deze 2 protocollen en uitwerking van de overige**. Ook dit weer via informele afstemming met o.a. het LOW en WiN.
- i) **Logische indeling** van protocollen maken.
- j) Blijven checken met veiligheidsregio's, dierenambulance en andere relevante partijen.
- k) Het geheel een laatste keer bespreken in het IPO Wolvenoverleg en dan de ambtelijke lijn van het IPO insturen.
- l) Uitkomsten van het juridische onderzoek en de fact finding study betrekken bij het opstellen van de protocollen.
- m) Na vaststelling de **protocollen beschikbaar maken**:
- De bundeling via de website van BIJ12.
 - Per provincie een bestuurlijk en ambtelijk contact. Zij zorgen voor de vertaling naar hun eigen provincie. Zij zorgen voor het informeren van de juiste stakeholders intern en extern. Bijv. via de provinciale wolvencommissie.
- n) Het projectteam maakt een **oplegger voor de provincies**: hoe dit protocol in de eigen organisatie onder de aandacht te houden, wat te doen als er wijzigingen zijn (versienummers, partijen informeren), suggesties om op de juiste manier provinciale partners te betrekken en het protocol met hen te delen, tips om te zorgen dat hun medewerkers dit ook tussen de oren krijgen, praktische zaken als het delen van het protocol op de eigen website.

Het resultaat

Een serie losbladige, printbare en digitaal te ontsluiten protocollen, gemakkelijk te actualiseren, die het framework bieden voor provincies om verder in te vullen.

Hierbij een oplegger voor provincies met tips over versienummers, implementatie, updates, communicatie, etc.

4. Personele inzet

Wie voert wat uit, wie coördineert, wie bewaakt de voortgang, wie rapporteert aan [REDACTED] (intern BIJ12), wie zorgt voor agendering in het IPO
Wolvenoverleg en voor de routing binnen het IPO?

De afspraken over verantwoordelijkheden en inzet (beschikbare uren) per persoon.

- communicatieadviseur BIJ12: trekker en schrijver: [REDACTED]
- inzet provincie Drenthe: [REDACTED]
- inzet provincie Brabant: [REDACTED]
- inzet BIJ12: [REDACTED]

Hebben we hiermee voldoende capaciteit?

5. Budget

Indien er kosten zijn van bijvoorbeeld personele inzet of materiaal, dan deze hier benoemen.
P.M.

6. Planning, fasering, mijlpalen

Deel- en eindproducten, terugkoppelingen. Koppelen aan vergadercycli van IPO
wolvenwerkgroep en LOW.

P.M. Nader in te vullen.

7. Risico's en maatregelen

Risico: Andere partijen komen zelf met protocollen.

Maatregel: Partijen blijven betrekken, bevragen, informeren.

8. Evaluatie

p.m.

BIJLAGE 1:

Voorbeelduitwerking [REDACTED]

BIJLAGE 2 : Lijst van mogelijke feitelijke situaties

PM. nader invullen

Concept Handelingsprotocol – Melding van een aangereden wolf

Versie 12-3-2021, [REDACTED]

1. Doel

1.1. Primaire doelen:

1.1.1. borging openbare orde en veiligheid (incl verkeerveiligheid/vrije doorgang wegen)

1.1.2. bescherming wolf

1.2. Secundaire doelen:

1.2.1. filteren van meldingen op waarschijnlijkheid wolf

1.2.2. DNA en ander bewijs veiligstellen

2. Communicatie

2.1. Vooraf:

2.1.1. BIJ12: Informeert alle betrokken instanties over handelingsprotocol, plaatst Handelingsprotocol + korte brochure op website

2.1.2. Provincies en WiN: Verwijzen op website naar website BIJ12

2.2. N.a.v. incident:

2.2.1. Provincie brengt z.s.m. persbericht uit (volgens communicatieplan)

3. Betrokkenen + rollen [PM: nog niet compleet]:

1	Politie	eerste ontvanger van de melding, regie over afhandeling van de aanrijding
2	Dierenambulance	eerste ontvanger van de melding, vervoer gewonde wolf
3	Dierenarts	Beoordeling of behandeling gewonde wolf mogelijk is
4	WENR	Verzamelen DNA en ander bewijs ter plaatse, DNA-onderzoek
5	DWHC	Sectie + veterinaire onderzoek wolf
6	Gemeente	eerste ontvanger van de melding, assisteren bij afhandeling aanrijding
7	Terreinbeheerder	eerste ontvanger van de melding, assisteren bij afhandeling aanrijding
8	Wolvenmeldpunt	eerste ontvanger van de melding, snelle screening op waarschijnlijkheid wolf, advisering politie en/of provincie over afhandeling aanrijding, melding na validatie opnemen in NDFF
9	Provincie	eerste ontvanger van de melding, communicatie via persbericht, verlenen vereiste toestemmingen, zie onder 4.
10	Ministerie LNV	Verlenen vereiste toestemmingen, zie onder 4

4. Vereiste vergunningen en/of ontheffingen

[PM: relatie met juridische analyse]

5. Openstaande discussiepunten

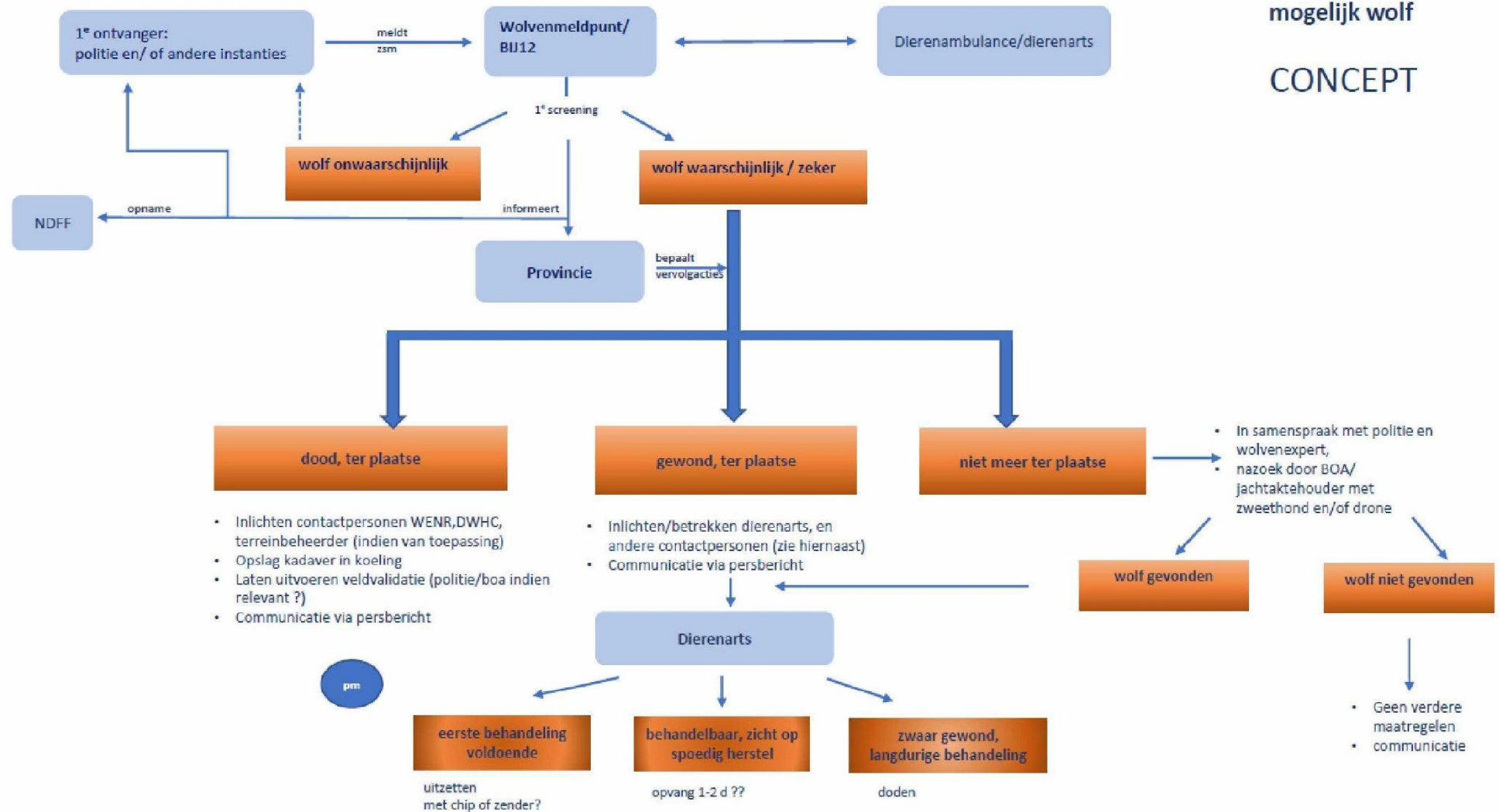
- Rol dierenarts bij door aanrijding gewonde wolf

- Opvang gewonde wolf.

➔ Zie notitie 'Discussiepunten t.b.v. IPO Wolvenwerkgroep i.v.m. Handelingsprotocol Melding aangereden wolf' d.d. 10-3-2021.

Melding aangereden dier
mogelijk wolf

CONCEPT

Uitwerking Handelingsprotocol Melding aangereden dier – mogelijk wolf

1. Ontvangst melding aangereden dier – mogelijk wolf

1.1. Een waarnemer van de aanrijding meldt rechtstreeks aan een instantie:

- Meest waarschijnlijke eerste ontvanger van de melding: Politie
- Mogelijke andere ontvanger(s) van de melding:
Dierenambulance, Gemeente, Terreinbeheerder, Provincie, BIJ12, Wolven in Nederland, Zoogdiervereniging, Faunabeheereenheid, Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, Waarneming.nl, LTO (lokale afdeling), Regiocoördinator wolf of vrijwilliger

1.2. Een waarnemer plaats de melding direct op (social) media

- [PM]

2. Eerste ontvanger geeft melding z.s.m. door aan Wolvenmeldpunt t.b.v. eerste screening

2.1. Wolvenmeldpunt voert snelle screening uit op (on)waarschijnlijkheid wolf

- Wolf onwaarschijnlijk:
 - Wolvenmeldpunt informeert z.s.m. provincie
 - Wolvenmeldpunt zorgt voor terugkoppeling naar eerste ontvanger
- Wolf waarschijnlijk of zeker:
 - Wolvenmeldpunt informeert z.s.m. provincie

2.2. Wolvenmeldpunt zorgt na definitieve validatie voor opname in NDFF

3. Provincie draagt zorg voor het inlichten relevante organisaties en vervolgacties

3.1. In geval van: aangereden dier, mogelijk wolf , dood ter plaatse

- Betreffende provincie zorgt voor:
 - inlichten contactpersonen politie/BOA, WENR, DWHC, Terreinbeheerder (indien van toepassing)
 - vervoer en opslag van kadaver in koeling
 - Communicatie via persbericht
 - Laten uitvoeren van veldvalidatie

3.2. In geval van: aangereden dier, mogelijk wolf, gewond ter plaatste

- Betreffende provincie zorgt voor:
 - Inlichten en betrekken van een dierenarts en andere contactpersonen (zie hierboven)
 - Communicatie via persbericht
- Indien dier ter plekke gedood, zie 3.1
- Indien dier wordt behandeld [PM opvang + uitzetten, zie blad 5c protocol 2018]

3.3. In geval van: aangereden dier, mogelijk wolf, niet meer ter plaatste

- Betreffende provincie zorgt in samenspraak met politie en wolvenexpert voor nazoek door BOA of jachtaktehouder met zweethond en/of drone [PM: uitwerken]
 - Indien dier gevonden en dood, zie 3.1
 - Indien dier gevonden en gewond, zie 3.2
 - Indien dier niet gevonden [PM]

PM: Uitwerken in stroomschema (als bijlage) + via kruisverwijzingen linken naar toelichting en nadere uitwerking per onderdeel.

Discussiepunten t.b.v. IPO Wolvenwerkgroep i.v.m. Handelingsprotocol Melding aangereden wolf

1. Rol dierenarts bij aangereden wolf?

In het Interprovinciaal Wolvenplan staat: *"Er kan zich een situatie voordoen waarbij ingrijpen bij een gewonde wolf noodzakelijk is; bijvoorbeeld bij een aanrijding. In een dergelijk geval zal een dierenarts de afweging moeten maken of behandeling mogelijk is of niet."*

Vraag:

Willen we vasthouden aan vereiste dat een dierenarts de afweging moet maken of behandeling van een aangereden en gewonde wolf mogelijk is of moet een jachtaktehouder of BOA die afweging kunnen maken?

Aanleiding om rol dierenarts ter discussie te stellen:

➤ Ontbreken van een opvanglocatie:

Er is in Nederland géén opvanglocatie beschikbaar (zie voor opvang punt 2). Zolang er geen opvanglocatie beschikbaar is, moet het ontbreken van een opvanglocatie door een dierenarts meegewogen worden in de vraag of behandeling van een wolf mogelijk is. Na behandeling kan immers tijdelijke opvang nodig zijn, maar vanwege het ontbreken daarvan kan behandeling niet in het belang van de wolf zijn en zou dan achterwege moeten blijven.

➤ Deskundigheid dierenarts tav wolf is niet vanzelfsprekend:

Niet elke willekeurige dierenarts is zonder meer deskundig om de afweging te maken of behandeling van een wolf mogelijk is én in het belang van de wolf is.

- Er moet, als we vast willen blijven houden aan dit vereiste, een lijst zijn met een aantal gespecialiseerde dierenartsen die deze afweging kunnen maken.
- Met deze gespecialiseerde dierenartsen zullen dan ook afspraken gemaakt moeten worden over bereikbaarheid en de mate van betrokkenheid (is het nodig dat de dierenarts ter plaatse komt, de gewonde wolf naar de praktijk vervoerd wordt (zie ervaringen Duitsland), is consultatie op afstand mogelijk via telefoon of beeldbellen, betreft een dierenarts een wolvenexpert).

➤ SWN conformeert zich niet aan eerder door provincies opgestelde protocol

SWN heeft een eigen protocol opgesteld dat haaks staat op de handelswijze in het eerder vastgestelde Draaiboek Wolf. Zo staat in de door SWN gecommuniceerde handelswijze dat aangesloten jachtaktehouders bevoegd zijn een ernstig gewonde wolf uit zijn lijden te verlossen. Dit lijkt in strijd met de Wnb omdat jachtaktehouders bij afhandeling valwild handelen op aansturing en onder regie van de Officier van Dienst van de politie. De politie lijkt echter alleen bevoegd om opdracht te geven voor afschot als er een acuut gevaar is voor de openbare orde en veiligheid, dus niet enkel om een gewonde wolf uit zijn lijden te verlossen. Dat roept de vraag op of provincie bereid is een omgevingsvergunning o.g.v. Omgevingswet te verlenen waarin het doden van een ernstig gewonde wolf, onder voorschriften, wordt toegestaan. Een dergelijke vergunning zou dan op voorhand moeten worden verleend om onnodig lijden te voorkomen.

2. Opvang gewonde wolf wenselijk en uitvoerbaar?

In het Interprovinciaal Wolvenplan staat: *“Voor wolven die niet direct teruggezet kunnen worden dient een opvanggelegenheid beschikbaar te zijn. Hoewel opvangen voor een volwassen wolf moeilijk kan zijn wordt in eerste instantie toch gekozen voor opvang. Voor er tot vangen wordt overgegaan dient een opvangmogelijkheid geregeld te zijn om bij noodzaak de wolf direct daarheen te kunnen brengen. Omdat er zich onder de door RVO geschikt bevonden opvanglocaties voor wilde dieren, geen voor wolven geschikte opvanglocaties bevinden, dient hierin nog te worden voorzien.”*

Vraag:

Willen we vasthouden aan uitgangspunt dat er een opvanglocatie beschikbaar moet zijn t.b.v. opvang en herstel van een – als gevolg van een aanrijding – ernstig gewonde wolf? En zo ja, willen we een opvanglocatie in Nederland?

Aanleiding om opvang ter discussie te stellen:

- Geen geschikte opvanglocatie beschikbaar in Nld
 - Er is geen opvanglocatie in Nederland waar een wolf kan herstellen.
 - Gewonde wolf moet dan overgebracht worden naar een opvanglocatie in Duitsland. Hier zijn afspraken voor nodig tussen Nederland (ministerie LNV) en Duitsland (federale ministerie van Milieu). Ook de vereiste formele toestemmingen moeten dan op voorhand beschikbaar zijn.
 - We kunnen in geactualiseerd wolvenplan niet opnieuw opnemen dat *“hierin nog dient te worden voorzien”*. Betekent dus dat – als we willen vasthouden aan uitgangspunt van opvang - hierover afspraken moeten zijn met Duitsland (al dan niet in afwachting van het regelen van geschikte opvang in Nld).
- Dierenwelzijnsperspectief

Vanuit dierenwelzijnsperspectief is een korte behandeling (indien echt noodzakelijk) en de wolf direct terugplaatsen het beste voor het dier. Langdurigere opvang van wilde wolf is zeer bezwaarlijk (waarvoor dan bovendien zeer gespecialiseerde opvang beschikbaar moet zijn).

Bijlage 5.b tbv IPO wolvenwerkgroep 190121

Aan: Deelnemers WIN

Van: [REDACTED]

Betreft: Landelijk Overleg Wolf (LOW)

Beste WIN-deelnemers,

Op 25 november jl. vond de eerste bijeenkomst plaats van het Landelijk Overleg Wolf. Dit overleg is opgezet door de provincies in opdracht van de Bestuurlijke Advies Commissie Vitaal Platteland (BACVP), kennelijk op verzoek van dierhouders om een landelijke Wolvencommissie in te stellen (zie startnotitie). Veel (maar niet alle) WIN-deelnemers zijn uitgenodigd om zitting te nemen in LOW. Daarnaast zijn dierhouderij-organisaties gevraagd en gemeenten (VNG) (zie deelnemerslijst).

Er is dus een grote overlap in deelnemers tussen WiN en LOW. Daarop moeten de wij ons als WiN bezinnen. Voor de WiN-deelnemers die ook lid zijn van het LOW is de vraag wat de meerwaarde is van het ene t.o.v. het andere en of het zinvol is om aan beide deel te nemen. Voor de WiN-deelnemers die geen lid zijn van het LOW is de vraag wat deze uitsluiting betekent voor het bereiken de organisatiedoelen/-belangen en misschien ook of het dan nog zinvol is om aan het WiN te blijven deelnemen.

In onderstaande notitie proberen wij op basis van de LOW vergaderstukken (zie bijlagen) en mondelinge terugkoppeling uit de eerste LOW-bijeenkomst een beeld te schetsen van overeenkomsten en verschillen. Deze notitie willen we graag met jullie bespreken in een WiN-video-overleg in januari 2021.

Aanleiding LOW

De directe aanleiding voor het instellen van een LOW lijkt te zijn:

- 1) Behoefte aan landelijke afstemming tussen provinciale wolvencommissies;
- 2) De behoefte om samen met belanghebbenden te komen tot een geactualiseerd Wolvenplan 2.0 in 2022.

Opzet LOW

LOW is opgezet als een platform voor informatie-uitwisseling, dialoog, consultatie en advies met als uitgangspunt 'in overleg verder komen'. Benadrukt wordt dat het LOW géén besluiten neemt. Alle leden mogen agendapunten en stukken inbrengen. De overheid heeft slechts een faciliterende rol. Bij12 voert het secretariaat en [REDACTED] s onafhankelijk voorzitter.

De samenstelling van het LOW weerspiegelt de wens om overleg tussen alle belanghebbenden te faciliteren. Het gaat om alle overheden (rijk, provincies, gemeenten), TBO's, dierhouderij, natuurbescherming, onderzoekers. Beleid en inhoud lijken beide aan bod te komen. Daarmee is het niet heel duidelijk waar de focus ligt. LOW lijkt vooral een beleidsplatform te zijn dat zich laat voeden door kennis. Het LOW biedt de leden de mogelijkheid om het wolvenbeleid te beïnvloeden, door agendapunten in te brengen, standpunten te verkondigen en door kennis uit te dragen.

Overeenkomsten/verschillen WiN-LOW

De doelstellingen van WiN en LOW verschillen. WiN streeft naar draagvlak voor Wolven in Nederland, LOW streeft ernaar samen met belanghebbenden wolvenbeleid te ontwikkelen. Het LOW is feitelijk een voorportaal voor bestuurlijke besluitvorming. De leden van LOW spreken namens hun eigen organisatie.

Ondanks de grote overlap is de samenstelling van WiN en LOW fundamenteel anders, vooral door het lidmaatschap van een aantal dierhouderij-organisaties. Deze zullen het belangrijkste uitgangspunt van WiN niet onderschrijven, namelijk dat wolven in Nederland mogen zijn en beschermd moeten worden. In WiN zitten 'gelijkgestemden' en in LOW partijen met fundamenteel tegengestelde belangen. Deze medaille heeft twee kanten: zonder andersgestemden geen dialoog, maar met andersgestemden kan het eigen geluid verloren gaan in rumoer.

Kortom, in januari willen graag we met jullie het gesprek aangaan wat de komst van LOW betekent voor WiN en hoe daarop gereageerd en geacteerd moet of kan worden (vanuit ieders optiek).